

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKNINKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA

JELENA MACHANKOVIENĖ

LIKVIDUMO RIZIKOS VADYBOS TOBULINIMAS
LIETUVOS KREDITO ĮSTAIGOSE
Magistro baigiamasis darbas

vadovas –
Habil. dr. Antanas Buračas

VILNIUS, 2008

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR FINANSŲ VALDYMO FAKULTETAS
BANKNINKYSTĖS IR INVESTICIJŲ KATEDRA

JELENA MACHANKOVIENĖ

LIKVIDUMO RIZIKOS VADYBOS TOBULINIMAS
LIETUVOS KREDITO ĮSTAIGOSE

Finansų rinkų (Verslo nuosavybės ekonomikos) magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 62404S110

vadovas –
Habil. dr. A. Buračas

Recenzentas

Atliko
VNEmn7-04 gr. stud.
J. Machankovienė

VILNIUS, 2008

TURINYS

ĮVADAS.....	7
1. LIKVIDUMO RIZIKOS VALDYMAS KREDITO ĮSTAIGOSE.....	10
1.1. Rizikos esmė ir jos klasifikavimas.....	10
1.2. Likvidumo rizikos valdymo procesas.....	16
2. AKTYVŲ IR PASYVŲ VALDYMAS KREDITO ĮSTAIGOSE.....	27
2.1. Aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos formavimas.....	27
2.2. Pelningumo, likvidumo ir saugumo suderinamumo principai.....	33
2.3. Likvidumo rizikos valdymo teorijos ir metodai.....	34
3. LIKVIDUMO RIZIKOS VALDYMO LIETUVOS KREDITO ĮSTAIGOSE ANALIZĖ.....	40
IŠVADOS	62
LITERATŪRA.....	65
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS.....	68
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....	69
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	70
PRIEDAI.....	72

PRIEDAI

1 priedas Likvidumo rizikos apibrėžimai bankų rizikos kontekste.....	72
2 priedas Veiklos riziką ribojančių normatyvų aprašymas.....	73
3 priedas Lietuvos banko valdybos 2004 m. sausio 29 d. nutarimu Nr. 1 patvirtintos likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklės.....	75
4 priedas Lietuvos banko valdybos 2008 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 149 Dėl vidaus kontrolės ir rizikos vertinimo organizavimo patvirtintų nuostatų ištrauka, reglamentuojanti likvidumo rizikos valdymą.....	78
5 priedas Likvidumo rizikos testavimo nepalankiomis sąlygomis 2007 m. analizė.....	82

LENTELĖS

1 lentelė. Likvidumo rodikliai.....	18
2 lentelė. Didžiųjų Lietuvos komercinių bankų likvidumo rodiklių dinamika.....	55
3 lentelė. Mažųjų Lietuvos komercinių bankų likvidumo rodiklių dinamika.....	56

PAVEIKSLAI

1 pav. Pagrindinės banko rizikos	14
2 pav. Banko rizikos klasifikavimas	15
3 pav. Finansinių koeficientų klasifikacija.....	19
4 pav. Aktyvų valdymo strategijos modelis.....	28
5 pav. Aktyvų ir pasyvų struktūra.....	30
6 pav. Aktyvų ir pasyvų nulinio, teigiamo ir neigiamo valdymo strategijos.....	31
7 pav. Likvidumo, pelningumo, saugumo principų modelis.....	33
8 pav. AB SEB banko 2005-2007 metų turto ir grynojo pelno dinamika.....	43
9 pav. AB SEB banko 2005-2007 metų likvidumo rodiklio dinamika.....	44
10 pav. AB SEB banko kapitalo pakankamumo koeficiento 2005-2007 metų dinamika.....	44
11 pav. AB banko Hansabankas 2005-2007 metų turto ir grynojo pelno dinamika	45
12 pav. AB banko Hansabankas banko 2005-2007 metų likvidumo rodiklio dinamika	46
13 pav. AB banko Hansabankas kapitalo pakankamumo koeficiento 2005-2007 metų dinamika	47
14 pav. AB DnB NORD banko 2005-2007 metų turto ir grynojo pelno dinamika	48
15 pav. AB DnB NORD banko 2005-2007 metų likvidumo rodiklio dinamika	49
16 pav. AB DnB NORD banko kapitalo pakankamumo koeficiento 2005-2007 metų dinamika.....	50
17 pav. AB banko Snoras likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika	50
18 pav. AB Parex banko likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika	52
19 pav. AB Šiaulių banko likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika	52
20 pav. AB Ūkio banko likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika	53
21 pav. UAB Medicinos banko likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika.....	54
22 pav. Likvidumo normatyvo kitimas Lietuvos komerciniuose bankuose.....	57
23 pav. Lietuvos komercinių bankų pelningumo rodikliai 2005-2007 metų kitimas	58

IVADAS

Tyrimo aktualumas. Bendroji socialinė, ekonominė ir politinė padėtis visuomenėje verčia atidžiai sekti finansų rinkos bei bankininkystės veiklos procesą. Remiantis Pasaulyje bei Lietuvos Respublikoje jau įvykusių krizių bankininkystės sektoriuje patirtimi, galima pastebėti, jog iki šiol plačiai aptariama kredito įstaigų veiklos svarba. Skirtingai nei kitos įmonės, bankas vaidina svarbų vaidmenį ekonomikoje. Tačiau, bankas, kaip ir bet kuri kita veikianti institucija, savo veikloje susiduria su įvairių rūšių rizika. Nevaldoma rizika gali žymiai paveikti veiklos rezultatus, todėl vienas iš pagrindinių banko uždavinių yra sukurti patikimą patiriamų rizikų valdymo sistemą, kuri leistų pasiekti optimalų rizikos ir pelno santykį. Banko rizikos turi įtakos ne tik pačiam bankui, bet ir visiems su juo susijusiems ūkio subjektams, kreditoriams, skolintojams. Banko veiklą įtakoja įvairios banko rizikos formos, kurios dažniausiai persipina kiekvienoje bankinėje operacijoje ir veikia viena kitą. Bankai sudaro integralinę vieningo finansinio mechanizmo dalį ir yra svarbiausios ekonominės veiklos sfera - akcininkai depozitoriai, stebėtojai ir kontrolės institucijos turi dėmesį skirti komercinių bankų likvidumui.

Netikėtai pasikeitę banko depozitų ir kreditų srautai gali sukelti bankui likvidumo krizę, t.y. bankas nesugebės patenkinti savo klientų ketinimų atsiimti depozitus ir negalės suteikti savo klientams kreditų. Todėl ir keliamas *likvidumo rizikos valdymo klausimas*. Likvidumo rizika turėtų būti suprantama ne vien tik kaip likvidumo krizės rizika, bet ir kaip rizika, galinti daryti įtaką banko pelningumui. Savo likvidumo problemas bankas gali spręsti dviem būdais - realizuodamas savo aktyvus ir pritraukdamas papildomų pasyvų. Kokybiškas aktyvų ir pasyvų valdymas - tai besąlyginis šiuolaikinės efektyvios komercinės bankininkystės pagrindas, kuriuo pagrindinis uždavinys yra maksimizuoti pelno ir rizikos santykį, siekiant padidinti akcininkų turto vertę per ilgą laiko tarpą. Taigi, **tyrimo problema** – kaip patobulinti komercinio banko likvidumo rizikos valdymą, siekiant efektyvesnio banko veiklos finansinio stabilumo (priimant banko finansų valdymo sprendimus). Todėl dabartinė padėtis reikalauja metodologiškai pagrįsti problemos vertinimą, kuri leistų ištirti aktyvų ir pasyvų valdymo ypatumus, tobulinant likvidumo rizikos valdymo metodų pasirinkimą bei kontrolę Lietuvos kredito įstaigų valdymo procese.

Likvidumo rizika – svarbiausias subjektas nagrinėjamoje mokslinio tiriamojo darbo temoje. Ji itin didelį poveikį turinti kredito įstaigų veiklos srityje. Todėl darbe pateikta banko likvidumo samprata, pagrindinių likvidumo rodiklių aprašymas, kurie nusako banko likvidumo būklę. Taip pat yra iširtos likvidumo rizikos sąvokos, kurias skirtingi autoriai pateikia kiek kitaip, likvidumo rizikos šaltiniai bei aptarti likvidumo rizikos valdymo būdai. Kitas ne mažiau reikšmingas temos nagrinėjimo aspektas – aktyvų ir pasyvų valdymas kredito įstaigose. Čia išnagrinėtos aktyvų ir pasyvų valdymo

strategijos bei pelningumo, likvidumo ir saugumo suderinamumas. Tam pasirinkti ne tik šiandieninę teisinę bazę sudarantys aktai bei šiuolaikinė mokslinė literatūra, bet ir naudojami istorinius įvykius aprašantys tekstai, remiamasi užsienio valstybių patirtimi.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti Lietuvos komercinių bankų likvidumo rizikos valdymo ypatumus ir pateikti jo tobulinimo kryptis.

Tyrimo objektas – likvidumo rizikos valdymas.

Siekiant įgyvendinti užsibrėžtą tikslą, buvo išskelti šie **uždaviniai**:

1. *Apžvelgti bankų rizikos rūšis.*
2. *Išanalizuoti bankų likvidumo rizikos valdymo procesą.*
3. *Apibendrinti komercinių bankų aktyvų ir pasyvų valdymo strategijas ir metodus.*
4. *Įgyvendinat pasirinktą strategiją, kuri sumažintų likvidumo riziką, nustatyti pelningumą, likvidumą, saugumą.*
5. *Išanalizuoti likvidumo rizikos valdymą Lietuvos komerciniuose bankuose ir atskleisti jo ypatumus.*
6. *Pateikti pasiūlymus funkcionuojančiuose Lietuvos komerciniuose bankuose dėl likvidumo rizikos vadybos tobulinimo galimybių.*

Tyrimo metodai. Tiriant pasirinktą objektą labai svarbu pasirinkti tinkamą tyrimo metodiką, nes tai leidžia kiek įmanoma preciziškiau nustatyti likvidumo rizikos valdymo proceso veiksmus, juos analizuoti. Daugiausia remiamasi šiais metodais: *mokslinės literatūros analizės, teisinių dokumentų analizės, statistinių duomenų analizės*. Dokumentų analizė naudota tiriant statistinius dokumentus. Lietuvos komercinių bankų likvidumo rizikos analizei atlikti buvo pasirinktos Lietuvoje veikiančių komercinių bankų finansinės ataskaitos, Lietuvos banko pateikiamos kredito įstaigų veiklos apžvalgos bei kiti Lietuvos banko duomenys. Atliekant duomenų apdorojimą buvo naudota ir santykinė duomenų analizė, kuri dar vadinama finansinių koeficientų analizė. Bankų likvidumo rizikos valdymo įvertinimui buvo naudojama kokybinė ir kiekybinė duomenų analizė. Taip pat rašant darbą, buvo remtasi: dedukcijos ir indukcijos metodais, lyginamuoju, istoriniu, loginiu – analitiniu bei sisteminės analizės metodais. *Dedukcijos ir indukcijos metodu* atskleidžiamas Lietuvos komercinių bankų tarpusavio ryšys likvidumo rizikos valdymo procese. *Lyginamojo metodo* panaudojimas įgalina darbo autorę nagrinėti ne tik Lietuvos Respublikos komercinės bankininkystės aspektus, susijusius su likvidumo rizikos valdymu, bet taip pat juos palyginti su kitų šalių likvidumo rizikos valdymu. *Istorinis metodas* atlieka ypatingą vaidmenį, siekiant atskleisti likvidumo rizikos valdymo ištakas bei formavimosi ypatumus. *Loginiu – analitiniu metodu* autorė analizuoja surinktą medžiagą, pateikia pagrįstas išvadas, kritikuoja esamus reiškinius. *Sisteminės analizės metodu* autorė naudoja žvelgdama į

komercinio banko riziką kaip į visumą, neatsiejamą nuo ją sudarančių sudėtinių faktorių: tokių kaip šalies ekonomika, politika, teisinė aplinka.

Šių metodinių instrumentų kompleksinis tyrimas turi didelę reikšmę tyrimo metu gautų apibendrinimų ir išvadų teisingumui bei patikimumui.

Šaltiniai. Analizuojant pasirinktą mokslinio tiriamojo darbo temą, remiamasi Lietuvos Respublikos bankininkystės ir finansų teisės bei Europos Sąjungos norminiais aktais. Nagrinėjant teisės aktus išrinkti dominuojančių sąvokų teisiniai apibrėžimai. Didelis dėmesys skiriamas autoritetingų Mykolo Romerio universiteto, kitų Lietuvos ir užsienio mokslininkų monografinių darbų bei straipsnių analizei. Dėl tiriamos problemos aktualumo gausiai naudojamosi periodine literatūra: laikraščių ir žurnalų straipsniais. Mokslinio tiriamojo darbo tema sukoncentruota nagrinėti Lietuvos mastu, tačiau darbas neapsiriboja tik lietuviškojo modelio analize – lyginama su kitomis šalimis, pateikiamos užsienio autorių publikacijos. Taip pat naudojamosi Lietuvos ir užsienio institucijų paskelbta informacine medžiaga: Lietuvos Respublikos Seimo, Centrinio banko, Tarptautinio valiutos fondo, oficialiuoju Europos Sąjungos ir kitais internetiniais tinklalapiais.

Tyrimo rezultatai: šiame darbe, remiantis užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbais, pateikta susisteminta banko rizikos klasifikacija, aptarti banko likvidumo rizikos valdymo ypatumai, susisteminti atskirų mokslininkų siūlomi aktyvų ir pasyvų valdymo metodai. Išanalizuota Lietuvos komercinių bankų likvidumo rizikos valdymo procesas, pateiktos pagrindinės banko likvidumo rizikos valdymo problemos.

Darbo struktūra: darbą sudaro teorinė, metodologinė ir analitinė dalys.

Teorinėje darbo dalyje pateikiama banko rizikos samprata, atskirų mokslininkų banko rizikos klasifikacijos, nustatyta likvidumo esmė, aptarti pagrindiniai banko likvidumo rodikliai, atskleisti banko likvidumo rizikos valdymo ypatumai. *Metodologinėje bei analitinėje darbo dalyje* nagrinėjami komercinių bankų aktyvų ir pasyvų valdymo teorijos, metodai ir strategijos. Labai svarbu pasirinkti strategiją, kuri sumažintų likvidumo riziką bei subalansuotų pelningumą, likvidumą, saugumą. Atlikta išsami Lietuvos komercinių bankų likvidumo rizikos valdymo analizė. Pateikiami pasiūlymai apie Lietuvoje funkcionuojančiuose komerciniuose bankuose aktyvų ir pasyvų valdymo sistemas bei likvidumo rizikos valdymo tobulinimo galimybes.

Šis darbas yra **naudingas** todėl, kad jame pateikta medžiaga suinteresuotų asmenis, besidominčius bankų rizikos valdymo problemomis (bankininkai, besiruošiantys jais tapti studentai), ir kad jie galėtų šią medžiagą sėkmingai pritaikyti praktinėje veikloje. Žinodami banko rizikos formas ir jų valdymo galimybes bei problemas, galėtų geriau prisitaikyti prie nuolat besikeičiančios aplinkos ir situacijos rinkoje.

1. LIKVIDUMO VALDYMAS KREDITO ĮSTAIGOSE

1.1. Rizikos esmė ir jos klasifikavimas

Rizikos samprata. Žodis „rizika“ dažniausiai turi neigiamą reikšmę, ši sąvoka reiškia galimą pavojų, nuostolius, žalą. Rinkos ekonomikoje negali nebūti rizikos. Rizika suprantama kaip galimybė atsirasti nuostoliams, prarasti pajamas, arba tai, kad siekiant numatyto tikslo prireiks papildomų resursų. Rizika pagal prigimtį yra daugialypė sąvoka, analizuojama įvairiose mokslo srityse. Šiame darbe rizikos sąvoka analizuojama banko veiklos kontekste. Todėl rizikos sąvokos analizė atliekama remiantis finansų specialistų mokslinėmis publikacijomis.

Finansų srityje finansinė operacija laikoma rizikinga, jeigu jos efektyvumas yra nedeterminuotas, t.y. sandorio sudarymo metu rezultatas nėra visiškai tiksliai žinomas. Reikia pabrėžti, kad rizikai priskiriami tik nuostoliai, todėl rizikos valdymas - šiuolaikinės efektyvios bankininkystės finansų valdymo šerdis. Galima pastebėti, jog banko požiūriu rizikos yra daugiaišmatuojamos. Rizika atspindi nuostolių tikimybę susidarius atitinkamai situacijai (Ivaškevičius D., Sakalas A. 1997). Pasak Lisausko V. (Organizacijų vadyba: sistemos tyrimai, 1995-1) „rizika – tai nuostolio atsiradimo tikimybė, o tiksliau – grėsmė prarasti dalį savo ekonominių išteklių, negauti pajamų už suteikiamas finansines paslaugas arba turėti papildomų išlaidų atliekant tam tikras finansines operacijas“. Kaip teigia Lisauskas V. (1995, p. 95), rizika gali būti įvairaus dydžio ir įvairiai kompensuojama. Rizikos dydis skiriasi skirtinguose bankuose. Jei bankas turi didelę darbo praktiką atitinkamoje srityje, jis gali prisiimti daug didesnę, aukštesnio lygio riziką. Netikslinga būtų ieškoti tokių banko atliekamų operacijų variantų, kurie neturėtų rizikos ir iš anksto garantuotų norimą finansinį rezultatą. Bendrąja prasme, galima teigti, jog *rizika* atspindi nuostolių atsiradimo tikimybę (Ivaškevičius D., Sakalas A., 1997, p. 127). Panašiai rizikos samprata pateikia Gaidienė Z. (1998, p. 46) „*Rizika* – pelningumo nukrypimas nuo planuoto. Apskritai, rizika reiškia galimybę įvykti netikėtiems, neplanuotiems įvykiams“. Pasak Сервук B. T. (1994), banko *rizika* - tai situacinė veiklos charakteristika, atspindinti jos rezultatų nežinomybę ir galimus nepageidaujamus rezultatus nesėkmės atveju. Tai nuostolių ir nevisiško pelno tikimybė lyginant su prognozuojamu variantu. Kiti šaltiniai pateikia dar kitokią rizikos apibrėžimą: „rizika – tai situacinė veiklos charakteristika, atspindinti jos rezultatų nežinomybę ir galimus nepageidaujamus rezultatus nesėkmės atveju. Tai nuostolių ir nevisiško pelno tikimybė lyginant su prognozuojamu pelnu“. (Сервук, 1996). Rizikos prisiėmimas – vienas iš banko veiklos uždavinių. Bankas patiria sėkmę tik tuomet, kai jo prisiimtą riziką yra leistina, kontroliuojama ir yra įmanoma finansų ir kompetencijos aspektais (Сервук B. T., 1994, p.58). Kiti autoriai (Lisauskas

V., 1996; Bessis J., 1998) teigia, kad banko *rizika* – tai nuostolio atsiradimo tikimybė, o tiksliau – grėsmė prarasti dalį savo ekonominių išteklių, negauti pajamų už suteikiamas finansines paslaugas arba turėti papildomų išlaidų atliekant tam tikras finansines operacijas. Taigi, rizika išreiškia galimybę gauti tokius nepageidaujamus rezultatus, kaip pelno praradimas ir nuostolių atsiradimas dėl išduotų kredito nemokumo, išteklių bazės sumažinimo ir kt. Rizika bankininkui reiškia nepastovumą, susijusį su kai kuriais įvykiais. Aptarti kelių Lietuvos ir užsienio ekonomikos ir finansų specialistų rizikos apibrėžimai rodo, kad rizika bendru atveju yra siejama su nesėkmėmis, nuostoliais, kuriuos gali lemti įvairios priežastys, susijusios su verslo procesais.

Rizikingą veiklą sąlygoja noras gauti maksimalias pajamas ir pelną, ir tuo pačiu metu mažinti riziką. Rinkos mechanizmas skatina tikslingą jos dalyvių riziką (V.Lisauskas V., 1996, p. 96). Taipogi Lisauskas V. (1996, p. 95) teigia, jog paprastai aktyvūs bankai nevengia rizikos, pagrįstos ekonominiais skaičiavimais, ir pasiekia maksimalią banko vertę. Nenorintys rizikuoti bankai dažnai neišlaiko konkurencinės kovos ir nutraukia savo veiklą. Bankai, kurie linkę į finansines aferas ar avantiūras, tai yra pamiršę protingą riziką, bankrutuoja. Bankų veikloje svarbiausia yra ne rizikos išvengti, o nustatyti (išaiškinti) rizikos šaltinį, priskirti jį tam tikrai rizikos rūšiai ir sumažinti ją iki minimalaus lygio. Kadangi rizika yra įvairiuose verslo procesuose pasireiškiantis veiksnys, ją tikslinga nagrinėti griežtai apibrėžtame kontekste, kuris leidžia tiksliai išreikšti rizikos šaltinius ir jos rezultatai. Įvertinus įvairių autorių pateikiamas rizikos sąvokas bankų rizikos kontekste, mano nuomone, tikslinga būtų išskirti pagrindinius bankų riziką charakterizuojančius elementus:

- rizika yra tikimybinis veiksnys;
- rizika kyla iš banko aplinkos veiksnių poveikio banko veiklai;
- rizika susijusi su tam tikrų veiksnių poveikio neapibrėžtumu;
- rizika neatsiejamai susijusi su banko veiklos nesėkme, paprastai pasireiškiančia finansiniais nuostoliais.

Įvertinus išskirtus bankų rizikos elementus, suformulavau, mano nuomone, riziką charakterizuojantį apibrėžimą:

Rizika – tai finansinių nuostolių atsiradimo tikimybė, susijusi su banko nenumatytais vidinės ir išorinės aplinkos veiksniais.

Siekiant geriau suvokti banko rizikos struktūrą, išsiaiškinti, kokios rizikos formos pasireiškia banko veikloje, bus aptariami banko rizikos klasifikavimo ir atskirų rizikos formų valdymo teoriniai aspektai.

Banko rizikos klasifikavimas. Banko rizikos yra nuolat analizuojamos, tačiau jų analizės metodika bei aspektai nuolat keičiasi, mokslininkai vis atranda naujų, tobulesnių banko rizikos valdymo analizės būdų. Remiantis Lisausko V. straipsniu “Finansinių institutų rizika ir kai kurie jos

klasifikavimo aspektai”, galima išskirti šiuos pagrindinius bankų rizikos metodologinės analizės etapus:

- *banko rūšis, nagrinėjant atitinkamas operacijas, jo veiklos rizika, partnerio, kontragento, kliento, tiekėjo, tarpininko ir kt. veikla;*
- *atskiros analizuojamos rizikos arba bendros rizikos įtakos sfera ir rizikos atsiradimo aplinka;*
- *bankų rizikos laipsnis;*
- *galimybė valdyti konkrečia analizuojama rizika;*
- *analizės efektyvumo įvertinimas bei gauti siūlymai ir rekomendacijos;*
- *bankų klientų sudėtis;*
- *bankų rizikos apskaičiavimo metodai;*
- *rizikinių situacijų valdymo priemonės ir metodai.*

Reikia pabrėžti, kad atskirų šalių mokslininkai siūlo įvairius banko rizikos klasifikavimo kriterijus, banko rizikai apibūdinti pateikiama labai daug įvairių banko rizikos klasifikacijų. Lisauskas V. (1995) ir Cepvyk B. T. (1994) teigia, kad banko riziką galima skirstyti, atsižvelgiant į **banko rūšį**. Priklausomai nuo banko rūšies rizika yra skirtinga. Universaliems bankams būdingas daug didesnis rizikos formų skaičius, nei, pavyzdžiui, specializuotame ar šakos banke. Tačiau didesnę rizikos laipsnį turi šakiniai bankai, kaip nemobilūs, nedideli, glaudžiai susieti su klientų ir ta ekonominės sistemos šaka, kurią aptarnauja. Mažiausią rizikos laipsnį turi universalūs bankai, kurie gali vienos rūšies nuostolius padengti kitos rūšies veiklos pelnu.

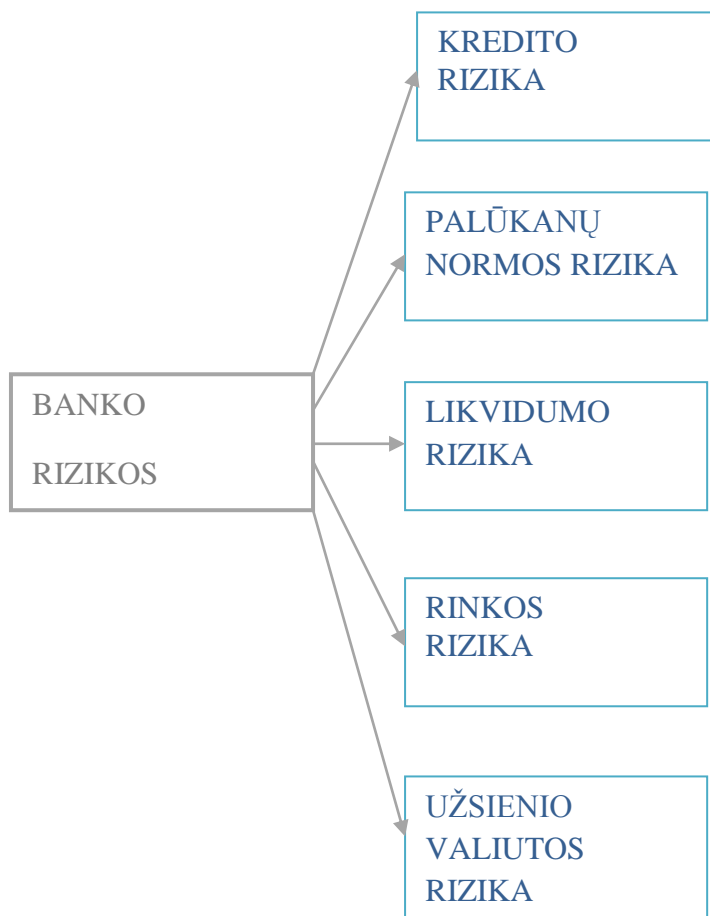
Rizika, **atsižvelgiant į įtakos ir atsiradimo sferas**, skirstoma į *išorinę* ir *vidinę* (Lisauskas V., 1995; Cepvyk B. T., 1994). *Vidaus rizika* skirstoma į banko pagrindines ir pagalbines veiklos rizikas. *Pagrindinės veiklos rizika* apima didžiausią ir svarbiausią banko rizikos grupę: kredito, palūkanų, valiutos, faktoringo operacijų, lizingo operacijų, atsiskaitomųjų operacijų, operacijų su vertybiniais popieriais rizika ir t. t. *Pagalbinės veiklos rizika* susijusi su: depozitų formavimo nuostoliais; naujomis, netradicinėmis veiklos rūšimis; įstaigos piktnaudžiavimu; nebalansinėmis operacijomis; pozicijų praradimu rinkoje; klientų praradimu; reputacijos praradimu; reitingo sumažėjimu ir t. t. Pagalbinės veiklos rizika skiriasi nuo pagrindinės veiklos rizikos tuo, kad turi tikrai sąlyginį, netiesioginį įvertinimą ir išreiškiama kaip prarasta nauda. Kiekvienai išvardintai rizikos grupei galima priskirti papildomas rizikos grupes, pavyzdžiui, atsiradus naujoms kredito rūšims (avaliniam, lombardiniam, ekspoziciniam, diskonto, akcepto), atsiranda ir naujos kredito operacijų rizikos. *Išorinei* rizikai priklauso rizika, tiesiogiai nesusijusi su banko ar konkrečių klientų veikla arba jų kontaktinėmis auditorijomis (kontaktinės auditorijos – socialinės grupės, fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie potencialiai arba realiai domisi banko veikla). Išorinei ekonominei banko rizikai, nesusietai su pagrindine veikla, galima priskirti: valiutos kursų svyravimus, infliaciją, klientų nemokumą ir

bankrotą, atsisakymą mokėti, skolos negažinimą laiku, kliento prekės kainos pasikeitimą pasirašius sutartį, klaidas mokamuosiuose dokumentuose, klientų piktnaudžiavimą ir valiutinių lėšų grobstymą, išmokėjimus pagal padirbtus banknotus, čekius, vekselius ir pan.

Klasifikuojant riziką ***pagal atsiradimo sritį***, išskiriama (Lisauskas V., 1995, p. 98): šalies rizika, banko finansinio patikimumo rizika (kapitalo nepakankamumo, nesubalansuoto likvidumo, privalomųjų rezervų, nepakankamumo rizika), atskirų operacijų rizika. Klientų sudėtis nulemia banko rizikos apskaičiavimo metodą ir jo laipsnį (Lisauskas V., 1995; Сервык Б. Т., 1994). ***Pagal apskaičiavimo metodus*** rizika būna *kompleksinė* ir *speciali* (Lisauskas V., 1995, p. 98 – 99). *Kompleksinė rizika* apima banko rizikos dydžio įvertinimą ir prognozavimą bei nustatytą likvidumo ekonominių normatyvų laikymąsi. *Speciali rizika* remiasi sukurta rizikos koeficientų lentele arba nustatoma pagal atskirą banko atliekamą operaciją ar tam tikrą operacijų grupę. Pasak Сервык Б. Т. (1994, p. 150) ir Lisausko V. (1995; p.98), **banko rizikos kriterijus** galima išskirti tokiu principu: pagal laipsnį, pagal laiką, pagal banko atliekamas operacijas, pagal rizikos valdymo galimybę. ***Pagal laipsnį*** (lygi) banko rizikas galima suskirstyti į absoliučias (pilnas), žemas, nuosaikias (vidutines). Rizikos laipsnį apibūdina įvykio tikimybė, kurios dėka bankas pagal tam tikrą operaciją, gali prarasti pajamas. Rizikos laipsnis išreiškiamas procentais arba tam tikrais koeficientais. ***Pagal laiką*** atskiri autoriai (Lisauskas V., 1995; Сервык Б. Т., 1994) rizika skirsto į *praėjusias (retrospektyvines)*, *dabartines (einamąsias)*, o atskirais atvejais ir *ateities (perspektyvias)* rizikas. *Dabartinei rizikai* priklauso garantijų išdavimo, pervedamųjų vekselių akcepto, dokumentinių akredityvų operacijos, aktyvų pardavimo su regreso teise operacijos ir pan. Tačiau pati galimybė apmokėti garantiją iš anksto, vekselio apmokėjimas, banko kredito sąskaitos pagalba akredityvo įvykdymas, padaro šias operacijas *rizikingas ateityje*. Suėjus garantijos apmokėjimo terminui, jeigu bankas neįvertino praradimų tikimybės, bankas turi ir *praėjusią riziką*, kurią prisiėmė išduodant garantiją. Rizikos paskirstymas laiko atžvilgiu bankui turi ypatingą reikšmę prognozuojant būsimus nuostolius. Atsižvelgiant į tai, galima išvengti praėjusių rizikų būsimoje bankų veikloje. ***Pagal bankų atliekamas operacijas*** šių įstaigų rizika skirstoma į *balansinių operacijų* ir *nebalansinių operacijų* riziką (Lisauskas V., 1995, p. 99). Dažnai kredito rizika, kylanti iš balansinių operacijų, pasklinda ir nebalansinėse operacijose. Pvz., bankrutuojant įmonei, svarbiausia tiksliai nustatyti galimų nuostolių laipsnį vienos ir tos pačios veiklos, parodomos tuo pačiu metu tiek balansinėse, tiek nebalansinėse sąskaitose. Pvz., nustatant rizikos laipsnį pagal valiutinių opcijų operacijas, reikia įvertinti ne tik valiutinę, bet ir rinkos, operacijų su vertybiniais popieriais riziką, atskirų nebalansinių operacijų riziką (su išdo įsipareigojimais, eurodepozitais, fondu biržos indeksais ir t. t.). ***Pagal rizikos valdymo galimybes*** rizika būna *atvira* ir *uždara* (Lisauskas V., 1995, p. 99). *Atvira rizika* nereguliuojama, *uždara* reguliuojama. Kai kurioms banko atliekamoms operacijoms taikomi specialūs rizikos apribojimai.

Pavyzdžiui, kiekvieną banko darbo dieną yra privaloma nuvertėjusią valiutą perskaičiuoti į valiutą, kurios kursas kyla.

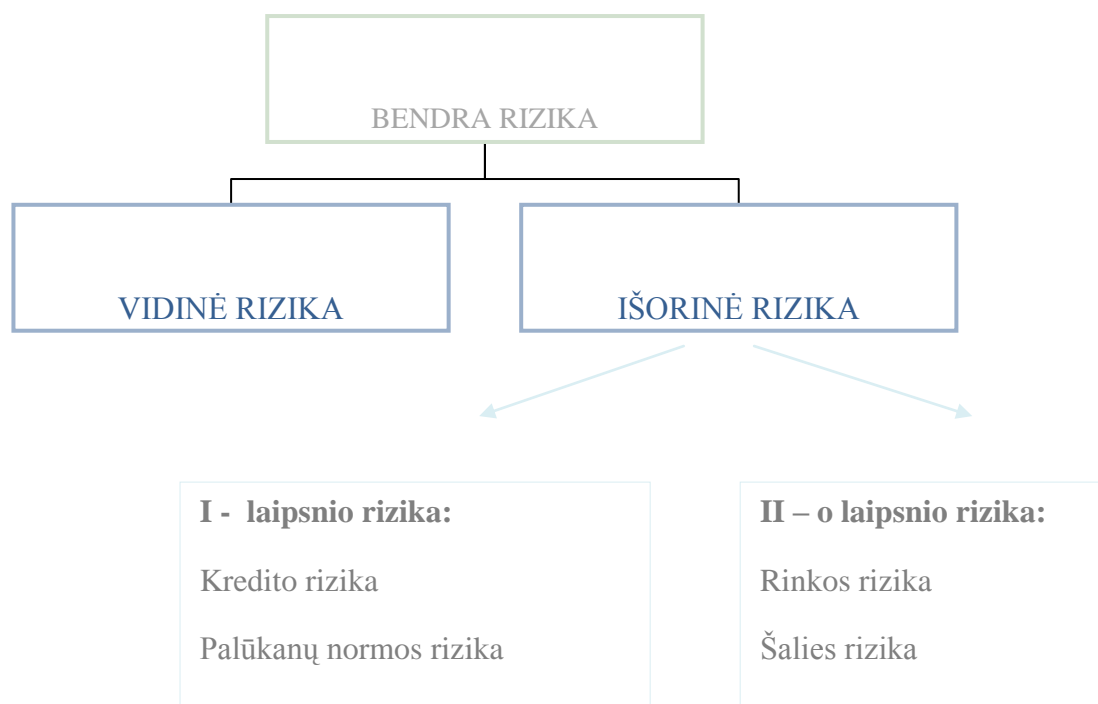
Lisauskas V. Teigia, jog galima išskirti 4 banko rizikos rūšis: technologinę, politinę, rinkos ir teisinę/institucinę. Šios rizikos tarpusavyje yra tarpiai susijusios, o tai reiškia, kad jas sudėtinga valdyti. Įvairių šalių mokslininkai, tyrinėjantys bankų veiklos riziką, pateikia ir daugiau banko rizikos klasifikavimo variantų, remdamiesi įvairiais požymiais (kriterijais). Bessis J. (1998, p. 5) pateikia kiek kitokią banko rizikos klasifikaciją ir išskiria 6 banko rizikos formas: *kredito, likvidumo, palūkanų normos, rinkos, užsienio valiutos, mokumo*. (žr. Pav.1). Šis mokslininkas teigia, jog be išvardintų rizikos formų, kurios yra tarpiai susijusios su rinkos pokyčiais, svarbi ir *bankinių operacijų rizika*. Pasak Cepvyk B.T., (1994, p. 426), panašiai kaip ir Bessis J., banko rizikos valdymas apima tris pagrindines banko rizikas: *kredito, palūkanų normos, likvidumo*. Šių rizikų šaltiniai atitinkamai yra: netikėtai pablogėjęs skolininko mokumas, palūkanų normų, balansinių lėšų pokyčiai. Autoriaus nuomone, visos banko rizikos gali būti suskirstytos į aktyvinių ir pasyvinių operacijų, palūkanų normos, kapitalo rizikas. Likvidumo rizika yra susijusi su aktyvinėmis bei pasyvinėmis operacijomis.

Šaltinis: Bessis J., 1998, p. 5

1 pav. Pagrindinės bankų rizikos

Štai Lisauskas V. (1996, p. 121), atsižvelgdamas į bankų veiklos rizikos didėjimą, į bankų išorinio poveikio aplinką bei priežastis, įvardija šiuos pagrindinius banko rizikos paketo elementus: *valdymo rizika, kredito rizika, nesubalansuoto likvidumo rizika, rinkos rizika, palūkanų rizika, pajamų rizika, mokumo rizika, apskaitos ir finansinių ataskaitų rizika, infliacijos rizika, valiutos rizika, politinė rizika*. Ivaškevičius D. ir Sakalas A. knygoje “Bankų vadyba” (1997, p. 142) banko riziką klasifikuoja į vidinę ir išorinę riziką (žr. 2 pav.). Autoriai (Ivaškevičius D. ir Sakalas A.) teigia, kad *vidinė rizika* susijusi su banko personalo pasirengimu, naudojamos technikos, technologijos lygiu, banko įvaizdžiu ir pan. Jos lygis labai priklauso nuo *išorinės rizikos* lygio. *1-o laipsnio išorinė rizika* – tai rizika, kurios lygis priklauso nuo bankų sistemos lygio, jos teisinio reguliavimo. *2-o laipsnio išorinė rizika* priklauso nuo bendrų išorinės rizikos sąlygų – ekonominės, politinės, socialinės situacijos šalyje.

Šaltinis: Ivaškevičius D., 1997, p. 140

2 pav. Banko rizikos klasifikavimas

Analizuojant atskirų šalių mokslinę literatūrą, galima teigti, jog kai kurie autoriai (Lisauskas V., 1996, p., Ivaškevičius D., Sakalas A., 1997, p. 27-28; Bessis J., 1998, p. 5; 121; *Банковское дело: Стратегическое руководство*, 1998) banko riziką klasifikuoja siauresniu mastu, išskirdami, jų manymu, pačias svarbiausias. Reikia pažymėti, kad sistemingas banko rizikos formų suskirstymas pateikiamas tik nedaugelyje literatūros šaltinių (Lisauskas V., 1995; Сервук В.Т., 1994). Dažniausia yra išskiriamos įvairios banko rizikos formos, neskirstant jų į vidinę ir išorinę (1993; Барлтов К.Дж.,

1994; Мак Нотон, Карлсон Д. Д. Дж., Дитц К., 1994; Роуз П.С., Матук Ж, 1994; Синки Д Ф, 1995; Ritter L.S., Silber W.L. , Udell G.F., 1996; Финансовый менеджмент, 1995). Taigi, banko rizikos klasifikacijos būdų yra daug, skirstymas labai įvairus, skirtingai sureikšminama vienos ar kitos rizikos įtaka.

Apibendrinant pateiktą teorinę medžiagą galima teigti, kad rinkos ekonomikos mechanizmas yra sudėtingas bei permainingas. Bet kuri veikla – finansinė, gamybinė, komercinė – rinkos ekonomikoje yra susijusi su rizika. Ypač rizikos problema aktuali finansinei verslininkystei, t.y. bankams. Bankai, veikiantys skirtingose rinkose ir skirtingomis aplinkybėmis, turi skirtingų laipsnių (lygių) ir įvairiai kompensuojamą riziką. Rizika gali duoti tiek teigiamus rezultatus – padidėja banko vertė (didėja pelnas, atlyginimai), tiek neigiamus – atsiranda didžiuliai nuostoliai. Jau buvo minėta, kad visiškai išvengti rizikos yra neįmanoma, ją galima tik sumažinti. Bankas riziką mažinti turi iki tam tikros ribos, kad nebūtų nusižengta pagrindinei banko taisyklei – uždirbti pelną. Tačiau rizika yra galima. Dažnai ji atsiranda ne dėl banko valdymo, jo atliekamų operacijų, o dėl šalies ekonomikos nestabilumo, dėl partnerių nepatikimumo. Todėl bankų veikloje yra labai svarbu įvertinti rizikos sąlygas ir sugebėti jas valdyti. Banko riziką galima skirstyti į vidinę ir išorinę, kurios savo ruožtu dar skirstomos į keletą grupių: vidinę riziką sudaro banko valdymo, banko klientų sudėties, banko operacijų tipo, banko tipo rizikos; išorinę riziką sudaro transporto, šalies, valiutos, stichinių nelaimių rizika. Tačiau reikia pažymėti, jog nors formaliai visos banko rizikos formos gali būti atskirtos viena nuo kitos, realiai to padaryti beveik neįmanoma. Įvairios banko rizikos formos dažniausiai persipina kiekvienoje bankinėje operacijoje ir veikia viena kitą. Be to, šiuolaikinis bankas teikia per kelis šimtus įvairiausių paslaugų, kurių kiekviena bankui suteikia tam tikrą rizikos laipsnį. Todėl iškyla banko rizikos valdymo problemos. Išlaikyti bankų likvidumą įmanoma užtikrinant efektyvią bankų rizikos sistemos vadybą. Siekiant parodyti sudėtingą banko rizikos valdymą, toliau charakterizuosiu vieną iš pagrindinių banko rizikos formų, t.y. **likvidumo** rizikos valdymą.

1.2. Likvidumo rizikos valdymo procesas

Likvidumo samprata. Šiame darbe likvidumas analizuojamas banko veiklos kontekste. Todėl sąvokos analizė atliekama remiantis daugiausiai finansų specialistų mokslinėmis publikacijomis. Pasak įvairių autorių (Mačerinskienės, Ivaškevičiūtės (2000)), likvidumas - tai sugebėjimas laiku vykdyti savo mokestinius įsipareigojimus bei galimybė turimus išteklius paversti grynais pinigais ir vėliau juos panaudoti mokestiniais įsipareigojimams vykdyti. Kiti autoriai (Ivaškevičius ir Sakalas (1997)) teigia, kad - likvidumo sąvoka reiškia komercinio banko gebėjimą turimas finansines ir materialines vertybes paversti pinigineis lėšomis, dažniausiai grynaisiais pinigais, ir tais pinigais padengti įsiskolinimus.

Likvidumas – tai sugebėjimas įvykdyti įsipareigojimus, pasibaigus terminui (Titarenko V. I., 1997, p. 53). Likvidumas apibrėžiamas kaip banko sugebėjimas užtikrinti savo įsipareigojimų vykdymą ir paskolų paklausos patenkinimą, palaikant atitinkamą aktyvų ir pasyvų portfelio apimtį ir sudėtį. Laisvosios enciklopedijos „Vikipedija“ duomenimis likvidumas apibūdinamas kaip galimybė greitai ir lengvai pakeisti aktyvus kitais be vertės praradimo. Likvidumas priklauso nuo rinkos ir aktyvų rūšies. Mažiausiai likvidūs yra nefinansiniai aktyvai (pvz., nekilnojamasis turtas, automobiliai, mechanizmai), o labiausiai – finansiniai (vekseliai, obligacijos, akcijos). Stabiliose ekonomikose aktyvai dažniausiai parduodami už pinigus, nestabiliuose ekonomikose ar esant didelei nacionalinių pinigų infliacijai aktyvai dažniau keičiami į prekes ar kitų valstybių pinigus. Tarptautinėse rinkose skirtingai vertinami įvairių valstybių pinigai, jų likvidumas proporcingai priklauso nuo pirkimo ir pardavimo maržos. Balanso aktyvų skiltyje rodomas visas turtas, kurį galima parduoti ar paversti pinigais, taip pat ir turimi pinigai. Banko likvidumas gali būti dar apibrėžiamas kaip gebėjimas bet koku momentu (šiandien ir netolimoje ateityje) patenkinti visus iš banko išeinančių pinigų srautų poreikius (kasdieniniams mokėjimams atlikti, nenumatomų mokėjimų vykdymui ir spekuliacijai). Todėl komercinių bankų aktyvų ir pasyvų valdyme likvidumui įtakos turi sisteminis požiūris. Vadinasi, galima išskirti likvidumo matus, rodančius potencialų skolinimosi pajėgumą:

- nuosavo kapitalo ir aktyvų santykis;
- rizikos aktyvų ir bendrųjų aktyvų santykis;
- paskolų netekimo ir grynujų paskolų santykis;
- pagrindinių depozitų ir bendrojo turto dydžio santykis;
- nepastovių (įsigytų) pasyvų ir likvidžių aktyvų santykis;
- indėlių struktūra.

Apibendrinant likvidumo sąvokų analizę, norėčiau akcentuoti, jog banko likvidumas – tai vienas iš svarbiausių bei sudėtingiausių faktorių, kuris įtakoja banko finansinį stabilumą. Likvidumo suvokimą įvairūs literatūros šaltiniai pateikia skirtingai. Viena vertus, likvidumą galima apibūdinti kaip banko sugebėjimą laiku įvykdyti savo įsipareigojimus. Kiti šaltiniai siūlo išsamesnį likvidumo apibrėžimą ir teigia jog likvidumas tai - banko sugebėjimas vykdyti savo įsipareigojimus su sąlyga atlaisvinti būsimųjų priemonių, investuotų į aktyvus ir galimus įsiskolinimus finansų rinkoje. Kita vertus, likvidumą apibrėžia vienodo termino aktyvų ir pasyvų sumų santykis. Be to, išskiriami labiau likvidūs bei mažiau likvidūs banko aktyvai, kurie greitai paverčiami į piniginius išteklius. Galima pastebėti, jog visos likvidumo sąvokos yra panašios, išskyrus tai, jog kai kurie šaltiniai likvidumo sąvoką sieja su kreditų išdavimo galimybe. Be abejo, bankui kaip ir kitiems ekonominiams subjektams reikalingi likvidūs ištekliai, t.y. tokie kaip aktyvai, kuriuos lengvai galima paversti pinigine išraiška su maža praradimo rizika arba be jos.

Likvidumo rodikliai. Kiekvienas bankas valdydamas savo likvidumą sukaupia patirties. Skirtingo tipo bankų likvidumo valdymo specifika yra skirtinga. Stambias korporacijas aptarnaujančių bankų likvidumo valdymas turi būti koncentruojamas į pinigų srautų ir didelių depozitų analizę, mažmeninių bankų - į likvidumo rezervų bei santykinių dydžių analizę. Bankai patys nustato formalius likvidumo parametrus - likvidumo rodiklius, kurie nusako banko likvidumo būklę. Likvidumą apibūdinančių rodiklių yra pakankamai daug ir kiekvienas bankas pagal savo specifiką gali pasirinkti jam geriau tinkančius. 1 lentelėje pateikiami labiausiai paplitę likvidumą apibūdinantys rodikliai.

1 lentelė. Likvidumo rodikliai

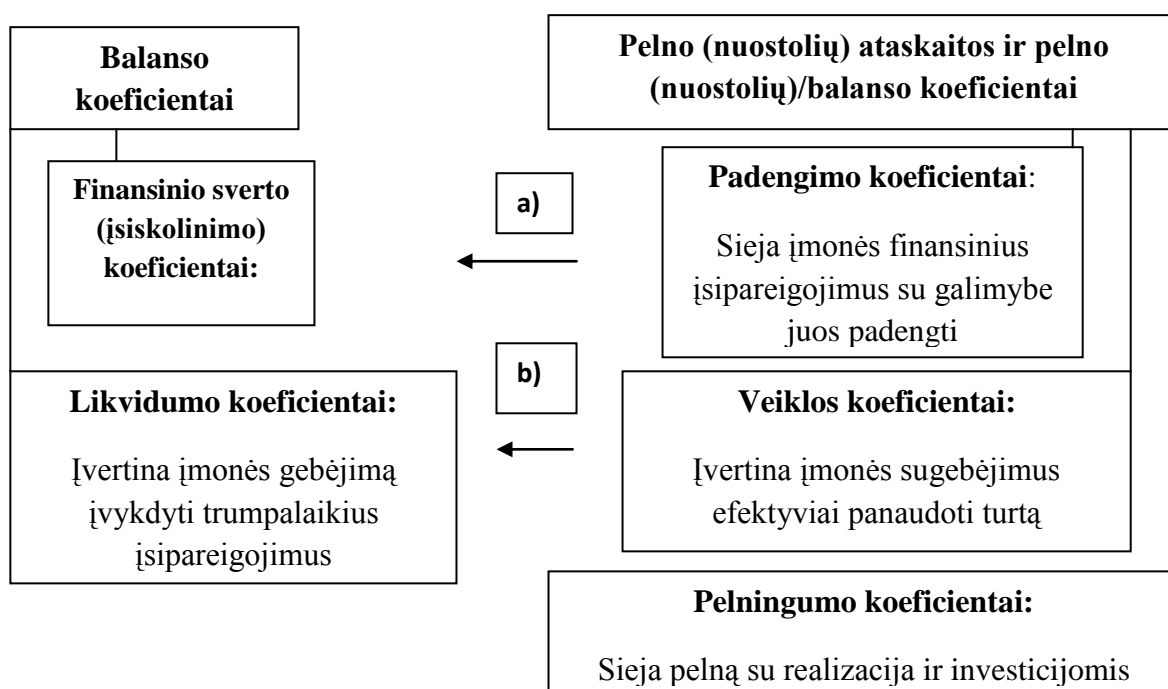
Rodiklis	Aprašymas
1. <i>Likvidieji aktyvai / visi aktyvai</i>	Šis rodiklis skaičiuojamas tik iš aktyvų pusės ir parodo, kokią aktyvų dalį sudaro likvidieji aktyvai. Rodiklis visiškai neatskleidžia, koks yra likvidumo poreikis. Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas geresnis.
2. <i>Likvidieji aktyvai / visi depozitai</i>	Šis rodiklis parodo, kokią priimtų depozitų dalį bankas laiko likvidžių aktyvų forma. Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas geresnis. Neigiamas bruožas - neatsižvelgiama į depozitų pobūdį.
3. <i>Likvidieji aktyvai / trumpalaikiai pasyvai</i>	Labai gerai dabartinę banko likvidumo situaciją nusakantis rodiklis, kadangi abiejų balanso pusių dydžiai įvertinami kokybiškai. Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas geresnis.
4. <i>Likvidieji aktyvai - trumpalaikės skolos bankams/trumpalaikiai pasyvai</i>	Rodiklis labai panašus į 3, tačiau dar griežtesnis. Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas geresnis.
5. <i>Trumpalaikiai pasyvai / visi pasyvai</i>	Šis rodiklis skaičiuojamas tik iš pasyvų pusės ir parodo, kokia pasyvų dalis yra pavojinga likvidumo požiūriu. Rodiklis visiškai neatskleidžia, kokie likvidumo rezervai. Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas blogesnis.
6. <i>Trumpalaikiai pasyvai -likvidieji aktyvai / pajamas duodantys aktyvai</i>	Labiausiai integruotas likvidumo rodiklis, parodantis, kokią dalį aktyvų tektų realizuoti nepalankiai judant banko pasyvams. Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas blogesnis.
7. <i>Trumpalaikiai VP / visi depozitai</i>	Šis rodiklis parodo antrinių likvidumo rezervų dydį lyginant su banko depozitais. Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas geresnis.
8. <i>ilgesni nei 6 mėn. depozitai / visi aktyvai</i>	Šis rodiklis parodo pasyvų stabiliają dalį. Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas geresnis.

Pasak V. ir J. Titarenkų, vienas iš dažniausiai likvidumo analizėje naudojamų rodiklių yra paskolų santykis su indėliais. Mažas šio rodiklio dydis rodo aukštą likvidumą. Taip pat jie pabrėžia, kad bankams būtų naudinga skaičiuoti likvidumo rodiklį atskiroms valiutoms (V. Titarenko ir J. Titarenko, p. 301).

V. Vaškelaitys be minėtųjų likvidumo rodikliu dar išskiria tokius rodiklius (Vaškelaitys V., p. 148-150):

- likvidziųjų banko aktyvų santykis su įsipareigojimais iki pareikalavimo. Šis rodiklis parodo, koku mastu banko likvidziųjų aktyvu dalis užtikrina įsipareigojimus pagal mobiliausią (pagal išėmimo galimybę) bendru indėlių dalį. Minimali leidžiama rodiklio reikšmė 20-30 proc.;
- grynujų pinigų ir indėlių iki pareikalavimo santykis;
- banko trumpalaikio turto ir trumpalaikių įsipareigojimų santykis.

Taraila S. (2001, p. 38) pateikia tokią koeficientų klasifikaciją (žr. 3 pav.)

Šaltinis: Taraila S., 2001, p. 38

3 pav. Finansinių koeficientų klasifikacija

Matome, kad Taraila S. išskiria dvi koeficientų grupes:

- a) padengimo santykiui didelę įtaką daro kompanijos finansinio sveto dydis;
- b) veiklos koeficientai susiję su gautinomis sumomis ir atsargomis, taip pat rodo trumpalaikio turto likvidumą.

Likvidumo koeficientas parodo įmonės gebėjimą įvykdyti trumpalaikius įsipareigojimus. Jis gaunamas padalinus trumpalaikį turtą iš trumpalaikių įsipareigojimų. **Finansinio sveto koeficientas** rodo, kokia dalimi įmonė finansuojama įsiskolinimo sąskaita. Jis gaunamas visus įsipareigojimus padalinus iš savininkų nuosavybės. Palūkanų padengimo santykis parodo įmonės gebėjimą mokėti palūkanas, gaunamas dalinant pajamas iš palūkanų ir mokesčių sumokėjimą ir mokamų palūkanų

sumos. **Veiklos koeficientai** yra: gautinų sumų apyvartumas, atsargų apyvartumas. **Pelningumo koeficientai** rodo bendrą įmonės veiklos efektyvumą. Tai: **Rentabilumo koeficientas** (veiklos pelnas/visa realizacija); **Turto grąža** (grynasis pelnas/visas turtas); **Kapitalo grąža** (grynasis pelnas/akcininkų nuosavybė).

Banko likvidumo valdymas numato aktyvų ir pasyvų valdymo procesus, kurie yra priklausomi vienas nuo kito ir daromi vienu metu kiekiniam kokybiniam komercinio banko likvidumo analizės įvertinimui praktikoje, naudojant įvairius rodiklius. Kadangi likvidumas yra vienas iš banko patikimumo kriterijų, daugumoje valstybių likvidumo rodikliai reglamentuojami teisės aktais, t.y. nustatomas įvertinamų rodiklių sąrašas ir jų kriterijų lygiai. Panašiu principu likvidumo normatyvo rodiklis reglamentuojamas Lietuvoje (žr. 23-26 p.).

Likvidumo rizikos valdymas. Tiek įvairūs mokslininkai, tiek kiekvieno veikiančio banko finansinėse ataskaitose galima rasti daugybę likvidumo riziką apibūdinančių apibrėžimų. Iš esmės visi apibrėžimai panašūs, tačiau formuluotės bei apibrėžimų išsamumas skiriasi. Vienas šiuolaikinis periodinis Europos Sąjungos oficialus leidinys likvidumo riziką reglamentuoja kaip riziką, kuriai turi būti parengta politika ir procesai, skirti vertinti ir valdyti grynąją lėšų poziciją bei reikalavimų nenutrūkstamo ir išankstinio vertinimo bei valdymo politika ir procesai. Turi būti numatyti alternatyvūs scenarijai, reguliariai peržiūrimos sprendimų dėl gynosios lėšų pozicijos prielaidos. Turi būti parengti nepaprastosios padėties planai, skirti likvidumo krizėms valdyti. Pasak Ivaškeviciaus D., Sakalo A., (1997, p. 146), *likvidumo rizika* atsiranda, kai bankas negali padengti savo pasyvinių įsipareigojimų turimais aktyvais. *Likvidumo rizika* lemia neteisingi sprendimai kreditavimo srityje, nenumatyti procentų pasikeitimai užstatuose arba pasikeitimai ekonomikoje apskritai (Банковское дело: стратегическое руководство, 1998). Поуз П. С. (1995, p. 446) likvidumo riziką vadina *nelikvidumo rizika*. Pasak jo, *nelikvidumas* – tai pavojus likti be pakankamai likvidžiu lėšų, kai jos reikalingos išduodant pinigus indėlininkams arba išduodant kreditus naudingiems klientams. Titarenko V. I., (1997, p. 25) teigia, jog *likvidumo rizika* – tai rizika, kai bankas tam tikru momentu neturės pakankamai likvidžiu lėšų, kad visapusiškai įvykdytų savo įsipareigojimus turėdamas minimalias išlaidas (žr. 1 priedą).

Rizikos valdymas dėl savo svarbos tapo atskira bankine veiklos sritis. Netikėtai pasikeitę banko depozitų ir kreditų srautai gali sukelti bankui likvidumo krizę, t.y. bankas nesugebės patenkinti savo klientų ketinimų atsiimti depozitus ir negalės suteikti savo klientams kreditų. Tai ir yra **likvidumo rizika**. Likvidumo rizika yra viena iš pagrindinių banko prisiimamų finansinės rizikos rūšių. Lietuvos banko duomenimis likvidumo riziką galima išskaidyti į dvi komponentes: finansavimo ir rinkos. Atsižvelgiant į tai, jog finansavimo likvidumo rizika atsiranda dėl pinigų srautų nesubalansuotumo, kai

mokūs bankai negali laiku įvykdyti savo einamųjų finansinių įsipareigojimų, nepatirdami didelių sąnaudų, o rinkos likvidumo rizika atsiranda dėl finansų rinkose sumažėjusio likvidumo, kuris neleidžia likviduoti turimų rinkos pozicijų norimu laiku nepatyrus didesnių nuostolių. Šios likvidumo rizikos rūšys yra glaudžiai susijusios, nes susiklosčius nepalankiai situacijai ir sparčiai sumažėjus likvidžių lėšų kiekiui šalies bankų sistemoje, bankai siektų pritraukti naujų finansinių išteklių pinigų ir kapitalo rinkose, tačiau, žinodami apie išaugusią finansavimo likvidumo riziką, rinkos dalyviai vengia suteikti finansavimą, taip sumažindami pinigų ir kapitalo rinkų likvidumą. Sumažėjęs rinkos likvidumas savo ruožtu didina finansavimo likvidumo riziką taip sudarydamas likvidumo rizikos spiralę, kuri buvo pastebima pasaulio finansų rinkose padidėjus įtampai. Pasak V.I. Titarenko (1997) svarbiausi likvidumo šaltiniai yra *grynieji pinigai, lengvai realizuojami aktyvai, sugebėjimas gauti paskolą*. Išanalizavus mokslinę literatūrą (Синки Д. Ф. 1994; Сервук В.Т., 1994; Titarenko V.I., 1997) galima teigti, kad likvidumas svarbus bet kokiam bankui dėl šių priežasčių:

- suteikia bankui galimybę visapusiškai patenkinti paskolų paklausą; leidžia bankui vykdyti savo įsipareigojimus, kas lemia gerus santykius su kreditoriais ir indėlininkais;
- leidžia bankui išvengti nuostolingų aktyvų pardavimo;
- leidžia bankui vengti brangių lėšų įsigijimo.

Nagrinėjant banko likvidumo problemų atsiradimo priežastis galima išskirti dvi priežasčių grupes - išorines ir vidines.

Išorinės likvidumo rizikos priežastys:

- staigus ekonomikos kritimas. Tradicinis pavyzdys yra 1930 m. krizė JAV;
- greitas vertybinių popierių rinkos žlugimas. Pavyzdys galėtų būti vadinamasis "Juodasis pirmadienis", kuris įvyko 1987 m. spalio mėn.;
- vienos ar kelių finansinių institucijų žlugimas, kuris sukelia visuotinę paniką ir bendrą bankinės sistemos likvidumo krizę;
- neadekvatūs valstybinių institucijų veiksmai finansinių institucijų ar visos ekonomikos atžvilgiu. Tai labiau būdinga pereinamosios ekonomikos šalims.

Vidinės likvidumo rizikos priežastys:

- netinkamas kredito rizikos valdymas ir žymiai padidėjusios blogų paskolų apimtys.
- blogas palūkanų normos rizikos valdymas, pajamų praradimas, pelningumo kritimas ir dėl to atsiradęs nepasitikėjimas banku;
- per didelis pasitikėjimas pinigų rinkos galimybėmis rasti pastovius pinigų šaltinius;
- neefektyvus pinigų šaltinių diversifikavimas ir pernelyg didelis pasitikėjimas stambiais depozitais.

- Per maži turimų likvidžių aktyvų kiekiai ir neteisingas aktyvų likvidumo vertinimas.

Išorinė likvidumo rizika veikia visus rinkos dalyvius, t.y. finansų sistema praranda likvidumą arba jis gerokai sumažėja. Tuo tarpu vidinė arba specifinė likvidumo rizika - atskiros finansų institucijos likvidumo problemų atsiradimas - susijusi su netinkamu tos institucijos valdymu.

Valdant likvidumo riziką, kaip ir bet kokią kitą riziką, neišvengiamai kyla dilema - rizikos laipsnis ir pelningumas. Tai lemia trys aplinkybės, kurias galima būtų įvardinti taip:

Pinigų vertė laike. Likvidumo rizikos požiūriu bankas būtų saugiausias, jeigu savo aktyvuose laikytų tiek grynujų pinigų, kiek maksimaliai gali jų prisireikti. Tačiau tokiu atveju bankas patirtų nuostolių, kadangi visiškai likvidūs aktyvai dažniausiai neduoda pajamų, ir atvirkščiai - kuo aktyvas mažiau likvidus, tuo daugiau duoda pajamų.

Alternatyvioji pinigų kaina. Likvidumo valdymas apima optimalaus aktyvų ir pasyvų struktūros nustatymą maksimizuojant pajamas (aktyvuose) ir minimizuojant išlaidas (pasyvuose), kai tuo pačiu likvidumas lieka kontroliuojamas. Tokiam tikslui įgyvendinti reikia labai gerai išmanyti finansinius instrumentus ir numatyti galimą balanso pokytį. Turi būti gerai žinoma, per kiek laiko ir kokia kaina kiekvienas instrumentas gali būti paverstas pinigais tiek palankioms, tiek ir nepalankioms rinkos sąlygomis.

Pinigų srautų neapibrėžtumas. Likvidumo valdymas yra grindžiamas pinigų srautų, įeinančių į banką ir išeinančių iš jo, prognozavimu. Kuo šis prognozavimas yra išsamesnis ir tikslesnis, tuo geriau valdomas likvidumas. Tačiau visiškai tikslaus srautų prognozavimo didesniame banke pasiekti neįmanoma, kadangi visuomet atsiras nenumatytų pinigų srautų. Bankas turi būti pasirengęs valdyti šiuos srautus ir gerai žinoti jų valdymo kaštus.

Nustatydami likvidžiojo turto banko poreikį balanse daugelis bankų įsipareigojimus skirsto į tris grupes:

- *"karšti pinigai"* - didelio judrumo įsipareigojimai (pvz., stambių korporacijų depozitai, kurie yra jautrūs ir net labai mažiems palūkanų pokyčiams). Šiems įsipareigojimams turėtų būti laikomi likvidūs aktyvai iki 100 proc.;
- *stabilūs pasyvai* - mažesnio judrumo pasyvai (ilgą laiką su banku bendradarbiaujantys klientai, fizinių asmenų lėšos iki pareikalavimo, įmonių sąskaitos, kuriose jos laiko savo likvidumo atsargas). Šie pasyvai yra taip pat judrūs, tačiau niekada neišeis iš banko visi vienu metu. Šiems pasyvams galėtų užtekti 30 - 40 proc. likvidžių aktyvų;
- *"šerdiniai" depozitai* - stabiliausi ir lengviausiai prognozuojami pasyvai (taupomieji indėliai, vidutinio termino depozitiniai sertifikatai ir kt.). Kadangi tai mažo judrumo pasyvai, jiems užtenka 5-15 proc. likvidžių aktyvų.

Formuodamas likvidžiojo turto atsargas bankas suformuoja vadinamuosius *pirminius ir antrinius likvidumo rezervus*.

Pirminiai likvidumo rezervai - tai aktyvai, kurie gali tiesiogiai tenkinti banko likvidumo poreikį ir dažniausiai neduoda bankui pajamų. Pirminiai rezervai būtų šie:

- banknotai ir monetos banko saugyklose bei kasoje ;
- depozitai centriniuose bankuose, skirti kliringo atsiskaitymams ir reikalaujamų rezervų palaikymui;
- depozitai kituose bankuose - korespondentuose, t.y. depozitai iki pareikalavimo mokėjimams atlikti;
- inkasuojami gryniesi pinigai.

Antriniai likvidumo rezervai - tai aktyvai, duodantys tam tikras pajamas, tačiau galintys greitai ir be žymių nuostolių virsti pirminiais likvidumo rezervais. Antriniai likvidumo rezervai iš esmės yra formuojami iš likvidžių vertybinių popierių, kuriuos bet kada galima parduoti antrinėje vertybinių popierių rinkoje.

Likvidumo rizika turėtų būti suprantama ne vien tik kaip likvidumo krizės rizika, bet ir kaip *rizika, galinti daryti įtaką banko pelningumui*. Savo likvidumo problemas bankas gali spręsti dviem būdais - realizuodamas savo aktyvūs ir pritraukdamas papildomų pasyvų. Abu būdai gali neigiamai paveikti banko pelningumą, t.y. gali atsitikti taip, kad bankas bus priverstas realizuoti savo aktyvus nepalankiomis sąlygomis ir dėl to patirs nuostolių. Kita vertus, bankui gali tekti brangiai skolintis pinigų rinkoje ir taip mažinti savo grynąsias palūkanų pajamas. Būtent pelningumo aspektas ir lemia tai, kurį iš šių būdų pasirenka bankas (žinoma, jeigu yra galimybė skolintis pinigų rinkoje). Stambūs transnacionaliniai bankai dažniau naudojami antruoju likvidumo palaikymo būdu (t.y. skolinasi pinigų rinkoje), o smulkesni vietiniai bankai labiau linkę kaupti savo balansuose didesnes likvidumo atsargas. Tai, žinoma, galima paaiškinti tuo, kad stambių ir tarptautinėje rinkoje gerai žinomų bankų skolinimosi išlaidos yra mažesnės, o skolinimosi galimybės - gerokai didesnės. Eilė subjektų, kurie yra susidomėję banko veiklos patikimumu bei objektyviu vertinimu, atsižvelgiant į likvidumo riziką, yra susiję su: akcininkais, kreditoriais ir pačiais bankais, siekiančiais išlaikyti finansinį stabilumą.

Likvidumo rizikos valdymo Lietuvos teisinė bazė. Lietuvos Respublikos bankų įstatyme yra nustatyti bankų veiklos riziką ribojantys normatyvai, kuriuos privalo vykdyti visi Lietuvos komerciniai bankai. Normatyvų dydžius ir jų apskaičiavimo metodiką nustato Lietuvos bankas. Yra nustatyti šie veiklos riziką ribojantys normatyvai: *kapitalo pakankamumo, likvidumo, maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais, maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui ir didelių*

paskolų normatyvai. (žr. 2 priedą) Lietuvos bankas teisės aktais gali nustatyti kitus normatyvus, neprieštaraujančius Bazelio bankų priežiūros komiteto rekomendacijoms ir Europos Sąjungos direktyvoms. Kaip jau buvo minėta Lietuvos bankas yra nustatęs komerciniams bankams likvidumo normatyvą, kurį jie turi vykdyti kiekvienu centrinio banko pareikalavimu, ir kuris yra kontroliuojamas kiekvieną mėnesį. Kaip teigia J. Ragauskas ir A. Senkus, banko aktyvų ir pasyvų valdymo komitetas¹. nustato formalius likvidumo rodiklius, kurie nusako banko likvidumo būklę (J. Ragauskas ir A. Senkus, p. 56). Lietuvos banko nustatytas likvidumo rodiklis skaičiuojamas pagal formulę (žr. 1):

$$L = \frac{LT}{EĮ} \times 100\% \quad (1)$$

Čia: L – likvidumo rodiklis;

LT – banko likvidus turtas;

EĮ – einamieji įsipareigojimai.

Lietuvos banko patvirtintose likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklėse banko likvidumo rodiklis skaičiuojamas kaip banko likvidaus turto santykis su banko einamaisiais įsipareigojimais.² Kaip apskaičiuojamas banko likvidus turtas ir einamieji įsipareigojimai, skaičiuojant likvidumo rodiklį, pateikta 3 priede. Skaičiuojant trumpalaikius pasyvus įtraukiami ir užbalansinės veiklos įsipareigojimai. Įvertinant likvidųjį turtą, be abejo, reikėtų apsibrėžti tam tikrą laiką, per kurį turtas gali būti realizuojamas, kadangi per labai ilgą laiką **visas** turtas gali būti realizuotas. Toks aktyvų ir pasyvų išskaidymas nėra toks paprastas kaip galėtų pasirodyti iš pirmo žvilgsnio. Aktyvų likvidumą bei pasyvų trumpalaikiškumą galima būtų vertinti pagal kiekvieno instrumento pabaigos terminą. Pagal Lietuvos Banko Valdybos nutarimą (žr. 3 priedą), likvidumo rodiklio reikšmė negali būti mažesnė kaip 30 proc. Šis normatyvas skirtas komercinių bankų likvidumui kontroliuoti. Centrinis bankas, sekdamas kiekvieno komercinio banko likvidumo rodiklio dinamiką, gali pastebėti nepageidaujamų reiškinų konkrečiame banke, ar visoje bankų sistemoje požymius ir imtis atitinkamų veiksmų.

“Kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisyklėse”, patvirtinose 2007 m. spalio 11 d. Lietuvos banko valdybos nutarimu Nr. 132 yra nustatytas privalomojo 8 proc. kapitalo pakankamumo reikalavimas. Vidaus kapitalo pakankamumo vertinimo procesai vykdomi (VKPVP) vadovaudamasis naujais reikalavimais, nustatytais Kapitalo pakankamumo direktyvose (CAD III) ir atitinkamais

¹ Aktyvų ir pasyvų valdymo komitetas (APVK) skirtas numatyti veiksmų taktiką siekiant įgyvendinti tikslus, apibrėžtus banko strateginiame plane, vidutinio laikotarpio verslo plane bei operatyviniame finansiniame plane. APVK tiesiogiai atsiskaito banko valdybai ir ne rečiau kaip kartą per mėnesį pateikia savo ataskaitas.

² **Likvidusis turtas** – turtas, kuris su minimalia vertės praradimo rizika nedelsiant gali būti parduotas rinkos kaina arba jai artima kaina. Kaina, artima rinkos kainai, – tai maksimali kaina, už kurią su finansų įstaiga susijusios šalys, žinomos kaip ketinančios pirkti (parduoti) turtą, gali tiesiogiai (ne rinkoje) apsieisti rinkoje prekiaujamu turtu.

Einamieji įsipareigojimai - piniginės lėšos, kurias bankas turi sumokėti greitai laikotarpiu, įprastai per vienerius metus.

naujais Lietuvos banko norminiais aktais. Nuo 2007 sausio 1 dienos įsigaliojo vidinio kapitalo pakankamumo vertinimo proceso bendrosios nuostatos. Lietuvos bankai privalo išlaikyti kapitalo pakankamumo rodiklį, ne mažesnę negu 8 procentams, turto, įvertinto pagal riziką, dydį padalinus iš kapitalo dydžio.

Vienas iš Centrinų bankų instrumentų, reguliuojančių pinigų pasiūlą bei bankinės sistemos likvidumą yra komercinių bankų **privalomosios atsargos**³. Bankas, valdydamas užsienio atsargas, kaip ir bet kuri kita finansų rinkose veikianti institucija, susiduria su rizika, dėl kurios galima patirti finansinių nuostolių. Šios rizikos visiškai išvengti neįmanoma, ją galima tik tinkamai valdyti, todėl bankas daug dėmesio skiria rizikos valdymui, banke veikiančiai užsienio atsargų rizikos valdymo sistemai kelia šiuos pagrindinius uždavinius:

- užtikrinti nenutrūkstamą rizikos stebėjimą ir vertinimą;
- užtikrinti operatyvų rizikos vertinimo informacijos teikimą atitinkamiems banko padaliniais ir valdymo grandims;
- nuolat vertinti, ar prisiimamas rizikos lygis yra tinkamas įgyvendinti užsienio atsargų valdymo politikos tikslus;
- kurti užsienio atsargų investavimo strategijas, leidžiančias šiuos tikslus pasiekti, bei teikti siūlymus dėl tokių strategijų įgyvendinimo.

Likvidumo rizika valdoma nustatant likvidumo reikalavimus finansinėms priemonėms, ypač didelio likvidumo finansinių priemonių kiekį užsienio atsargų struktūroje. Papildomai, atsižvelgdamas į fiksuoto valiutos kurso režimo nulemtas dažnas intervencijas, bankas visuomet tam tikrą dalį užsienio atsargų laiko ypatingai likvidžios formos ir įprastinį bazinės valiutos poreikį vidaus valiutų rinkoje gali patenkinti nelikviduodamas jokių investicijų. Bankas užsienio atsargų riziką taip pat reguliariai vertina taikydamas testavimą nepalankiomis sąlygomis. Taip siekiama įvertinti, kokių užsienio atsargų valdymo rezultatų galima tikėtis pasitvirtinus vienam ar kitam nepageidaujamos finansinių rinkų raidos scenarijui, ir ar taikoma užsienio atsargų valdymo strategija šiais atvejais leistų įvykdyti užsibrėžtus užsienio atsargų valdymo uždavinius. (Lietuvos Banko Valdybos Nutarimas „Dėl **Testavimo nepalankiausiomis sąlygomis** bendrųjų nuostatų patvirtinimo“ 2007 m. spalio 11 d. Nr. 133 Vilnius). Vadovaujantis tuo pačiu teisės aktu, bankas taip pat taikydamas testavimą nepalankiomis sąlygomis reguliariai vertina likvidumo riziką. Likvidumo rizikos testavimas turi apimti einamąjį ir ilgalaikį banko likvidumą. Testuojant likvidumo riziką, turi būti išskirti vidiniai, t. y. banko generuojami pinigų srautai ir išoriniai, rodantys banko gebėjimą skolintis rinkoje arba iš globojančio banko. Likvidumo rizikos testavimo scenarijaus prielaidos gali apimti tokius pagrindinius veiksnius:

³ Privalomosios atsargos - tai komercinių bankų depozitai Centriname banke.

- susijusius su rinkoje vykstančiais pokyčiais: tarpbankinės rinkos likvidumo sumažėjimą; stambių indėlininkų pasitraukimą iš šalies; krizes kitų valstybių finansų rinkose; užsienio ar nacionalinės valiutos nuvertėjimą;
- susijusius su banko vidaus pokyčiais: banko patikimumo reitingo sumažėjimą; spartų nemokių skolininkų skaičiaus augimą; indėlininkų pasitraukimą ir indėlių atsiėmimą; kredito linijų, suteiktų bankui, sumažėjimą.

Testuojant likvidumo riziką, svarbu atsižvelgti, ar bankas priklauso kitų bankų grupėms ir ar pats turi finansinę grupę, nes galimi likvidumo sunkumai grupėse gali turėti tiesioginės įtakos ir banko likvidumui.

Pastarųjų metų įvykiai pasaulinėje ekonomikoje skatina sustiprinti dėmesį bankų rizikos valdymui bei vidaus kontrolės sistemos organizavimui. Todėl Lietuvos banko valdyba patvirtino **Vidaus kontrolės ir rizikos vertinimo (valdymo) organizavimo** nuostatas. Šiuo dokumentu kredito įstaigos įpareigos iš naujo įvertinti rizikos valdymo procesus, peržiūrėti taikomus limitus ir kitus veiklos aspektus. Dokumente nurodyti pagrindiniai principai, kuriais turi vadovautis kredito įstaigos, siekdamos užtikrinti, kad vidaus kontrolės sistema ir rizikos vertinimas (valdymas) veiktų efektyviai ir užtikrintų saugią bei stabilią veiklą. Į naująjį dokumentą perkeltos kelių atskirų Lietuvos banko teisės aktų nuostatos, taip pat nurodyti papildomi reikalavimai dėl anksčiau nereglamentuotų rizikos rūšių valdymo. Esminis dėmesys skirtas kredito rizikos valdymui. Kredito rizika yra reikšmingiausia rizika, su kuria susiduria šalies bankinis sektorius. Dokumente reglamentuoti kredito rizikos vertinimo, jos koncentracijos mažinimo aspektai, kokybinės ir kiekybinės informacijos apie skolininkus kaupimo principai. Atsižvelgiant į tai, kad bankų prekybiniai portfeliai nuolatos didėja ir prekybinė veikla tampa vis reikšmingesnė, dokumente pateiktos palūkanų normos rizikos valdymo pagrindinės nuostatos, nustatyti prekybinių operacijų limitai, jų rizikos kontrolė bei rizikos valdymo užtikrinimo principai. Taip pat nurodytos atsiskaitymų ir likvidumo rizikos valdymo nuostatos. 4 priede yra išvardinti likvidumo rizikos valdymo nauji reikalavimai, kuriuos bankai turės vykdyti nuo 2009 m. balandžio 1 d. (žr. 4 priedą). Šių rizikų reikšmingumą bankas turi įvertinti vidaus kapitalo pakankamumo vertinimo proceso metu ir, jeigu reikia, skirti reikalingą kapitalą jų padengimui. Iki šiol šių rizikų valdymas nebuvo pakankamai reglamentuotas. Nuostatų taikymui bankams suteiktas pasiruošiamasis laikotarpis bei užtikrinamas proporcingumo principas, tai yra bankai turėtų taikyti nuostatas atsižvelgiant į savo veiklos apimtį ir reikšmingumą, suderinant su vidaus kapitalo pakankamumo vertinimo procesu.

Apibendrinant, norėčiau pažymėti, jog visi šiame skyriuje minėti teisės aktai, reglamentuojantys likvidumo rizikos valdymą nuolat yra tobulinami. Vadinasi, likvidumo rizikos valdymo organizavimas ir kontrolė Lietuvoje iki šiol nebuvo griežtai reglamentuota.

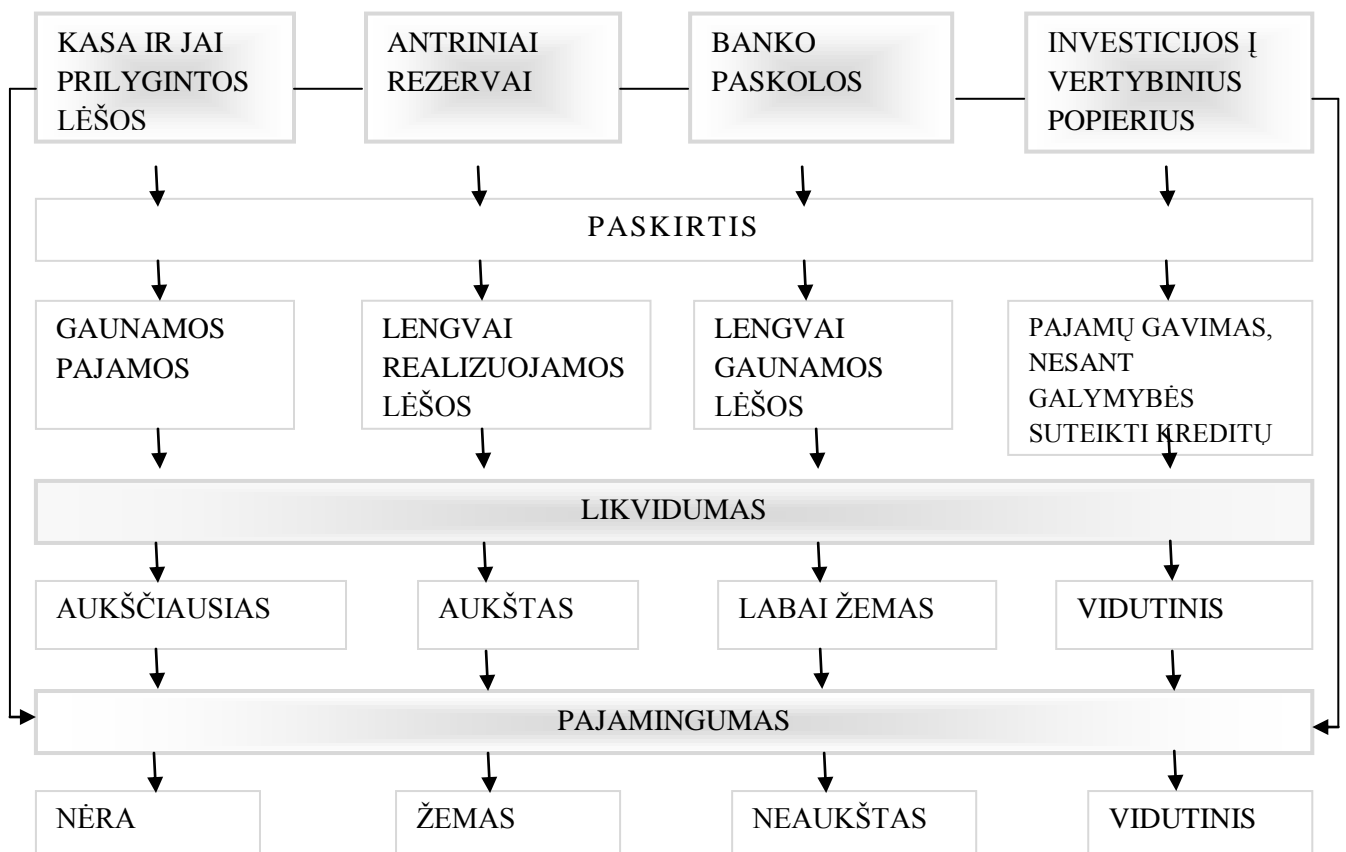
2. KOMERCINIŲ BANKŲ AKTYVŲ IR PASYVŲ VALDYMO STRATEGIJOS

2.1. Aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos formavimas

Komerciniai bankai ne visuomet aktyvus ir pasyvus nagrinėdavo vieningoje visumoje. Iki 6-jo dešimtmečio bankininkai fondų formavimą iš skolintų ir nuosavų lėšų suprato kaip savaime suprantamą dalyką. Vyraujanti tokia aktyvų valdymo nuostata, kad bankuose saugomų depozitų kiekis bei formos ir kiti išsipareigojimai, kuriuos bankai galėjo pritraukti, daugiausia įtakoją banko klientų vartojimo galimybes. Vartotojas lyg pats apspręsdavo banko veiklos strategiją, tai yra santykį tarp čekinių depozitų, taupomųjų ir terminuotųjų indėlių, kuriuos jis norėdavo saugoti. Pagrindinė bankų valdymo politika nebuvo susieta su aktyvų ir pasyvų apimtimi. Komerciniai bankai galėdavo vykdyti depozitų pritraukimo kontrolę tik priimdami sprendimą apie tai, kam suteikti ribotus kreditus grynaisiais ir kokiomis sąlygomis. Kadangi depozitų formos, palūkanų lygis už depozitus ir kitas nedepozitines fondų formavimo operacijas, kurias galėdavo pritraukti bankai, griežtai buvo reguliuojami, banko valdytojai turėjo ribotas galimybes formuojant banko lėšas. 1940 - 1950 m. Vakarų Europos ir JAV bankuose vyravo pigios einamosios ir taupomosios sąskaitos, bankai buvo perpildyti pigių finansinių išteklių. Pagrindinis bankų veiklos klausimas buvo - kaip efektyviai naudoti turimus išteklius, o tai reiškia - kaip geriau valdyti banko aktyvus. 1960 - 1970 m. didelio ekonominio pakilimo sąlygomis reikėjo vis daugiau ir daugiau kreditinių išteklių, todėl pagrindinė bankų problema buvo, kaip gauti papildomų finansinių išteklių. Prioritetiniu bankininkystės tikslu tapo pasyvų valdymas, kurį skatino vis nemažėjantis kreditų poreikis. 1980-tojo dešimtmečio viduryje išryškėjant infliacijos šuoliams, neprognozuojamiems palūkanų svyravimams, gamybos nuosmukiui, įvairioms krizėms, bankininkystėje atsirado terminas aktyvų ir pasyvų valdymas, kuris sujungia abiejų balanso dalių valdymą kaip vieningą procesą pagal tą pačią technologiją. Tačiau ir dabar šioje srityje vyksta didžiuliai pokyčiai.

Atsižvelgiant į aktyvų valdymo strategiją, banko likvidumas buvo kontroliuojamas tik protingai valdant kreditus. Dažniausiai kreditai būdavo išduodami trumpam laikotarpiui arba išduodami terminui, lygiam klientų sezoniniam vartojimui. Tokiu būdu didžioji dalis kreditų, kuriuos suteikdavo bankai, būdavo „patys likviduojantys“ todėl, kad mokėjimai už juos vykdavo visą normalų bankinės veiklos ciklą - nuo lėšų pritraukimo iki kreditų suteikimo. Jeigu iškildavo papildomas likvidžių lėšų poreikis, bankas galėdavo patenkinti, saugodamas pakankamą kiekį vyriausybinių vertybinių popierių arba kitų greitai realizuojančių aktyvų. Aktyvų valdymo strategija rėmėsi tuo, kad didžiąją dalį likvidžių aktyvų bankas dengdavo galimybe konvertuoti grynaisiais aktyvais.

Finansų valdymas tampa vis labiau matematizuotas ir kompiuterizuotas procesas. Kokybiškas aktyvų ir pasyvų valdymas - tai besąlyginis šiuolaikinės efektyvios komercinės bankininkystės pagrindas, kurio pagrindinis uždavinys yra maksimizuoti pelno ir rizikos santykį, siekiant padidinti akcininkų turto vertę per ilgą laiko tarpą. Deja, pagrindinis komercinio banko aktyvas-kreditai - ne visuomet gali būti „pats likvidu“, ypač jei šalies ekonomika patiria krizę. Esant tokioms sąlygoms, išskyla būtinybė restruktūrizuoti kai kuriuos kreditus. Tai veda prie būtinybės ieškoti naujų fondų formavimo šaltinių, kuriuos galima būtų panaudoti. Būtina akcentuoti, kad atsiranda pelningų kreditų suteikimo galimybė: bankas gali atitinkamą kreditų dalį suteikti ilgam periodui. Bet toks žingsnis vietoje tradicinių likvidžių aktyvų ar trumpalaikių depozitų reikalauja iš banko ieškoti naujų, netradicinių finansavimo šaltinių. Mokslininkai įvairiai vertina **aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos** atsiradimą. Pasak Kiduel, Peterson, Blekuet (2000), ši strategija - tai priemonė, kurią valdo bankas, realizuodamas tokius veiksnius, kaip likvidumas ir pelningumas (tai atsispindi 4 paveiksle).

Šaltinis: Кидуел Д.С., Петерстон Р.Л., Блекует П.2000. Финансовые инструменты рынка и деньги.

4 pav. Aktyvų valdymo strategijos modelis

Kaip matyti 4 paveiksle, bankas, laikydamasis aktyvų likvidumo, turi lėšas kasoje ir antrinius rezervus. Naudodamiesi antriniu rezervu gali gauti nedideles procentines pajamas, kurios turi įtakos

banko likvidumui. Labiausiai likvidūs aktyvai duoda mažiausias pajamas. Pasiruošę naujiems skolinimams yra tie komerciniai bankai, kurie turi aukščiausios kokybės aktyvus.

Pasyvų valdymo strategija. Kaip rodo tyrimai, 6-7 dešimtmečiais galima buvo pastebėti žymius pokyčius aktyvų ir pasyvų struktūros valdyme. Susidūrę su greitai kintančia palūkanų norma ir intensyvia fondų formavimo konkurencija, bankininkai pradėjo skirti didesnę dėmesį fondų formavimui ir depozitų vertės ir struktūros monitoringui, taip pat nedepozitinių įsipareigojimų stoviui. Pradėjo restruktūrizuoti lėšų šaltinius pagal griežtai suformuluotus uždavinius:

- panaudoti tuos šaltinius, kurie minimizuoja pritrauktų lėšų kaštus. Taip paliekama bankui galimybė paskirstyti naujas lėšas taip, kad didintų pelną ir kapitalą;
- pasirinkti optimalią proporciją tarp depozitų dydžio, skolinių įsipareigojimų ir kapitalo, suteikiančių galimybę pasiekti fondų stabilumą, kad bankas galėtų turėti pelningus aktyvus, reikalaujančius investicijų ilgesniam laikui su didesne rizika.

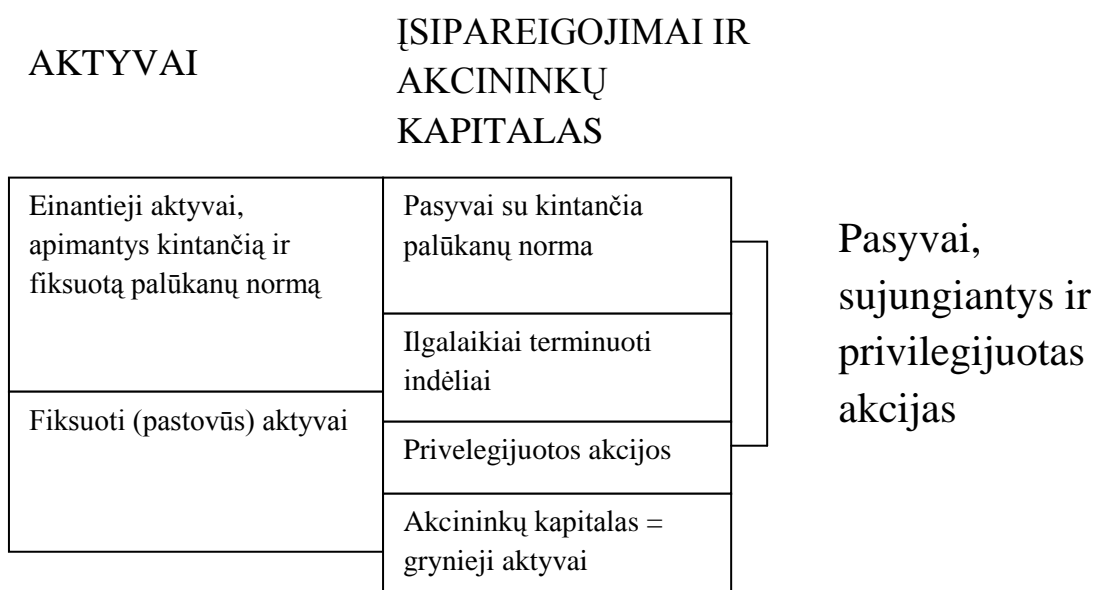
Visa tai leido pasirinkti naują pasyvų valdymo strategiją. Jos tikslas - vykdyti lėšų formavimo šaltinį į nuolatinę kontrolę, analogišką aktyvų kontrolei. Pagrindiniu kontrolės svertu buvo kainos, tarp jų ir palūkanų norma, ir kitos sąlygos, siūlomos depozitoriams ir kreditoriams, kad galima būtų sudaryti norimos struktūros, dydžio ir su atitinkamomis išlaidomis fondus. Susidūręs su padidinta kreditų paklausa, bankas paprasčiausiai galėdavo pasiūlyti didesnę negu konkurentų depozitų ar kitų pritrauktų lėšų palūkanų normą ir tokiu būdu suformuoti didesnius fondus. O komerciniai bankai, turintys per didelius fondus, bet neturintys pelningų investavimo kryptių, galėdavo nekeisti depozitų ar pritrauktų lėšų palūkanų normos (ar netgi ją šiek tiek sumažinti), tuo sudarydami palankias lėšų pritraukimo sąlygas.

Fondų valdymo strategija. Pasyvų valdymo metodų tobulinimas ir vystymas, veiklos nuolatinis rizikos didėjimas, besikeičianti palūkanų norma, vedė prie fondų valdymo strategijos sukūrimo, kuri ir šiuo metu vyrauja bankų veikloje. Tai pakankamai subalansuotas požiūris į aktyvų ir pasyvų valdymą, kuriam keliami šie pagrindiniai uždaviniai:

- norėdami pasiekti ilgalaikių ir trumpalaikių banko tikslų vadovai maksimaliai privalo kontroliuoti tiek aktyvų, tiek ir pasyvų dydį, struktūrą, pelningumą ir kaštus;
- aktyvų valdymo kontrolė turi būti sukoordinuota su pasyvų valdymo kontrole taip, kad aktyvų ir pasyvų valdymas būtų charakterizuojamas kaip vieninga vidinė sistema. Tai leistų maksimaliai išlyginti skirtumą tarp banko aktyvų pajamų ir daromų pritrauktų lėšų kaštų;
- kaštai ir pajamos priskiriamos abiem balanso pusėms (ir aktyvų, ir pasyvų). Banko aktyvų ir pasyvų valdymo strategija turi būti nukreipta taip, kad maksimizuotų gaunamas banko pajamas ir minimizuotų banko pasyvų ir aktyvų paslaugų kainą.

Nusistovėjęs požiūris, kad pagrindinės pajamos gaunamos suteikiant kreditus ir darant investicijas, yra pasikeitęs į supratimą, kad bankas parduoda visą paketą bankinių paslaugų - kreditus, santaupas, konsultacijas ir t. t. Jų kainos turi padengti banko daromas pateikimo išlaidas. Pajamos, gaunamos iš pasyvų dalies, gali padėti bankui pasiekti pelningumo tikslų, lygiai taip pat, kaip ir pajamos, gaunamos aktyvų valdyme. Nesvarbu, kokios aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos bankas laikytųsi, jo vadovai kiekvienu atveju, kai gaunamos naujos lėšos, neišvengiamai turi atsakyti į klausimą kokių būdu paskirstyti fondus? Jeigu bankas ima kreditus ar pritraukia depozitus, ar tikslinga bankui juos laikyti rezervuose būsimiems poreikiams likvidumui garantuoti ar investuoti į vertybinius popierius, padengti dalį savų įsipareigojimų? Su šiuo klausimu glaudžiai susijęs ir ne mažiau svarbus kitas klausimas: Ar lėšų šaltinių dydis ir struktūra įtakoja nuosavų lėšų paskirstymo būdą? Jei bankas pagrindinę fondų dalį gauna ilgalaikės ir vidutinės trukmės depozitų dėka, tuomet ar verta jam tokios pačios apimties lėšas nukreipti į kreditus ar kitus aktyvus? Šios problemos sėkmingą sprendimą, mano supratimu, įtakoja aktyvų ir pasyvų valdymo pasirinktas metodas. Nagrinėjant užsienio mokslinę literatūrą, pastebima, kad autoriai Miller, Ban-Huz (2000); Bor, Piatenko (1997) aktyvų ir pasyvų strategijos atsiradimui nurodo įvairias priežastis. Pasak jų, šiuo metu yra sukurtos trys aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos. Kiekviena iš jų grindžiama aktyvų ir pasyvų skirtumų supratimu, t. y. skirtumas tarp aktyvų ir įsipareigojimų kintančiomis palūkanomis. Tai atspindi komercinių bankų palūkanų skirtumą gaunant grynąsias pajamas ir tuo pačiu jas palyginant su rinkoje esančiomis palūkanomis. Visa tai yra nulinio, teigiamo ir neigiamo skirtumo tarp aktyvų ir pasyvų valdymo strategijos.

Kad būtų lengviau nagrinėti šias strategijas, pateikiu aktyvų ir pasyvų struktūrą (pagal Rais, Koili (1995)), kuri atspindi 5 paveiksle.

Šaltinis: Рейс Т., Койли Б., 1995, Финансовые инвестиции и риск, с. 10.

5 pav. Aktyvų ir pasyvų struktūra

Nulinio skirtumo strategija. Pirmoji strategija atskleidžia nulinio skirtumo tarp aktyvų ir pasyvų pasiekimus. Komercinio banko valdyba, laikydama šios strategijos, stengiasi išlyginti lyginamąjį svorį tarp bendrų banko aktyvų ir juos palyginti su aktyvais, turinčiais kintančias palūkanas. Ši strategija yra suprantama taip: tarkime 40% banko aktyvų priklauso aktyvams su kintančia palūkanų norma, tuomet 40% bankų pasyvų priskiriama įsipareigojimams su kintančia palūkanų norma. Pasak Miller (2000), ši strategija leidžia minimizuoti procentinę riziką, nes procentinės palūkanos suteiktiems kreditams paprastai turi tendenciją keistis, ji gali mažėti arba didėti, atsižvelgiant į depozitų palūkanų normos pokyčius. Tai leidžia minimizuoti pajamų pokyčius visame planavimo etape. Banko marža pastovi tam tikrą periodą, kuris turėtų sutapti su banko dalykiniu aktyvinimo ciklu.

Nulinio skirtumo strategija		Teigiamo skirtumo strategija		Neigiamo skirtumo strategija	
Aktyvai kintančia palūkanų norma	Įsipareigojimai kintančia palūkanų norma	Aktyvai kintančia palūkanų norma	Įsipareigojimai kintančia palūkanų norma	Aktyvai kintančia palūkanų norma	Įsipareigojimai kintančia palūkanų norma
Aktyvai fiksuota palūkanų norma	Įsipareigojimai fiksuota palūkanų norma		Įsipareigojimai fiksuota palūkanų norma	Aktyvai fiksuota palūkanų norma	
		Aktyvai fiksuota palūkanų norma			Įsipareigojimai fiksuota palūkanų norma

Šaltinis: Мллер, Р.Л. БанХуз, Д. Современные деньги и банковское дело. Москва, с 218

6 pav. Aktyvų ir pasyvų nulinio, teigiamo ir neigiamo valdymo strategijos

Kaip matyti 6 paveiksle, bankai, kurie nori palaikyti nuolatinį skirtumą tarp gaunamų pajamų ir išmokamų palūkanų, laikysis **aktyvų ir pasyvų nulinio skirtumo valdymo strategijos**. Tie komerciniai bankai, kurie pasiruošę rizikuoti (kaip matome 6 paveiksle) ir laukia palūkanų normos pakilimo, paprastai laikysis **teigiamo** skirtumo strategijos. O jeigu laukiama palūkanų normos kritimo, komerciniai bankai laikysis **neigiamo** skirtumo strategijos. Tarkime, kas atsitiks komercinio banko grynosioms pajamoms (maržai), jeigu palūkanų norma išaugs? Tuomet komercinio banko pritraukta

kapitalo vertė pakils, ir tada komerciniai bankai suteiks kreditus padidėjusiomis palūkanomis. Kol suteiktų kreditų palūkanų normos skirtumas bus pastovus lyginant su depozitų palūkanomis tam tikru periodu, komercinio banko pelnas taip pat nesikeis. Iš kitos pusės, jeigu skirtumas tarp aktyvų ir įsipareigojimų su kintančia palūkanų norma lygus 0, tai ir lyginamasis svoris bendrų aktyvų su fiksuota palūkanų norma bus lygus su banko pasyvu, turinčiu fiksuotą palūkanų normą. Tokiu būdu, jeigu bendras palūkanų normos lygis išauga, tai aktyvų su fiksuota palūkanų norma einamoji kaina kris. Kaina taip pat kris ir įsipareigojimų su fiksuota palūkanų norma. Jeigu paskolų palūkanų kritimo ir depozitų palūkanų mažėjimo tendencija yra pastovi, tai tokie pokyčiai nepažeidžia palūkanų normos pusiausvyros finansų rinkoje.

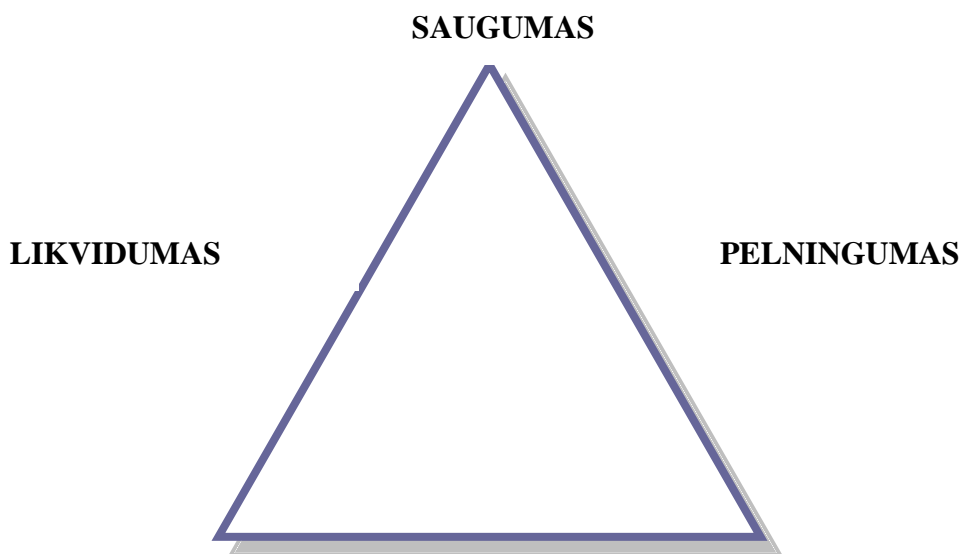
Aktyvų ir pasyvų teigiamo skirtumo valdymo strategija. Komercinio banko darbuotojai, vadovaudamiesi šia strategija, skiria kur kas didesnę dėmesį lyginamajam svoriui, aktyvų su kintančia palūkanų normos lygiui, nei pusiausvyrai įsipareigojimams su kintančia palūkanų norma. Kaip matyti 6 paveiksle, 40% pasyvų priklauso aktyvams su kintančia palūkanų norma, tai tada tik 20% yra pasyvų, turinčių kintančias palūkanas. Teigiamas skirtumas suprantamas kaip aktyvų su fiksuota palūkanų norma dalis, kuri atneša pajamas. Ji bus mažesnė, negu dalis įsipareigojimų su fiksuota palūkanų norma bendroje pasyvų sumoje, pagal kuriuos bankas išmoka procentus. Banko bendrosios pajamos, gautos už kreditus, sumažės. Lygiai taip pat sumažės kaštai (išlaidos už depozitus procentams išmokėti). Bet kadangi egzistuoja teigiamas skirtumas tarp aktyvų ir pasyvų, tai bendros banko pajamos didesne dalimi krinta, nei kaštai. Atitinkamai sumažėja ir banko pelnas. Jeigu nukritus palūkanų normai rinkoje, aktyvų einamoji vertė su fiksuota palūkanų norma pakyla. taip pat pakyla įsipareigojimų einamoji vertė su fiksuota palūkanų norma. Nors bankas prisilaiko aktyvų ir pasyvų teigiamo skirtumo valdymo strategijos, grynoji banko vertė sumažėja. Banko akcijų kaina krenta iš karto, kai tik investitoriai supranta rinkos tendencijas.

Neigiamo skirtumo strategija - laikantis šios strategijos aktyvų su kintančia palūkanų norma bendroje aktyvų dalyje apimtis yra mažesnė, nei įsipareigojimų su kintančia palūkanų norma bendruose pasyvuose. Vadovaujantis šia strategija, aktyvų dalis su fiksuota palūkanų norma visuose aktyvuose žymiai viršys įsipareigojimų dalį su fiksuota palūkanų norma bendruose pasyvuose. Ši strategija efektyvi tuomet, kai komercinis bankas laukia palūkanų normos kitimo. Jeigu prognozės pasitvirtina - banko marža padidėja. Nors balanse šitokia situacija neatsispindi, tačiau tokio komercinio banko akcijų vertė rinkoje žymiai pakils. Kurį strategiją bankas betaikytų savo veikloje, komercinis bankas parodo, kad laikosi šiuolaikinio požiūrio aktyvų ir pasyvų valdyme, kas tiesiogiai įtakoja ne tik banko likimą, bet ir pelną.

2.2. Pelningumo, likvidumo ir saugumo suderinamumo principai

Komercinio banko veiklos sėkmės laidas yra tinkamai suformuluoti strategiją. Formuojant strategiją, komercinis bankas ypač turi rūpintis savo paskolų portfeliu. Pagal Tarailą (2001) komercinio banko strategija turi suderinti tris pagrindinius principus: pelningumą, likvidumą, saugumą. Pasak autorių Mačerinskienės, Ivaškevičiūtės (2000, p. 42), visų šių trijų principų pasiekti tuo pačiu metu neįmanoma, todėl susidaro konfliktinė situacija. Tokioje situacijoje komerciniai bankai turi tiksliai apibrėžti, kuriam vienam iš šių principų atiduoda pirmenybę, nes nuo šio pasirinkimo priklauso banko veiklos rezultatai. Įvairūs mokslininkai (Kiduel, Piterson, Blekuet (2000); Mačerinskienė, Ivaškevičiūtė (2000)) teigia, kad siekdamas trijų pagrindinių principų, komercinis bankas turi priimti prieštarigus sprendimus:

- norėdamas pasiekti aukštą pelningumą, bankas privalo maksimizuoti ilgalaikių paskolų kiekį (aukštesnės palūkanos);
- norėdamas palaikyti reikiamą likvidumą, bankas privalo optimizuoti trumpalaikių paskolų kiekį;
- norėdamas užtikrinti saugumą, bankas privalo būti selektyvus, rinkdamas klientus.

7 pav. Likvidumo, pelningumo, saugumo principų modelis

Todėl, kaip matyti 7 paveiksle, optimaliai suderinti šiuos tris principus - pagrindinis paskolų portfelio valdymo rūpestis. Efektyvus paskolų portfelio valdymas užtikrina optimalų pelningumo, likvidumo ir saugumo principų suderinamumą. Taigi pelningumas, likvidumas ir saugumas yra pagrindiniai veiksniai, užtikrinantys paskolų portfelio valdymo kokybę. Kadangi paskolos sudaro didžiausią komercinių bankų aktyvų dalį, todėl jų valdymas ir formavimas turi didelę

įtaką likvidumui. Pasak įvairių autorių (Mačerinskienės, Ivaškevičiūtės (2000)), likvidumas -tai sugebėjimas laiku vykdyti savo mokestinius įsipareigojimus bei galimybė turimus išteklius paversti grynais pinigais ir vėliau juos panaudoti mokestiniams įsipareigojimams vykdyti. Kiti autoriai (Ivaškevičius ir Sakalas (1997)) teigia, kad - likvidumo sąvoka reiškia komercinio banko gebėjimą turimas finansines ir materialines vertybes paversti pinigineis lėšomis, dažniausiai grynaisiais pinigais, ir tais pinigais padengti įsiskolinimus. Todėl komercinių bankų aktyvų ir pasyvų valdyme likvidumui įtakos turi sisteminis požiūris. Vadinasi, galima teigti, jog likvidumo matai, rodantys potencialų skolinimosi pajėgumą, yra:

- nuosavo kapitalo ir aktyvų santykis;
- rizikos aktyvų ir bendrųjų aktyvų santykis;
- paskolų netekimo ir grynujų paskolų santykis;
- pagrindinių depozitų ir bendrojo turto dydžio santykis;
- nepastovių (įsigytų) pasyvų ir likvidžių aktyvų santykis;
- indėlių struktūra.

Taigi dažniausiai pagrindinis komercinio banko formavimo uždavinys - išlaikyti pusiausvyrą, sprendžiant pelningumo - likvidumo - dilemą, t. y. kasdieninėje komercinių bankų veikloje aktyvų ir pasyvų terminų suderinamumą. Pelningumas - tai komercinio banko veikla, kuri turi sukurti bankui pelną. Pasak Mačerinskienės ir Ivaškevičiūtės (2000), kreditavimo paslaugos yra vienas iš pelningiausių, tačiau ir rizikingiausių komercinio banko veiklos sričių. Teikdamas paskolas, komercinis bankas nustato palūkanų normą, kurios bazę sudaro skolinamų lėšų kaina, administracinės išlaidos, nuostolių rezervas ir pelno marža. Pastaroji ir yra tas grynasis pelnas, kurį bankas ir uždirba. Komercinių bankų veiklos pelningumo valdymas numato jų pajamų ir išlaidų, pritrauktų lėšų, sąnaudų ir kreditavimo bei investicijų pajamų, finansinio rezultato stabilumo laidavimo, nuostolių rizikos kontrolę. Ypatingas dėmesys yra skiriamas abejotinų ir nuostolingų operacijų analizei. Taip pat yra neužmirštamas ir saugumo principas. Todėl komercinis bankas, norėdamas išvengti pavojaus, siekia laikytis pelningumo, likvidumo, saugumo principų suderinamumo, ir taip pat auksinės bankininkystės taisyklės, kuri yra vadinama harmonija (concordance).

2.3. Banko likvidumo valdymo teorijos ir metodai

Bankas, norėdamas užtikrinti normalų funkcionavimą, turi optimizuoti likvidumą ir pelningumą. Optimalus pelningumas ir likvidumas griežtai determinuotas optimalios balanso struktūros, pastarasis gali būti pasiektas tik esant protingam priemonių išsidėstymui ir resursų pritraukimui. Tai susiję su banko valdymo kokybe. Banko likvidumas – pirmiausia, paties banko

reikalas. Tai reiškia, kad vadovybė gali nustatyti strategiją ir išrinkti pageidautiną likvidumo lygį. Bet besirūpinant dėl aukštų pajamų, žemų išlaidų, aukšto likvidumo ir maksimalaus priemonių naudojimo kaip aktyvioje, taip ir pasyvioje politikoje, reikia laikytis diversifikacijos, nepraktikuoti labai didelių paskolų ir indėlių. Banko likvidumo lygį pasak Heffernan Sh. (2005) veikia daugelis **vidinių faktorių**, tarp kurių galima išskirti šituos: *resursų pritraukimo terminų ir priemonių išsidėstymo terminų santykis, aktyvų struktūra, aktyvių operacijų rizikos lygis, pasyvų struktūra, banko valdymo kokybė*. Be to, banko likvidumą veikia ir **išoriniai faktoriai**, kurie įtakoja aktyvų ir pasyvų struktūros keitimą. Tokiems faktoriams Heffernan Sh. (2005) teigimu galima priskirti: *apimtį, nebalansinių operacijų struktūros ir įvykdymo terminus; greitų mobilizacijos priemonių galimybę iš kitų šaltinių*. Šitų faktorių analizė leidžia, įvertinant likvidumą balansinių duomenų pagrindu, atsižvelgti į nebalansinių operacijų įtaką ir taip pat pačiu su dideliu tikslumu nustatyti faktišką banko būklę. Tokia analizė turi prognozės charakterį, kadangi atsakomybė pagal banko įpareigojimus, atvaizduojančius balansą, ne visada gali prasidėti. Be to, ji turi svarbią reikšmę, todėl kad tokių įpareigojimų neįvertinimas gali privesti prie likvidumo mažinimo ar netgi prie banko nelikvidumo. Prie jų galima priskirti: atsitiktinius ir (ar) ypatingus (pasireiškiančius banko klientų veiklos savybėmis); sezoninius (susijusiomis su sezoninėmis gamybos rūšimis); ciklinius (atvaizduojantys verslo aktyvumo svyravimus). Išoriniai faktoriai įtakoja banko likvidumą - dažnai pasireiškia per aktyvų ir pasyvų struktūros keitimą. Taip dėl atsitiktinių ar ypatingų aplinkybių gali prasidėti skubių depozitų sumažėjimas, kuris, žinoma, priveda prie įtampos, vykdant banko įsipareigojimus. Klientų su sezonine gamyba atskirais laikotarpiais didėja paskolų poreikis ar išsilaisvinamos priemonės, kurios gali kauptis kaip skubūs depozitai. Adekvačiam minėtų faktorių vaidmens nustatymui, bankas turi turėti visapusišką informaciją apie aptarnaujančią klientūrą, o taip pat tirti potencialių klientų poreikius ir finansinę padėtį.

Banko likvidumo valdymo teorijos. Banko likvidumo valdymo teorijos atsirado praktiškai vienu metu su pačių bankų organizavimu. Šiuolaikiniam banko moksle ir praktikoje žinomos keturios teorijos: **komercinių paskolų teorija, perkėlimo teorija, laukiančių pajamų teorija, pasyvų valdymo teorija.**

Komercinių paskolų teorija atsirado Angliškoje banko praktikoje. Jos pagrindą sudaro tokia padėtis, kai bankas išlaiko savo likvidumą, kol jo aktyvai išdėstyti į trumpalaikes paskolas. Kitaip sakant, bankams reikia finansuoti nuoseklias prekių judėjimo stadijas nuo gamybos iki vartojimo. Šiuo laiku šitos paskolos gautų „paskolų po prekių atsargų“ pavadinimą ar „į apyvartinio kapitalo papildymą“. Pagal šią teoriją komerciniai bankai neturėjo išduoti paskolų vertybinių popierių pirkimui, nekilnojamajam turtui, o taip pat ilgalaikių paskolų žemės ūkiui. Pavyzdžiui, JAV komercinių paskolų teorija dominavo iki 30-ųjų metų ir plačiai buvo propaguojama kontrolės ir reguliavimo institucijų ir pačiu banku. Bet praktikoje ji nebuvo taip griežtai taikoma. Pagrindiniai trūkumai buvo tokie:

1. šita teorija neatsižvelgia į ekonominių subjektų poreikius ilgalaikėse paskolose ir pateisina bankų nedalyvavimą investicijų finansavime į pagrindinius fondus, įmonių paplitimo ir techninio persiginklavimo, turto įgijimo;
2. neatsižvelgia į santykinį banko indėlių stabilumą, kuris leidžia bankams paskirstyti priemones į santykinai ilgus terminus be esminių likvidumo nuostolių;
3. teorija numatydavo, kad vykstant normaliam verslo aktyvumui visos paskolos (trumpalaikės) gali būti padengtos. Tokia prielaida visiškai teisėta iš tikrųjų aukšto verslo aktyvumo sąlygomis. Bet kitomis sąlygomis (ekonomikos mažėjimas, finansinės krizės, dideli nemokėjimai, bankrotai) netgi trumpalaikių paskolų grąžinimas tampa problematinis, o bankai jaučia likvidumo priemonių trūkumus.

Perkėlimo teorija numatydavo banko likvidumo saugojimą su sąlyga, kad jo aktyvus galima perstruktūrizuoti („perkelti“) ar parduoti kitiems kreditoriams ar investuotojams už grynus pinigus, t.y. jeigu negrąžins jam paskolos, bankas gali gauti ekvivalentines sumas ar vertybinių popierių perpardavimo būdu priimtus pagal šitas paskolas kaip užstatą, ar gavimo būdu šitiems paskolos popieriams kitame banke. Tokiu būdu, šitos teorijos atskiro banko poreikių patenkinimo sąlyga likvidiniuose resursuose laikoma - pastovus aktyvų, kuriuos galima būtų realizuoti greitai ir be nuostolių, turėjimas. Aukščiausio lygio likvidžių priemonių šaltiniai ilgą laiką buvo nagrinėjami kaip lengvai realizuojami vertybiniai popieriai, kurie vienu metu atlikdavo rezervų vaidmenį. Vertybiniai popieriai turi atitikti šituos kriterijus:

- aukštą kokybę;
- trumpą padengimo terminą;
- realizavimą;
- paskolos ir procentinės rizikos neturėjimą;
- pardavimo galimybę prieš tai pranešant..

Perkėlimo teorija daugiau, negu pirmoji, atitinka banko likvidumo palaikymo užduotis. Tačiau, daugelis bankų vadovaudamiesi šios teorijos rekomendacijomis, neišvengė problemų su likvidumu (30-ais metais ir paskesniais metais). Teorija turi daug šalininkų ir sekėjų ir šiuo laiku, nors pastaraisiais metais dėmesys kreipiamas į aktyvų išsidėstymą, į valstybinius vertybinius popierius.

Pagal *laukiančių pajamų teoriją*, banko likvidumą galima prognozuoti ar netgi paprastai planuoti, jeigu į paskolų padengimo grafiko pagrindą įtrauktume būsimąsias paskolos gavėjų pajamas. Šita pozicija neneigia pirmųjų teorijų, bet padaryta išvada, kad paskolų su skolininkų pajamomis išdavimo terminų užmezgimas patikimesnis, labiau pageidautinas, negu, pavyzdžiui, orientacija į užstatą. Šitos teorijos šalininkų nuomone, banko likvidumą galima paveikti investicijų struktūros koregavimu ir paskolų padengimo terminu. Tokiu būdu, trumpalaikės paskolos labiau likvidžios, negu vidutinio

termino, o vartojimo kreditai, skirti ilgalaikio naudojimo prekėms įsigyti labiau likvidus, negu hipotekos paskolos būstui. Laukiančių pajamų teorijos privalumas yra toks, kad skatina vidutinių ir ilgalaikių paskolų įmonėms, vartojimo paskolų ir paskolų nekilnojamam turtui greitą augimą. Skiriamasis tokių paskolų ženklas yra toks, kad jos padengiamos periodiškai (turi tarpinius padengimo terminus), todėl padidina jų likvidumą. Be to, nurodytos aplinkybės leidžia planuoti reguliarias pinigų įplaukas ir tokiu būdu užtikrinamos likvidumą ateityje. Bet, išskirti privalumai neveiks masinių nemokėjimų sąlygomis. Bet nagrinėjamoji teorija padėjo, nes daugelis bankų formuojant investicijų portfelį naudoja „**laiptų** efektą“: vertybiniai popieriai parenkami pagal padengimo terminus tokiu būdu, kad įplaukos būtų atspėjamos ir kiek įmanoma reguliarios.

Pasyvų valdymo teorija siejama su galimybe iš pinigų rinkos pritraukti papildomų resursų banko likvidumui palaikyti. Pasyvų valdymas plačiąja prasme pavaizduoja banko veiklą, susijusią su indėlininkų ir kitų kreditorių priemonių pritraukimu ir atitinkamų priemonių struktūros šaltinių nustatymu (reguliavimu). Siaurąja prasme pasyvų valdymas (pasyvios operacijos) suprantamas kaip banko veiksmas, nukreiptas į likvidumo paieškos palaikymą. Panašios operacijos laikomos rizikingomis, todėl pasyvų valdymo procese reikia atidžiai priemonių pritraukimo išlaidas sulyginti su pajamomis, gaunamomis iš jų įdėjimo.

Kiekviena iš keturių teorijų turi savo privalumų ir trūkumų. Nei viena iš jų atskirai negali visiškai paaiškinti banko likvidumo aprūpinimo būdų. Todėl šiuo laiku bankai savo praktinėje veikloje priversti remtis visomis šių teorijų rekomendacijomis, pirmenybę teikdami vienai ar kitai, ir būtinai atsižvelgti į specifikaciją kiekvienoje konkrečioje situacijoje (Heffernan Sh., 2005).

Banko likvidumo valdymo metodai. Išanalizavus likvidumo valdymo požiūrius, teikiamus aukščiau išnagrinėtomis teorijomis, galima padaryti išvadą: likvidumo valdymo procesą apima aktyvų ir pasyvų valdymo veiksmų ir metodų visuma. Aktyvų valdymas suprantamas kaip savo ir pritrauktų šaltinių išsidėstymo būdai ir tvarka. Kaip jau buvo minėta, bankai turi taip išsidėstyti šaltinius į aktyvus, kad jie, iš vienos pusės, duotų atitinkamas pajamas, iš kitos – nedidintų banko rizikos netekti šitų šaltinių. Aktyvų struktūros analizės pagrindas - atskirų aktyvų grupių ir rūšių kaip tam tikrai datai, taip ir dinamikoje už tam tikrą laikotarpį, bankas gali perkelti šaltinių iš vienos aktyvų rūšies į kitą nekeisdamas šaltinių priemonių, arba atsiradus naujiems piniginiams resursams, išsidėstyti juos į aktyvus taip pat, remiantis pajamų lygiu užtikrintų labiau tinkamą aktyvų struktūros formavimą. Pasaulinėje banko praktikoje aktyvų valdymas įvyksta keliais metodais, kuriems ypač priklauso bendrojo priemonių **fondo metodas ir aktyvų paskirstymo metodas**. Bendrojo priemonių *fondo metodo* esmė - aktyvų valdymo procese visų rūšių resursai (tai priemonių indėliai ir likučiai sąskaitose iki pareikalavimo, terminuoti indėliai ir depozitai, įstatinis kapitalas ir rezervai) sujungiami į bendrą komercinio banko resursų fondą. Šitos bendro fondo priemonės pasiskirsto tarp tų aktyvų rūšių, kurias

iš banko pozicijos pelningumo požiūriu yra labiausiai priimtinos. Bendro priemonių fondo modelyje konkrečios aktyvios operacijos įvykdymui priemonių šaltinis neturi reikšmės, kol jų išsidėstymas turi įtakos nustatytų banko tikslų pasiekimui. Naudojant šį metodą iš pradžių nustatoma priemonių dalis, kuri gali būti įtraukta į aktyvus, pateikiančius pirmos eilės rezervus, t.y. priemonės, kurios gali būti nedelsiant naudojamos išimtų indėlių išmokėjimui ar paskolų paraiškų patenkinimo. Tai – pagrindinis komercinio banko likvidumo šaltinis. Po to nustatoma priemonių dalis, kuri gali būti įtraukta į antros eilės rezervus, įtraukiančius aukštus likvidumo aktyvus, duodančius atitinkamas pajamas. Pareikalavus jie gali būti panaudoti pirmos eilės rezervų didinimui. Jiems galima priskirti trumpalaikius valstybinius vertybinius popierius, tarpbankinius kreditus, išduotus neilgiems terminams ir tam tikra prasme – aukšto likvidumo paskolas su nedideliais padengimo terminais. Antros eilės rezervų dydis priklauso nuo banko įsipareigojimų svyravimo diapazono ir kredito paklausos – kuo jie yra aukštesni, tuo didesni aktyvai. Trečias priemonių išsidėstymo etapas pagal bendrojo fondo metodą – kreditų portfelio formavimas. Kreditų teikimas bankui duoda didžiausias pajamas, bet kartu yra labiausiai rizikinga banko veiklos rūšis. Ir pagaliau, į paskutinę aktyvų grupę įeina pirmaklasiai vertybiniai popieriai su ilgais padengimo terminais. Investicijų paskirstymas į šituos vertybinius popierius – nešti bankui tam tikras pastovias pajamas ir artėjant įsipareigojimų padengimo terminui būti kaip antros eilės rezervo papildymu.

Naudojant *aktyvų pasiskirstymo metodą*, ar priemonių konversijos metodą, įtraukiama likvidinių aktyvų priklausomybė nuo pritrauktų priemonių šaltinių (nustatoma tam tikra priklausomybė tarp atitinkamų aktyvų ir pasyvų rūšių - panašus požiūris buvo iš dalies nagrinėjamas analizuojant faktorius, veikiančius likvidumo lygį). Be to atsižvelgiama į tai, kad kiekvieno šaltinio priemonės reikalauja įvairaus aprūpinimo ir reikiamų rezervų normų. Pagal indėlius iki pareikalavimo reikia nustatyti reikiamų rezervų normą aukštesnę, negu pagal terminuotus indėlius. Todėl, didesnė priemonių, pritrauktų kaip indėliai iki pareikalavimo, dalis turi tilpti į pirmos ir antros rezervų eiles - tai leis užtikrinti banko įsipareigojimų įvykdymą prieš indėlininkus. Remiantis šiuo metodu nustatomi keli likvidumo (pelningumo) centrai, kurie dar vadinami „bankais banko viduje“. („Банковское дело“ под ред. Колесникова В.И., Кроливецкой Л.П. с. 461). Iš dalies, tokie centrai tai: sąskaitos iki pareikalavimo, terminuoti banko įsipareigojimai (pavyzdžiui, terminuoti indėliai ir depozitai), įstatinis kapitalas ir rezervai. Iš kiekvieno tokio centro priemonės gali būti išsidėstytos tik į tam tikras aktyvų rūšis, kad užtikrintų jų atitinkamą likvidumą ir pelningumą. Bet, kadangi įsipareigojimai iki pareikalavimo reikalauja aukščiausio aprūpinimo lygio, tai didesnė jų dalis eina į pirmos eilės rezervus; kita dalis – į antros eilės rezervus įgyjant trumpalaikius valstybinius vertybinius popierius, ir tikrai palyginus nedidelė įsipareigojimų dalis iki pareikalavimo turi būti įtraukta į banko paskolas su nežymiais gražinimo terminais. Likvidumo reikalavimas pritrauktų priemonių, priklausančių

terminuotų įsipareigojimų centrui, bus žemesnis lyginant su pirmais, ir todėl šių priemonių pagrindinė dalis įtraukiama į banko paskolas, mažiausiai – į pirmaeilius ir antraeilius rezervus, daugiausia – į vertybinius popierius. Priemonės, priklausančios įstatinio kapitalo ir rezervų centrui, investuojamos į pastatus, įrenginius, techniką ir t.t. Ir dalinai – į mažo likvidumo vertybinius popierius.

Pagrindiniu aktyvų pasiskirstymo metodo privalumu lyginant su bendrojo priemonių fondo laikoma tai, kad jis leidžia tiksliau nustatyti aukšto likvidumo aktyvų dalį ir dėl jos mažėjimo investuoti papildomus resursus į aukšto pelningumo aktyvus, pavyzdžiui, į kreditus įmonėms ir organizacijoms. Kaip jau buvo minėta, bendras aktyvų plotis ir struktūra palyginus su atskirais balanso straipsniais nustatomi tų priemonių šaltinių pagalba, dėl kurių jie suformuoti, t.y. komercinio banko pasyvų. Didesnę banko pasyvų dalį, turinčią beveik 90 % ir daugiau, sudaro pritrauktos įmonių, organizacijų ir piliečių priemonės. Į kitą dalį įeina nuosavos banko priemonės, susidariusios iš įstatinio kapitalo, specialios paskirties fondų, rezervų ir nepasiskirstytų pajamų. (Банковское дело“ под ред. Колесникова В.И., Кроливецкой Л.П. с. 456).

Banko likvidumo valdymas įtraukia paskolos priemonių šaltinių paiešką, patikimiausių su ilgesniais pritraukimo terminais šaltinių pasirinkimą, ir reikiamo optimalaus santykio tarp atskirų pasyvų ir aktyvų rūšių, leidžiančių bankui toliau atlikti savo įsipareigojimus prieš kreditorius, nustatymą. Be to, formuojant kredito resursus reikia diskontuoti visas banko išlaidas, susijusias su priemonių pritraukimu (įskaitant netiesioginius, pavyzdžiui, banko darbuotojų atlyginimą), kad jie turėtų minimaliai leidžiamą lygį, suteikiantį bankui nemažinti pelningumo normos įtraukiant šitas priemones į aktyvines operacijas, Tokiu būdu, valdymo procesai aktyvais ir pasyvais yra tarpusavyje susiję bei priklausomi vienas nuo kito ir atliekami vienu metu.

Apibendrinant, galima teigti, kad likvidumo valdymo procesas - tai banko aktyvų ir pasyvų valdymo veikslių ir metodų visumą. Aktyvų valdymas vyksta dviejų pagrindinių metodų pagalba: *bendro priemonių fondo metodas; aktyvų išsidėstymo metodas (konversijos metodas)*. Aktyvų išsidėstymo metodas palyginant su bendro priemonių fondo metodu turi daugumą privalumų, kadangi naudojant šitą metodą priemonės į aktyvus išsidėstomos įskaitant šių priemonių šaltinių charakterį, kas leidžia užtikrinti aktyvų ir pasyvų subalansavimą pagal terminus ir sumas, o tai yra viena iš pagrindinių banko likvidumo sąlygų.

3. LIKVIDUMO RIZIKOS VALDYMO LIETUVOS KOMERCINIUOSE BANKUOSE ANALIZĖ

Lietuvos komercinių bankų likvidumo rizikos valdymo tyrimo metodika

Lietuvos banko išskiriamos šios kredito įstaigų kategorijos: komerciniai bankai, užsienio bankų atstovybės, užsienio bankų filialai, centrinė kredito unija, kredito unijos, ES bankai veikiančios LR neįsteigus filialo, ES licencijuotų užsienio bankų kontroliuojamos finansų įmonės veikiančios LR įsteigus filialą, ES licencijuotų užsienio bankų kontroliuojamos finansų įmonės veikiančios LR neįsteigus filialo. Darbe likvidumo rizikos valdymo analizė atliekama vienos iš kredito įstaigų kategorijos, t.y. likvidumo rizikos valdymo analizė atlikta Lietuvos komercinių bankų⁴ pavyzdžiu. Šiuo metu Lietuvoje veikia devyni komerciniai bankai: AB SEB Vilniaus bankas, AB bankas „FINASTA“, AB bankas Hansabankas, AB DnB NORD bankas, AB bankas Snoras, AB Parex bankas, AB Šiauliu bankas, AB Ukio bankas, UAB Medicinos bankas. Tačiau, darbe likvidumo rizikos valdymo analizė atlikta aštuonių anksčiau minėtų Lietuvoje veikiančių komercinių bankų, nes AB „Finasta“ savo veikla bankininkystės sektoriuje pradėjo tik 2008 metais.

Siekiant įvertinti bankų likvidumo rizikos valdymą Lietuvos komerciniuose bankuose (AB SEB bankas (iki 2008 m. sausio 21 d. – SEB Vilniaus bankas), AB bankas Hansabankas, AB DnB NORD bankas, AB bankas Snoras, AB Parex bankas, AB Šiauliu bankas, AB Ukio bankas, UAB Medicinos bankas), būtina analizuoti finansinius bankų veiklos rodiklius, kurie turi įtakos likvidumo rizikos valdymui. Tikslinga lyginti atskirus rodiklius didžiųjų ir mažųjų Lietuvos komercinių bankų. Išskiriami trys didžiausi Lietuvos komerciniai bankai: AB SEB Vilniaus bankas, AB bankas Hansabankas ir AB DnB NORD bankas – šių bankų darbo eigoje atlikta išsami analizė. Lietuvos bankų likvidumo rizikos analizei atlikti buvo pasirinktos bankų finansinės ataskaitos, Lietuvos banko pateikiamos kredito įstaigų veiklos apžvalgos bei kiti Lietuvos banko duomenys. Bankų likvidumo rizikos valdymo įvertinimui buvo naudojama kokybinė ir kiekybinė duomenų analizė. Atliekant duomenų apdorojimą buvo naudota ir santykinė duomenų analizė, kuri dar vadinama finansinių koeficientų analizė. Šie koeficientai išreiškia finansinių ataskaitų bei kitos informacijos duomenų tarpusavio ryšius (E. Buškevičiūtė ir I. Mačerinskienė, p. 18, 97). Santykiniai dydžiai buvo lyginami vieni su kitais, interpretuojami jų ryšiai bei lyginami keletu metų laikotarpyje. Atliekant likvidumo rizikos valdymo analizę, buvo nagrinėjimas bankų likvidumo bei kapitalo pakankamumo rodikliai bei jų kitimas laiko atžvilgiu. Praktikoje naudojami įvairūs likvidumo skaičiavimo rodikliai, kuriuos skaičiuoja kiekvienas bankas, atsižvelgdamas į savo veiklos specifiką. Teorinis duomenų apdorojimas

⁴ **Komercinis bankas** – Lietuvos Respublikoje įsteigta kredito įstaiga, kuri turi licenciją verstis ir verčiasi indėlių ar kitų gražintinų lėšų priėmimu iš neprofesionalių rinkos dalyvių ir jų skolinimu ir prisiima su tuo susijusią riziką bei atsakomybę.

taip pat buvo naudojamas apdorojant tyrimo metu gautus duomenis. Teorinis duomenų apdorojimas – tai argumentuoti apibendrinimai ir išvados (K. Kardelis, p. 77). Analizuojant antrinius duomenis, jie buvo apibendrinti ir pateiktos iš to išplaukiančios išvados.

Nagrinėjant bankų likvidumo rizikos valdymo ypatybes, buvo remtasi bankų publikuojamomis finansinėmis ataskaitomis, kadangi kiti finansiniai banko dokumentai nėra viešai naudojami. Manau, kad galima teigti, jog finansinėse ataskaitose bankai pateikia tik pagrindinius finansinius rodiklius bei pagrindinius principus, kuriais vadovaujasi, valdydami likvidumą riziką. Iš šių duomenų negalima nustatyti visiškai tikslią situaciją apie padėtį bankuose. Kadangi dėl duomenų stokos ir darbo apimtys negalima apskaičiuoti visų likvidumą apibūdinančių rodiklių, ko pasėkoje sunku daryti apibendrinimus, nes galimi nukrypimai nuo realios situacijos banke. Manau, kad šis tyrimas yra daugiau pažintinis, t. y. jį galima laikyti tik žvalgomoju.

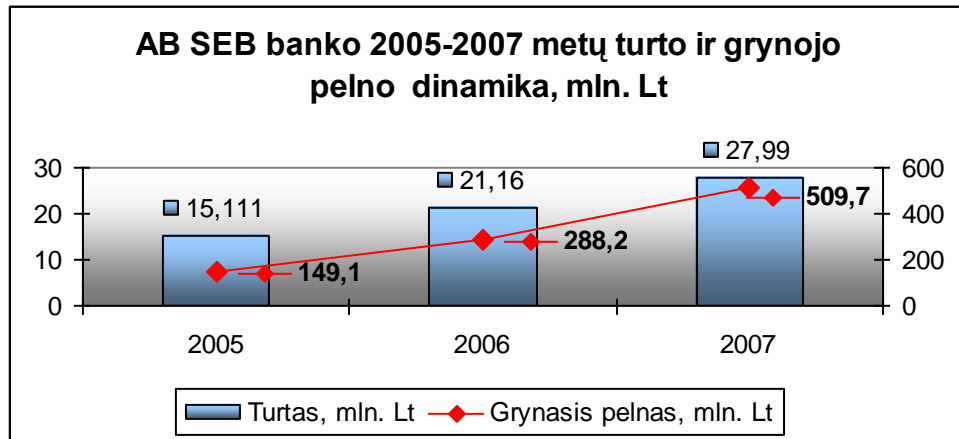
Tiriant banko likvidumo rizikos ypatumus, buvo analizuojamos aštuonių Lietuvoje veikiančių komercinių bankų 2005 – 2007 metų finansinės ataskaitos, tačiau kaip jau minėta dėmesys buvo kreipiamas į trijų stambiausių Lietuvoje veikiančių komercinių bankų ataskaitų analizei. Duomenys buvo kiekybiškai ir kokybiškai apdoroti, atlikta santykinė analizė, pateiktos išvados ir apibendrinimai.

Lietuvos komercinių bankų likvidumo analizė. Rizikos valdymas yra bankinės veiklos pagrindas ir neatskiriamas banko veiklos elementas. Kaip jau buvo minėta ankstesnėse skyriuose, pagrindinės finansinės rizikos, būdingos banko veiklai, yra šios: kredito, likvidumo, palūkanų normos ir valiutų kursų. Likvidumo rizika parodo galimybes turėti pakankamai lėšų įvykdyti įsipareigojimams, susijusiems su indėlių grąžinimu ir kitomis finansinėmis priemonėmis, atėjus jų apmokėjimo terminui. Tiriant bankų likvidumo rizikos valdymo ypatybes bus išanalizuota, kokiais principais vadovaujasi bankai, siekdami išnagrinėti likvidumo rodiklio kitimą. Lietuvos banko nustatytų rizikos normatyvų vykdymo analizė pasirinkta todėl, kad atskiras rizikas įvertinti yra neįmanoma, nes jos vertinamos pagal nustatytas formules, apimančias duomenis ir rodiklius, kurie viešai neskelbiami. Tai konfidenciali informacija, kuria bankai teikia tik Centriniam bankui. Banko veiklos riziką ribojantys likvidumo bei kapitalo pakankamumo normatyvai pasirinkti todėl, kad jų dydžius pateikia didžioji dauguma bankų, o be to - jie yra patys pagrindiniai ir svarbiausi atliekamai analizei. Pateikdami kitų Lietuvos banko nustatytų veiklos riziką ribojančių normatyvų (maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvo, maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvo) vykdymą - Lietuvos bankai paprastai tik pažymi, kad normatyvas vykdomas, o tikslaus jų dydžio nepateikia, todėl jų analizuoti neįmanoma.

AB SEB banko grupėje rizikos valdymas vykdomas centralizuotai, siekiant užtikrinti rizikos valdymo politikų įgyvendinimą visuose organizacijos lygmenyse. Pagrindinės rizikos rūšys, kurias

patiria AB SEB bankas, yra kredito, likvidumo, rinkos rizika, apimanti valiutų kursų svyravimų, palūkanų normų bei akcijų kainų riziką, ir operacinę riziką. Rizika yra ribojama kiek vidiniais, tiek ir Lietuvos banko nustatytais normatyvais. Anot AB SEB banko rizika yra apibrėžiama kaip nepalankaus nukrypimo nuo tikėtino finansinio rezultato galimybė. Viena iš rizikos prisiėmimo pasekmių – nuostolių, kurie skirstomi į tikėtinus ir nenumatytus, patyrimas. „Normalių apimčių“ nuostoliai (vertinami kaip tikėtini nuostoliai) rizikos požiūriu laikomi verslo veiklos sąnaudomis, ir yra dengiami įskaičiuojant juos į sandorių kainodarą ir / arba sudarant rizikos rezervą. AB SEB rizika yra laikomi neiįprasti, didelio masto ir nenumatyti nuostoliai (neigiami nuokrypiai nuo tikėtino finansinio rezultato), kurie negali būti visiškai padengti veiklos pelnu. Pirminės apsaugojimo nuo šių nuostolių priemonės yra: tinkama vidaus procesų kūrimo, tobulinimo ir priežiūros praktika, patikima vidaus kontrolės sistema, rizikos apdraudimas ir veiklos pelnas. AB SEB bankas likvidumo riziką apibūdina kaip riziką, kuri atsiranda dėl to, kad bankas gali nesugebėti laiku įvykdyti savo mokėjimo įsipareigojimų arba per tam tikrą laikotarpį už priimtina kainą finansuoti ar realizuoti savo turto. Bankas laikosi konservatyvios likvidumo rizikos valdymo politikos, užtikrinančios tinkamą einamųjų finansinių įsipareigojimų vykdymą, privalomųjų atsargų lygį Lietuvos banke, aukštesnį, nei Lietuvos banko nustatytasis, likvidumo rodiklį ir mokumo galimybę esant nenumatytoms nepalankioms aplinkybėms. Likvidumo rizikos valdymo sistema įvertina esamų ir būsimų pinigų srautų analizę. **AB SEB bankas**, valdydamas likvidumo riziką, nuolat stebi likvidumo struktūrą, ar bankas laikosi išorinių reikalavimų, vidinių likvidumo normų, taip pat analizuoja balansinius ir nebalansinius straipsnius, jų terminus ir finansavimo šaltinių koncentraciją. Pagal AB SEB banko kapitalo politiką kapitalo pakankamumo rodiklis turi būti 8,5–9 proc., t. y. didesnis negu reikalaujamas mažiausias rodiklis, ir kuris padėtų efektyviai įgyvendinti verslo tikslus. Bankas yra parengęs nenumatytų situacijų veiksmų planą, kuris ypatingomis aplinkybėmis gali užtikrinti trumpo laikotarpio didelį likvidumą (AB SEB banko finansinės ataskaitos). AB SEB bankas, vykdydamas Lietuvos Banko reikalavimą, nuolat vykdo testavimą nepalankiomis sąlygomis, kuris padeda bankui nustatyti nuostolius, kurie atsirastų susiklosčius ypač nepalankioms bankui veiklos sąlygoms. Rizikos kontrolės padaliniui atliekant testavimą, nustatomos nepalankios rizikos veiksnių reikšmės, o testavimas atliekamas vertinant visas pagrindines rizikos rūšis: kredito, rinkos, likvidumo ir operacinę riziką. Pagrindinis testavimo nepalankiomis sąlygomis tikslas - įvertinti galimą nepalankių bankui scenarijų įtaką banko ir visos banko grupės kapitalui bei paruošti veiksmų, susiklosčius tokiai situacijai, planą, siekiant užtikrinti veiklos tęstinumą. Scenarijų analize pagrįstas testavimas nepalankiomis sąlygomis, apimantis keturias pagrindines rizikos rūšis, minėtas anksčiau, atliekamas mažiausiai kartą per metus, o testavimo rezultatai pateikiami APVK

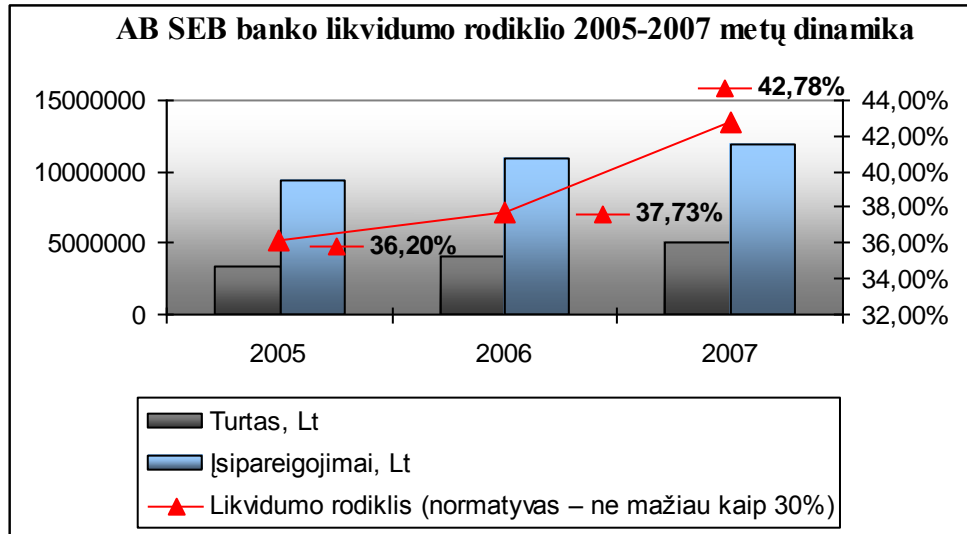
SEB banko grupės Lietuvoje pagrindiniai veiklos rodikliai (turtas ir grynasis pelnas) 2005-2007 metų laikotarpiu sparčiai augo ir 2007 metais buvo geriausi jos istorijoje. Nepaisant šalies ekonomikos lėtėjimo ženklų, rinka išlieka dinamiška, o gyventojų ir įmonių poreikiai gauti universalias banko paslaugas nuolat didėja. Banko veiklos mastą ir dinamiką iš dalies apibūdina balanso ir pelno (nuostolio) ataskaitų, parengtų pagal tarptautinius finansinės atskaitomybės standartus (TFAS), duomenys (žr. 8 pav.).

Šaltinis: AB SEB banko 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

8 pav. AB SEB banko 2005-2007 metų turto ir grynojo pelno dinamika

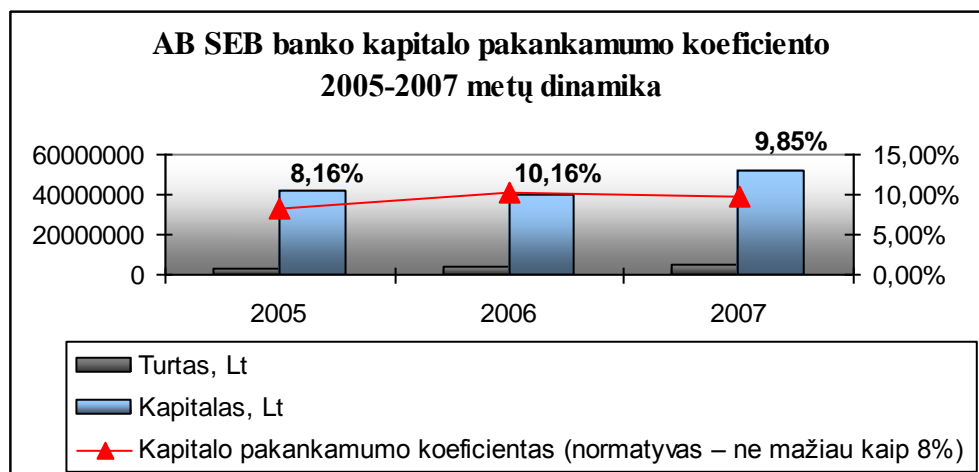
Likvidumo rodiklių kitimas AB SEB banke pavaizduotas 9 pav. AB SEB banko likvidumo rodiklis nuo 2005 metų (36,20 proc.) didėjo iki 2007 metų (42,78 proc.), viršijant Lietuvos banko nustatytą normatyvą (kuris yra 30 proc.), t.y. 2006 m. pabaigoje banko likvidumo koeficientas buvo 7 proc., 2007 m. pabaigoje beveik 13 proc. didesnis už Lietuvos banko nustatytą normatyvą. Tai rodo, kad bankas nevysiškai pasitiki skolininkais (likvidus banko turtas, į kuri įeina suteiktos paskolos, didėjo palyginus nežymiai) ir todėl papildoma suma užsitikrina savo likvidumą. Kita vertus, tai rodo, kad banko turimos lėšos ne iki galo efektyviai panaudojamos. Likvidumo rizika - tai rizika, kai Bankas, negalėdamas realizuoti savo turto arba gauti reikiamo finansavimo, negali laiku įvykdyti savo įsipareigojimų. Likvidumo rizika atsiranda ir tuomet, kai bankas negali likviduoti savo rinkos pozicijų gerokai nesumažindamas rinkos kainų. Kadangi AB SEB banko likvidumo rodiklis nuolat viršija Lietuvos banko nustatytą normatyvą, galima teigti, kad AB SEB Vilniaus bankas vadovaujasi dauguma likvidumo valdymo principu.

Šaltinis: AB SEB banko 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

9 pav. AB SEB banko likvidumo rodiklio kitimas

AB SEB banko kapitalo pakankamumo koeficiento pokytis pavaizduotas 10 pav., kuriame matyti, kad nagrinėjamu laikotarpiu kapitalo pakankamumo koeficientas viršijo Lietuvos banko nustatytą – 8 procentų normatyvą. 2005 metų pabaigoje kapitalo pakankamumo koeficientas normatyvą viršijo vos 0,16 procento, 2006 metų pabaigoje rodiklis išaugo iki 10,16, 2007 metų pabaigoje kapitalo pakankamumo rodiklis ir nežymiai sumažėjo (iki 9,85 procento). Remiantis 2007 metų ataskaitų duomenimis AB SEB Bankas, vidinio kapitalo pakankamumo įvertinimo proceso metu, nustatė tikslą užtikrinti kapitalo pakankamumo rodiklį didesnę negu 9,9 proc. per visus 2008 metus.

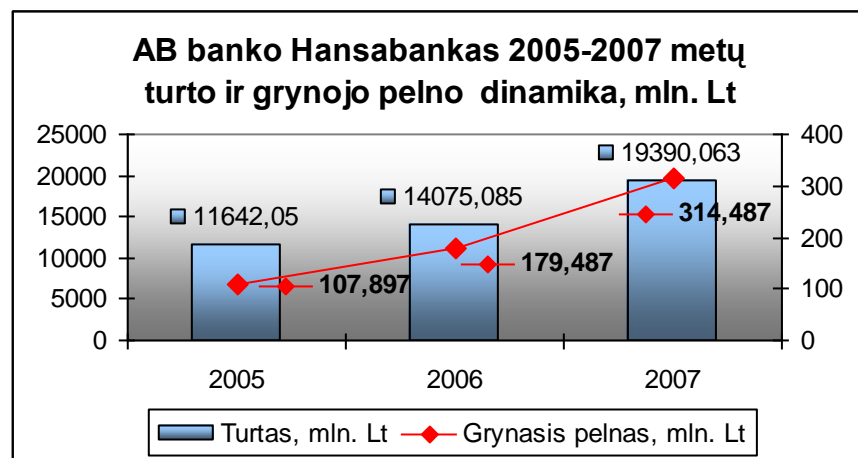
Šaltinis: AB SEB banko 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

10 pav. AB SEB banko kapitalo pakankamumo koeficiento 2005-2007 metų dinamika

AB banko Hansabankas rizikos valdymo pagrindinis tikslas išvengti didelių nuostolių, kurie gali įtakoti Banko nuosavybę. Hansabanko valdyba yra atsakinga už rizikos politikų įgyvendinimą

organizacijos padaliniuose ir už bet kurį Banko grynojo turto vertės sumažėjimą. Be to, atskirų rizikų valdymo klausimus ji delegavo šiems komitetams: Rizikos valdymo komitetui, Paskolų komitetui ir Aktyvų-pasyvų valdymo komitetui. Valdyba nustato rizikos valdymo standartus ir maksimalius leistinus rizikos lygius. Finansinę riziką bankas apibūdina kaip rinkos kintamųjų, tokių kaip palūkanų normų, valiutų kursų, nuosavybės vertybinių popierių ir biržos prekių kainų pokyčių poveikio banko balansinėms ir nebalansinėms pozicijoms riziką. *AB bankas Hansabankas* finansinei rizikai priskiria ir likvidumo riziką, kai Bankas negali laiku įvykdyti savo trumpalaikių finansinių įsipareigojimų, nepatirdami didelių sąnaudų. Finansinės rizikos valdymo kertinis akmuo yra bendros rizikos prisiėmimo ir valdymo principai, kuriuos įgyvendina Banko valdyba, tvirtindama atitinkamas politikas ir principus. Banko finansinės rizikos portfelio rizikos lygis yra žemas, visos pozicijos nustatytų limitų ribose yra skaidrios, visi finansinės rizikos komponentai yra valdomi ir vertinami, susiję finansiniai instrumentai yra aprašyti išsamiomis procedūromis. Banko teigimu prisiimama finansinė rizika yra visada įvertinama atsižvelgiant į numatomas pajamas. Finansinės rizikos nepriklausomą kontrolę įgyvendina Rinkos rizikos valdymas, kuris yra tiesiogiai atskaitingas valdybai ir yra visiškai nepriklausomas nuo kitų padalinių, dalyvaujančių finansinės rizikos prisiėmimo procese. (AB SEB banko finansinės ataskaitos).

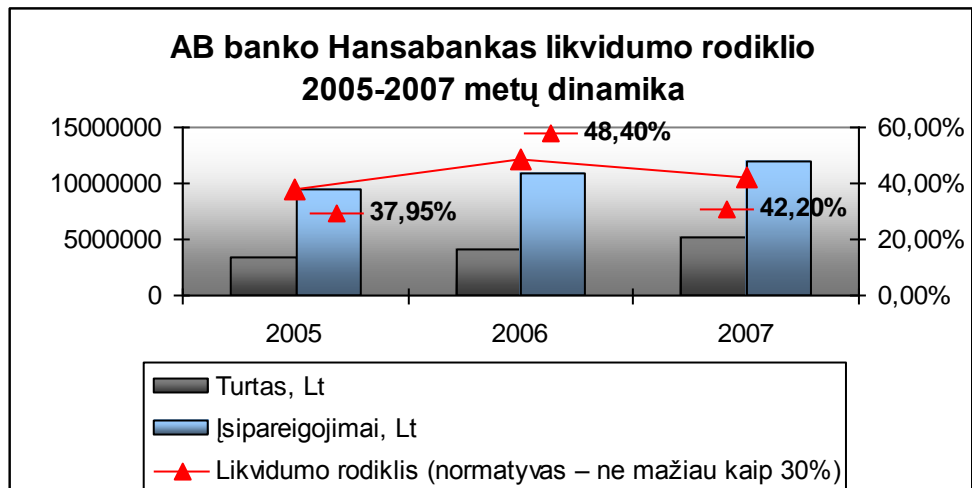
AB banko Hansabankas pagrindiniai veiklos rodikliai (turtas ir grynasis pelnas) per analizuojamą laikotarpį sparčiai augo, ypač 2007 metų rodiklius lyginant su 2005 metų rodikliais. Ši pokytį labiausiai nulėmė ryškus paskolų portfelio augimas, padidėję indėliai bankuose ir kitose kredito bei finansų įstaigose. Banko pelnas per analizuojamus laikotarpius didžiausias buvo 2007 metais (314,5 mln. Lt) – nuo analizuojamo laikotarpio pradžios jis padidėjo beveik 3 kartus, tuo tarpu turtas išaugo beveik dvigubai (žr. 11 pav.).

Šaltinis: AB banko Hansabankas 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

11 pav. AB banko Hansabankas 2005-2007 metų turto ir grynojo pelno dinamika

AB banko Hansabankas likvidumo riziką apibūdina kaip rizika, kai Bankas, negalėdamas realizuoti savo turto arba gauti reikiamo finansavimo, negali laiku įvykdyti savo įsipareigojimų. Bankas likvidumo strategijoje numatyta remti Banko dukterinės įmonės likvidumo ir kapitalo valdymo srityse. AB banko Hansabankas likvidumas priklauso nuo šių veiksnių: *būtinumo tenkinti trumpalaikius savo klientų poreikius, susijusius su grynaisiais pinigais ir prekybiniais vertybiniais popieriais; priėjimo prie kapitalo rinkų; galimybės likviduoti rinkos pozicijas*. Likvidumo rizikai valdyti naudojamas Lietuvos banko nustatytas likvidumo normatyvas negali būti mažesnis nei 30 proc. APVK taip pat užtikrina, kad Banko likvidus turtas sudarytų ne mažiau kaip 20 proc. Banko klientų lėšų. Likvidumo pozicijų valdymo kriterijai yra šie: turto ir įsipareigojimų struktūra pagal terminus, finansavimo sandorių struktūra, turto realizavimo galimybė, nepanaudotos kredito linijos. Kaip matome, AB banko Hansabankas naudojami likvidumo valdymo metodai yra labai panašūs į AB SEB banko naudojamus likvidumo valdymo metodus. AB banko Hansabankas likvidumo rodiklio kitimas pateiktas 12 pav. AB Hansabankas likvidumas nuolat viršijo Lietuvos banko nustatyta likvidumo normatyva daugiau nei 10 proc. Tik 2005 metais likvidumas rodiklis buvo neaukštas - sudarė 37,95 proc. Tai galima sieti su einamųjų įsipareigojimų didėjimu. Bankas efektyviau pradėjo valdyti pinigų srautus, tačiau jo turimos lėšos nėra efektyviai panaudojamos, nes likvidumo rodiklis 2006 metais yra didesnis 48 proc., t.y. 18 proc. viršija Lietuvos banko nustatyta normatyvą. Kaip ir AB SEB bankas, AB bankas Hansabankas kiekvienais metais prisiima vis mažesnę likvidumo riziką.

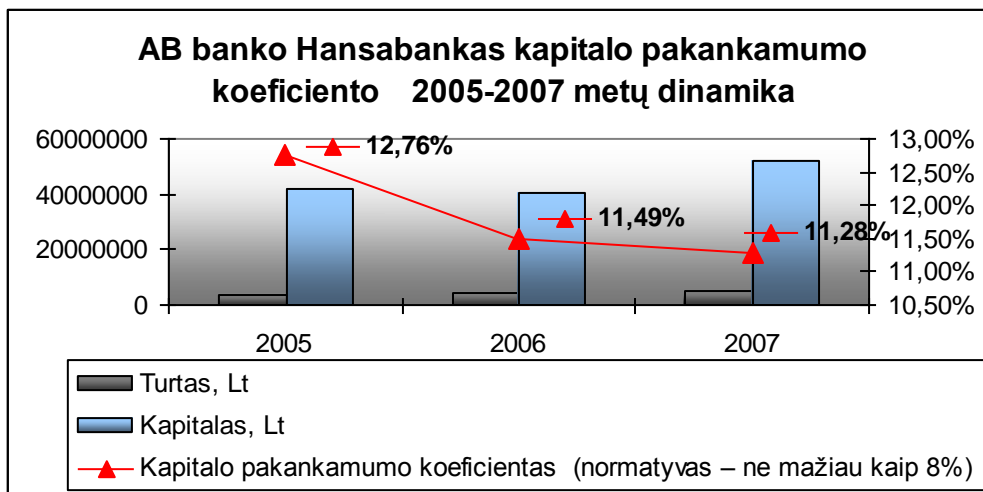

Šaltinis: AB banko Hansabankas 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

12 pav. AB banko Hansabankas likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika

AB bankas Hansabankas 2005, 2006 ir 2007 metais užtikrino kapitalo pakankamumo rodiklį aukštesniame negu 8 proc. lygyje (žr. 13 pav.). Kapitalo pakankamumo perteklinės sumos buvo užtikrinamos atžvelgiant į vidinių tikslų vykdymą, – kaip antai optimalaus kapitalo lygio palaikymą siekiant užtikrinti portfelio augimą ir geriau apsaugoti nuo veiklos, rinkos ir kitų veiklos rizikų.

Pastaraisiais metais Bankas aktyviai įgyvendina naujuosius Vidaus kapitalo pakankamumo vertinimo procesus (VKPVP) vadovaudamasis naujais reikalavimais, nustatytais Kapitalo pakankamumo direktyvose (CAD III) ir atitinkamais naujais Lietuvos banko norminiais aktais. (AB banko Hansabankas finansinės ataskaitos).

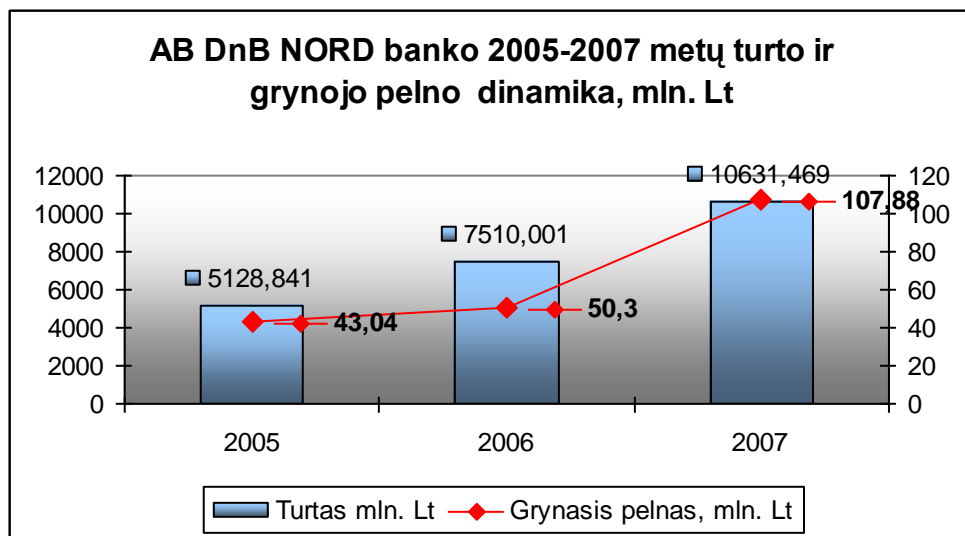
Šaltinis: AB banko Hansabankas 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

13 pav. AB banko Hansabankas kapitalo pakankamumo koeficiento 2005-2007 metų dinamika

AB DnB NORD banko rizikų valdymo tikslas užtikrinti pakankamą akcininkų nuosavybės grąžą vykdant konservatyvią rizikos valdymo politiką. Su rizika susijusi Banko veikla buvo griežtai ribojama taikant limitų sistemą. Pagrindinis rizikos valdymo principas – atskirti visų rūšių rizikos valdymo funkciją nuo rizikos prisiėmimo, t. y. nuo struktūrinių padalinių, tiesiogiai bendraujančių su klientais. AB DnB NORD banko rizikų struktūra yra tradicinė, joje vyrauja kredito rizika. Bankas taip pat vertina ir valdo likvidumo, palūkanų normos, užsienio valiutos kurso ir operacinę riziką. Laikydamasis tinkamos rizikų valdymo politikos per nagrinėjamą laikotarpį Bankas vykdė visus Lietuvos banko nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus ir jam nebuvo taikytos jokios poveikio priemonės. Kokybiniai ir kiekybiniai atskleidimai apima kredito rizikos poziciją, likvidumo ir rinkos riziką, taip pat rinkos rizikos jautrumo analizę. Likvidumo ir rinkos rizikos valdymas yra centralizuotas, vykdomas laikantis bendros metodikos, patvirtintos tarptautinės DnB NORD grupės Aktyvų ir Pasyvų valdymo komiteto (APVK). Bankas likvidumo riziką apibūdina kaip riziką, kad Bankas nesugebės laiku įvykdyti finansinių įsipareigojimų bei riziką patirti nuostolius dėl staigiai sumažėjusių finansinių išteklių (pvz., finansinės krizės pasekmė gali būti masinis indėlių atsiėmimas iš Banko ir delsimas vykdyti skolinius įsipareigojimus) ir dėl naujų lėšų, skirtų ankstesnėms skoloms padengti, kainos padidėjimo. Likvidumo rizikos pasekmė gali būti Banko nesugebėjimas laiku įvykdyti mokėjimų įsipareigojimus indėlininkams ir paskolų gavėjams. Likvidumo rizika

kontroliuojama visos DnB NORD Grupės mastu ir ribojama Lietuvos Banko nustatyto likvidumo rodikliu bei limitais, nustatytais tarptautinės Grupės DnB NORD APVK. Banko turto ir įsipareigojimų straipsniai, gautini (mokėtini) kiekvienu pareikalavimu bei iki 1 mėn., yra apibrėžiami kaip likvidus turtas ir einamieji įsipareigojimai. Likvidumo rizikos valdymas skirstomas į ilgalaikį (1 metai) ir trumpalaikį (iki 1 mėnesio) rizikos valdymą. Trumpalaikio likvidumo tikslas – patenkinti kasdienį lėšų poreikį, užtikrinti privalomųjų atsargų reikalavimo vykdymą, Lietuvos Banko nustatyto likvidumo normatyvo vykdymą ir vidinių likvidumo limitų vykdymą. Trumpalaikis likvidumas palaikomas kasdien stebint likvidumo būklę, vykdant lėšų pritraukimą ir prekybą atitinkamomis finansinėmis priemonėmis likvidumo tikslais. Ilgalaikis likvidumas valdomas analizuojant prognozuojamus ateities pinigų srautus, atsižvelgiant į indėlių ir paskolų portfelio augimą bei galimus refinansavimo šaltinius. Likvidumo rizikos vertinimas atliekamas analizuojant likvidumo spragą, atsižvelgiant į turto ir įsipareigojimų terminus bei refinansavimo rodiklį. Likvidumo rizika yra ribojama nustatant vidinius limitus likvidumo spragai bei refinansavimo rodikliui. Šių limitų laikymasis stebimas kasdien, limitų ataskaitos periodiškai teikiamos Banko valdymo organams. Likvidumo spraga apskaičiuojama atsižvelgiant į Banko grynojo refinansavimo padėtį vienos savaitės ir vieno mėnesio laikotarpiu, taikant „įprastų verslo sąlygų“ principą. Likvidus turtas ir trumpalaikiai įsipareigojimai įtraukiami skaičiuojant likvidumo spragą.

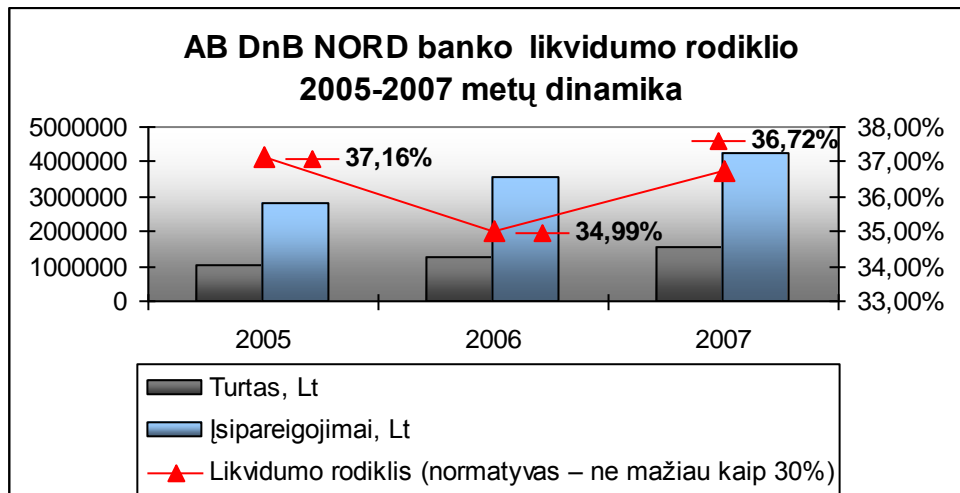
AB DnB NORD banko pagrindiniai veiklos rodikliai (turtas ir grynasis pelnas) per analizuojamą laikotarpį pateikti 14 pav. Tiek turtas tiek grynasis pelnas išlaikė augimo tendenciją. 2005 metų rodiklius lyginant su 2007 metų rodikliais, galima pastebėti, jog nagrinėjami balanso straipsniai beveik padvigubėjo. Šį pokytį labiausiai nulėmė paskolų portfelio augimas, sparčiai didėjantis banko klientų skaičius (žr. 14 pav.).

Šaltinis: AB DnB NORD banko 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

14 pav. AB DnB NORD banko 2005-2007 metų turto ir grynojo pelno dinamika.

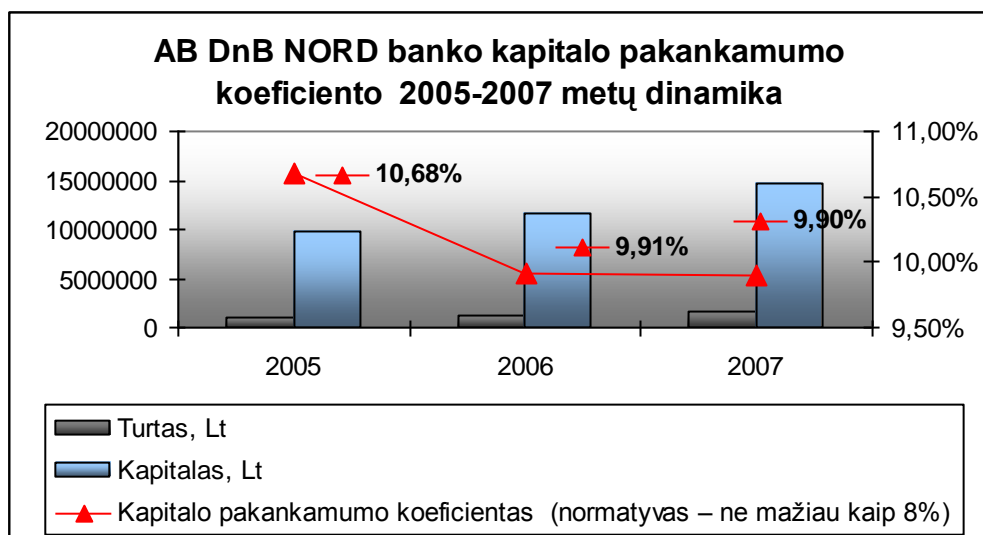
AB DnB NORD banko likvidumo rodiklis 2006 m. nukrito iki 34,99 proc., o 2007 m. buvo 6,72 proc. Likvidumo rizikos valdymas AB DnB NORD banke skirstomas į: *a) einamojo likvidumo valdymą (iki 1 mėn.)*, kurio tikslas – patenkinti kasdienį lėšų poreikį, užtikrinti privalomųjų atsargų reikalavimų vykdymą ir Lietuvos banko nustatyto likvidumo normatyvo vykdymą. Tai likvidumo valdymas, pagrįstas busimų pinigų srautų analize bei prognozuojamų pinigų srautų planavimu; *b) trumpalaikio likvidumo valdymas* – pagrįstas 1 metų laikotarpio Banko busimų pinigų srautų analize bei pinigų srautų prognozavimu; *c) ilgalaikio likvidumo valdymas* – pagrįstas ilgo laikotarpio likvidumo spragos (liquidity GAP) analize. Tapus DnB NORD bankų grupės nariu, Bankui atsirado naujų galimybių pritraukti finansavimosi išteklių už minimalią kainą. Tai reikšmingai sumažino banko jautrumą likvidumo rizikai. Banko likvidumo rodiklis yra pakankamas ir atitinka jų veiklos poreikius. Ši rizika yra periodiškai stebima ir kontroliuojama. (DnB NORD banko finansinės ataskaitos).

Šaltinis: AB DnB NORD banko 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

15 pav. AB DnB NORD banko likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika

AB DnB NORD 2005, 2006 ir 2007 metais užtikrino kapitalo pakankamumo rodiklį aukštesniame negu 8 proc. lygyje (žr. 16 pav.). Kapitalo pakankamumo perteklinės sumos buvo užtikrinamos atžvelgiant į vidinių tikslų vykdymą, – bankas siekia išlaikyti kapitalo pakankamumo rodiklį artimą pageidaujama 10 proc. lygiui. Banko kapitalas apskaičiuojamas ir rizikoms paskirstomas vadovaujantis Lietuvos banko valdybos patvirtintomis Kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrosiomis nuostatomis. Vienas pagrindinių kapitalo valdymo tikslas – laikytis kapitalo pakankamumo reikalavimų.

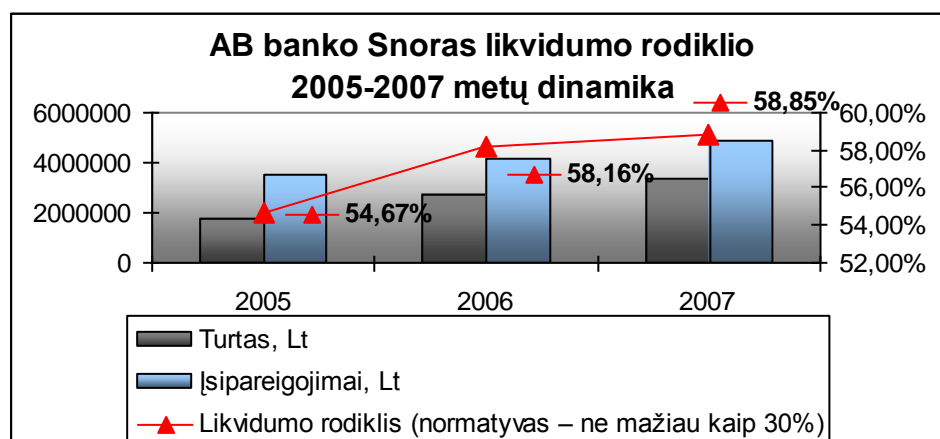

Šaltinis: AB DnB NORD banko 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

16 pav. AB DnB NORD banko kapitalo pakankamumo koeficiento 2005-2007 metų dinamika

Greta periodinio rizikų vertinimo ir kapitalo poreikio apskaičiavimo, Bankas atlieka testavimą nepalankiausiomis sąlygomis likvidumo rizikai. Testavimo nepalankiausiomis sąlygomis tikslas – įvertinti, ar Banko kapitalo pakanka atlyginti tuos neįprastus nuostolius, kurių galima patirti, jeigu pasitvirtintų testavimo prielaidos, ir parengti Banko veiksmų nenumatytais atvejais planą. Siekiant įvertinti nuostolius, kurie gali būti patirti dėl likvidumo rizikos pasireiškimo, naudojami standartinis, galimas ir blogiausias scenarijai (AB DnB NORD banko finansinės ataskaitos).

AB banko Snoras likvidumo rodiklio kitimas pateiktas 17 pav. Likvidumo rodiklis skirtas užtikrinti banko mokumą ir užtikrinti, kad bankai laikys pakankamai likvidžių lėšų, tikrinti mokėjimų atlikimą. AB banko Snoras likvidumo rodiklis nuolat viršija Lietuvos banko nustatytą normatyvą beveik dvigubai, o 2006 ir 2007 metais – daugiau nei du kartus

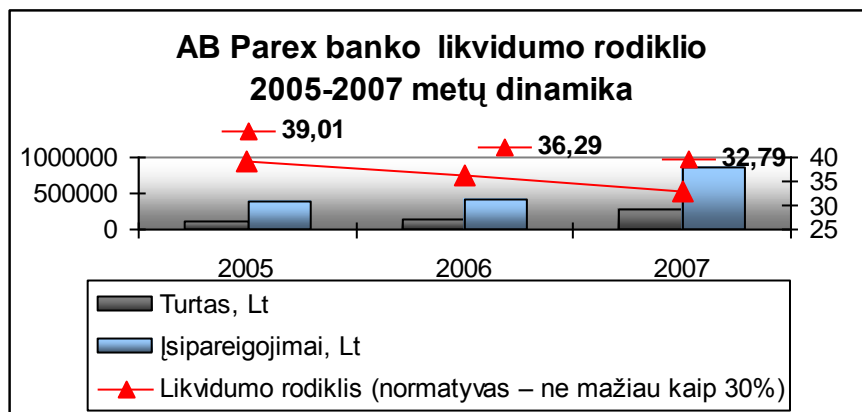

Šaltinis: AB banko Snoras 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

17 pav. AB banko Snoras likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika

Pagrindiniai rizikos valdymo organai banke yra banko Valdyba ir Rizikų valdymo komitetas, kurie nuolat stebi banko prisiimamą riziką ir priima atitinkamus sprendimus. Kasdieninį rizikos valdymą atlieka Rizikų valdymo departamentas. Valdydamas riziką, bankas laikosi geros praktikos principų ir Bazelio bankų priežiūros komiteto rekomendacijų. Istoriskai bankas daug dėmesio skiria likvidumo rizikos valdymui. 2006 metais AB bankas Snoras toliau plėtojo rizikos kontrolės ir valdymo sistemą. Per metus bankas nuosekliai vykdė visus Lietuvos banko riziką ribojančius normatyvus. Be priežiūros institucijų reikalaujamų apribojimų vykdymo, bankas taiko ir vidines likvidumo valdymo priemones. Taikoma vidinių likvidumo rodiklių sistema, kuri atstoja ankstyvo perspėjimo mechanizmą, neleidžianti pavojingai priartėti prie oficialaus normatyvo ribos. Iš kitų likvidumo rizikos valdymo priemonių paminėtinos likvidumo spraga, taip pat nutraukiamų prieš laiką indėlių rodikliai bei indėlių svyravimo tendencijos, kurios naudojamos kaip indėlininkų nuotaikų indikatoriai. (AB banko Snoras finansinės ataskaitos).

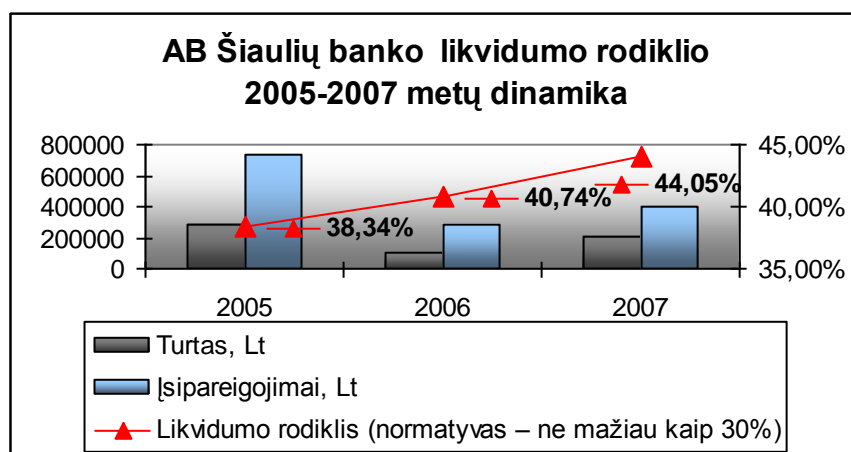
AB Parex banko likvidumo rizikos valdymą ir kontrolę reglamentuoja Banko likvidumo rizikos valdymo ir kontrolės tvarka, kurioje yra nustatyti pagrindiniai Banko likvidumo rizikos kontrolės limitai. AB Parex bankas likvidumo riziką apibūdina kaip riziką, kad Bankas bet kuriuo metu neturės pakankamai lėšų laiku padengti savo įsipareigojimus. Banko politika yra palaikyti tokį likvidumo lygį, kurio pakaktų padengti visus įsipareigojimus, atsiradusius dėl nenumatytų aplinkybių rinkoje, kurioje Bankas vykdo savo veiklą. Kiti likvidumo valdymo uždaviniai yra: vykdyti nustatytus likvidumo rodiklio reikalavimus, optimizuoti rizikos / gražos santyki – pakankamą likvidumą lyginant su poreikių, tinkamai ir laiku reaguoti į žymius pokyčius veiklos aplinkoje. AB Parex bankas likvidumas valdomas nuolat stebint banko likvidumo padėtį, išorinių reikalavimų laikymąsi, analizuojant balansą ir nebalansinius įsipareigojimus bei jų galiojimo trukmę, taip pat finansinių šaltinių koncentraciją. Be to, banko strateginis banko investuotojas AS Parekss bankas yra įsipareigojęs bankui suteikti reikalingus finansavimo šaltinius, jei kiltų likvidumo problemų (AB Parex banko finansinės ataskaitos). AB Parex banko likvidumo koeficiento kitimas pavaizduotas (18 pav.). AB Parex banko likvidumo koeficientas viršijo privalomą minimumą, nustatytą Lietuvos banko, tačiau jis nuolat mažėja. Tai rodo, kad bankas stengiasi kuo daugiau panaudoti turimas lėšas ir prisiima vis didesnę likvidumo riziką, nes likvidumo koeficientas mažėja. Tačiau toks rodiklio kitimas taip pat rodo, kad bankas ne visiškai panaudoja turimas laisvas lėšas ir siekia užsitikrinti savo likvidumą papildoma pinigų suma (AB Parex banko finansinės ataskaitos).

Šaltinis: AB Parex banko 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

18 pav. AB Parex banko likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika

AB Šiaulių banko likvidumo rodiklis kito nuolatinio didėjimo linkme (žr. 19 pav.). AB Šiaulių banko veikloje patiriamos rizikos valdomos efektyviai, laikantis Lietuvos banko reikalavimų ir vadovaujantis banko valdybos patvirtinta „Banko veiklos rizikos valdymo politika“. Atsižvelgiant į AB Šiaulių banko specifiką ir veiklą, išskiriamos pagrindinės rizikų rūšys (kredito, rinkos, likvidumo ir kapitalo bei operacinė) ir reglamentuojamas jų valdymas. Likvidumo rizikos valdymas priklauso nuo Banko sugebėjimo padengti finansinių išteklių trūkumą skolinantis iš rinkos bei nuo pačios rinkos likvidumo. Valdant likvidumo riziką, santykinai nedidelis Banko dydis turi ir teigiamų, ir neigiamų savybių. Iš vienos pusės, iškilus likvidumo problemoms, poreikis finansiniams ištekliams yra gana mažas bankinės sistemos atžvilgiu ir dėl to šias problemas lengva išspręsti. Iš kitos pusės, iškilus likvidumo problemoms, Banko sugebėjimas skolintis iš rinkos gali žymiai sumažėti. Dėl šios priežasties Bankas turi reikšmingą skolos vertybinių popierių portfelį, kurio likvidumas yra aukštas. Likvidumo rizikos valdymą reglamentuoja Likvidumo rizikos valdymo tvarka, kurią patvirtino Banko valdyba. Šioje tvarkoje aprašytos strateginės ir trumpalaikės likvidumo rizikos valdymo priemonės.

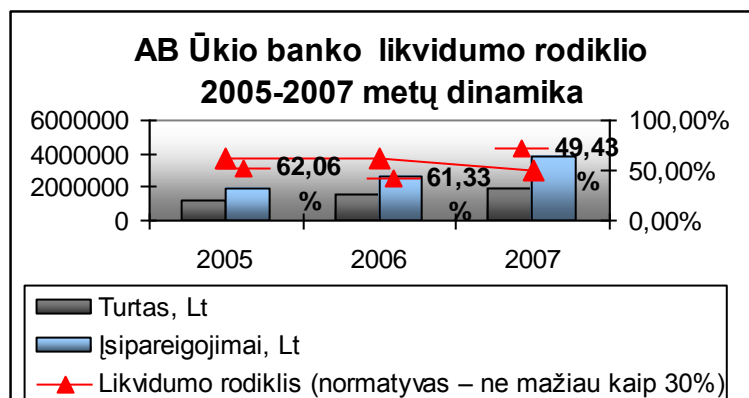

Šaltinis: AB Šiaulių banko 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

19 pav. AB Šiaulių banko likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika

Sprendimus, susijusius su likvidumo valdymu, priima Banko Rizikos valdymo komitetas, remdamasis Banko Planavimo ir finansinių rizikų departamento pateikta Bankas likvidumo rizikai kontroliuoti naudoja nustatytus rodiklius ir limitus. Likvidumo rizikos rodiklis 2007 m. gruodžio 31 d. buvo lygus 44,05%, 2006 m. - 40,74%, 2005 m. - 38,34%, vadinasi galima teigti, jog likvidumo rodiklis stipriai viršijo nustatytą Lietuvos banko likvidumo 30 % normatyvą. (AB Šiaulių banko finansinės ataskaitos).

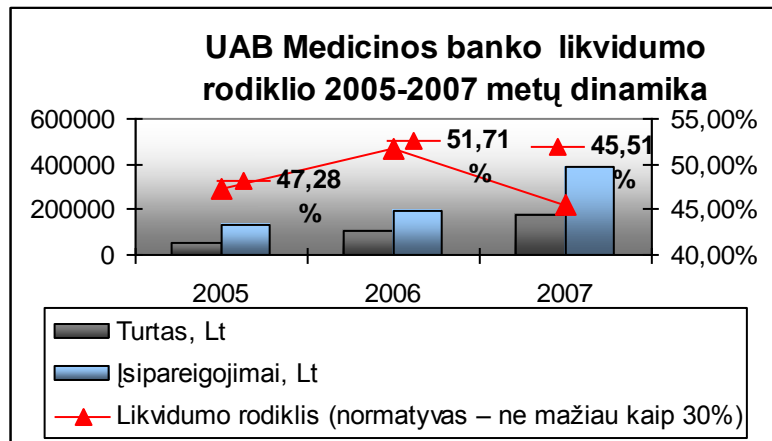
AB Ūkio bankas likvidumo riziką apibrėžia kaip riziką laiku neįvykdyti finansinių įsipareigojimų bei riziką patirti nuostolių dėl staiga mažėjančių finansinių išteklių ir naujų lėšų, skirtų išteklių sumažėjimui padengti, kainos padidėjimo. Banke likvidumo rizika valdoma prognozuojant įvairaus laikotarpio pinigų srautus, nustatant vidinius likvidumo rodiklius ir limitus, imantis reikalingų veiksmų šių limitų vykdymui užtikrinti. Likvidumo rodikliai apskaičiuojami naudojant rizikos vertės („liquidity at risk“ – LaR) metodiką, kuri leidžia su tam tikra tikimybe nustatyti likvidžių straipsnių pokyčius per tam tikrą laiką, analizuojant likvidumo spragas bei balanso struktūrą. Bankas turi vidinių likvidumo riziką ribojančių limitų sistemą, apimančią likvidumo limitus ir rodiklius, kurie turi būti vykdomi kasdien (taip pat veiksmų, kuriuos reiktų atlikti šių limitų nevykdymo atveju, planus). Taip pat yra nustatyti siektini likvidumo limitų ir rodiklių dydžiai, t. y. tiksliniai rodikliai, kurių Banko struktūriniai padaliniai turi siekti. AB Ūkio banko likvidumo rizika valdoma prognozuojant kasdieninius ir trumpalaikius (iki 1 metu) bei analizuojant ilgalaikius pinigų srautus. Likvidumo rizika ribojama, nustatant ir kontroliuojant limitus. AB Ūkio banko likvidumo rodiklis 2005 m. ir 2006 m. daugiau nei dvigubai didesnis už nustatytą Lietuvos banko likvidumo rodiklio normatyvą (žr. 20 pav.). Toks likvidumo rodiklis rodo, kad bankas ne visiškai panaudoja turimas laisvas lėšas, nepilnai pasitiki savo klientais ir siekia užsitikrinti savo likvidumą papildoma pinigų suma (AB Ūkio banko finansinės ataskaitos).

Šaltinis: AB Ūkio banko 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

20 pav. AB Ūkio banko likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika

UAB Medicinos banko likvidumo rodiklio kitimas pateiktas .21 pav. Likvidumo riziką UAB Medicinos banko apibrėžia kaip riziką, kad nebus įmanoma surasti pakankamai lėšų, kad galėtų įvykdyti įsipareigojimus, susijusius su indėlių gražinimu ir kitais finansiniais instrumentais, atėjus jų apmokėjimo terminui. Siekdami valdyti likvidumo riziką, Bankas kasdien stebi būsimus tikėtinus pinigų srautus iš klientų ir bankinės veiklos, o tai yra turto / įsipareigojimų valdymo proceso dalis. Valdyba nustato limitus minimaliai besibaigiančio termino lėšų daliai, kad būtų pakankamai lėšų išmokėti indėliams, bei nustato minimalų tarpbankinių ir kitų skolinių įsipareigojimų lygį, kuris būtų panaudotas, jei netikėtai padidėtų pareikalavimai įsipareigojimų gražinimui. Kelerių metų Banko statistika rodo, jog Banko veikla užtikrina stabilų šio finansavimo didėjimą, taip pat dauguma šio finansavimo yra pratęjami po termino pabaigos, o tai leidžia investuoti šias lėšas į ilgesnio laikotarpio finansinį turtą. Naudojant aktyvų likvidumo rizikos valdymą Bankas taiko griežtesnį vidinį likvidumo koeficientą nei reikalauja Lietuvos bankas. Likvidumo rodiklis. Banko likvidumo rodiklio dinamika per 2006 m. ir 2007 m., apskaičiuota pagal Lietuvos banko reikalavimus (žr. 21 pav.). Toks aukštas likvidumo rodiklis rodo nepasitikėjimą klientais ir apsidraudimą savo lėšomis (UAB Medicinos banko finansinės ataskaitos).

Šaltinis: UAB Medicinos banko 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

21 pav. UAB Medicinos banko likvidumo rodiklio 2005-2007 metų dinamika

Apibendrinant didžiųjų bankų likvidumo valdymą, galima teigti, kad šie bankai vadovaujasi tam tikrais principais, kuriuos pritaiko savo likvidumui valdyti ir kurie yra labai panašūs tarp atskirų bankų. Tačiau bankų likvidumo koeficientas viršija Lietuvos banko nustatytą normatyvą. Tai galima paaiškinti tuo, kad didieji bankai dar atsargiai vertina paskolų teikimą ir siekia labiau užsitikrinti savo likvidumą “išaldydami” daugiau lėšų.

Apibendrinant mažųjų Lietuvos komercinių bankų likvidumo valdymą, galima teigti, kad jie savo likvidumą valdo panašiai kaip ir didieji bankai ir vis dar vengia prisiimti didesnę riziką, siekdami užsitikrinti savo gebėjimus įvykdyti savo įsipareigojimus.

2 lentelė. Didžiųjų Lietuvos komercinių bankų likvidumo rodiklių dinamika

Didžiųjų Lietuvos komercinių bankų likvidumo rodiklių dinamika, proc.				
	2005	2006	2007	Vidurkis
AB SEB bankas	36,20%	37,73%	42,78%	38,90%
AB bankas Hansabankas	37,95%	48,40%	42,20%	42,85%
AB DnB NORD bankas	37,16%	34,99%	36,72%	36,29%
Vidurkis	37,1	40,37	40,57	

Šaltinis: Bankų 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

Kaip matome iš 2 lentelės, didžiųjų bankų likvidumo rodikliai pastoviai mažėjo. Bankai kiekvienais metais stengiasi išlaikyti aukštesnį savo likvidumo lygį. Mažųjų Lietuvos komercinių bankų likvidumo rizikos kitimas pateiktas 3 lentelėje. Kaip galima pastebėti iš 3 lentelės, mažųjų bankų likvidumo rodiklis nežymiai svyravo. Galima daryti išvadą, jog Bankai išlaiko pakankamai aukštą likvidumo lygį.

3 lentelė. Mažųjų Lietuvos komercinių bankų likvidumo rodiklių dinamika

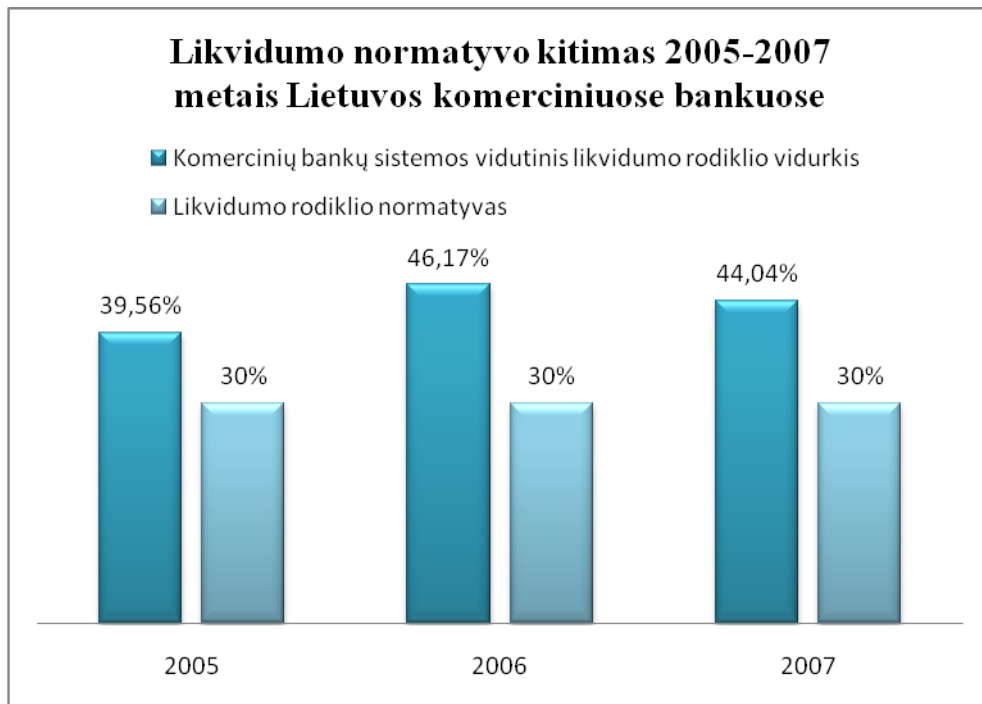
Mažųjų Lietuvos komercinių bankų likvidumo rodiklių dinamika, proc.				
	2005	2006	2007	Vidurkis
AB bankas Snoras	54,67%	58,16%	58,85%	57,23%
AB Parex bankas	39,01%	36,29%	32,79%	36,03%
AB Šiaulių bankas	38,34%	40,74%	44,05%	41,04%
AB Ūkio bankas	62,06%	61,33%	49,43%	57,61%
UAB Medicinos bankas	47,28%	51,71%	45,51%	48,17%
Vidurkis	48,27%	49,65%	46,13%	

Šaltinis: Bankų 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

Taip pat galima pastebėti, kad didžiųjų bankų likvidumo koeficientas labai nesiskyrė nuo bendro bankų likvidumo rodiklio. Vadinasi, bankai, valdydami savo likvidumą, vadovaujami panašiais principais ir atsižvelgia į tuos pačius likvidumą lemiančius veiksnius. Tačiau mažųjų bankų likvidumo rodiklis viršijo bendrą bankų likvidumo rodiklį. Tai rodo, kad, nors ir vadovaudamiesi panašiais likvidumo valdymo metodais, mažieji bankai tinkamai neišnaudoja turimų lėšų.

Likvidumo riziką ribojančių normatyvų vykdymas 2005-2007 metų laikotarpiu

Visų nagrinėjamų bei Lietuvoje veikiančių komercinių bankų likvidumo koeficiento vidurkio kitimas 2005-2007 metų laikotarpiu pateiktas 22 pav. 2006 m. sausio 1 d. duomenimis, normatyvinis bankų sistemos likvidumo rodiklis sudarė 39,56 proc. - jis daugiau nei 9 procentinių punktų viršijo Lietuvos banko nustatytą minimumą. 2006 metais bankų sistemos normatyvinis likvidumo rodiklis nebuvo nusileidęs žemiau 40 proc. ir vykdytas su didele atsarga. 2007 metų sausio 1 d. duomenimis, normatyvinis bankų sistemos likvidumo rodiklis sudarė 46,17 proc. – tai virš 16 procentinių punktų viršijo Lietuvos banko nustatytą minimumą. JAV kilusi ir daugelio šalių rinkas palietusi būsto paskolų krizė Lietuvos bankų sistemos likvidumui žymesnio poveikio neturėjo. 2008 m. sausio 1 d. duomenimis, normatyvinis bankų sistemos likvidumo rodiklis sudarė 44,04 proc. bei 14,04 procentinių punktų viršijo Lietuvos banko nustatytą minimumą. Vadinas, per nagrinėjamą laikotarpį visi 22 pav. pavaizduoti Lietuvos komerciniai bankai vykdė Lietuvos banko nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus.

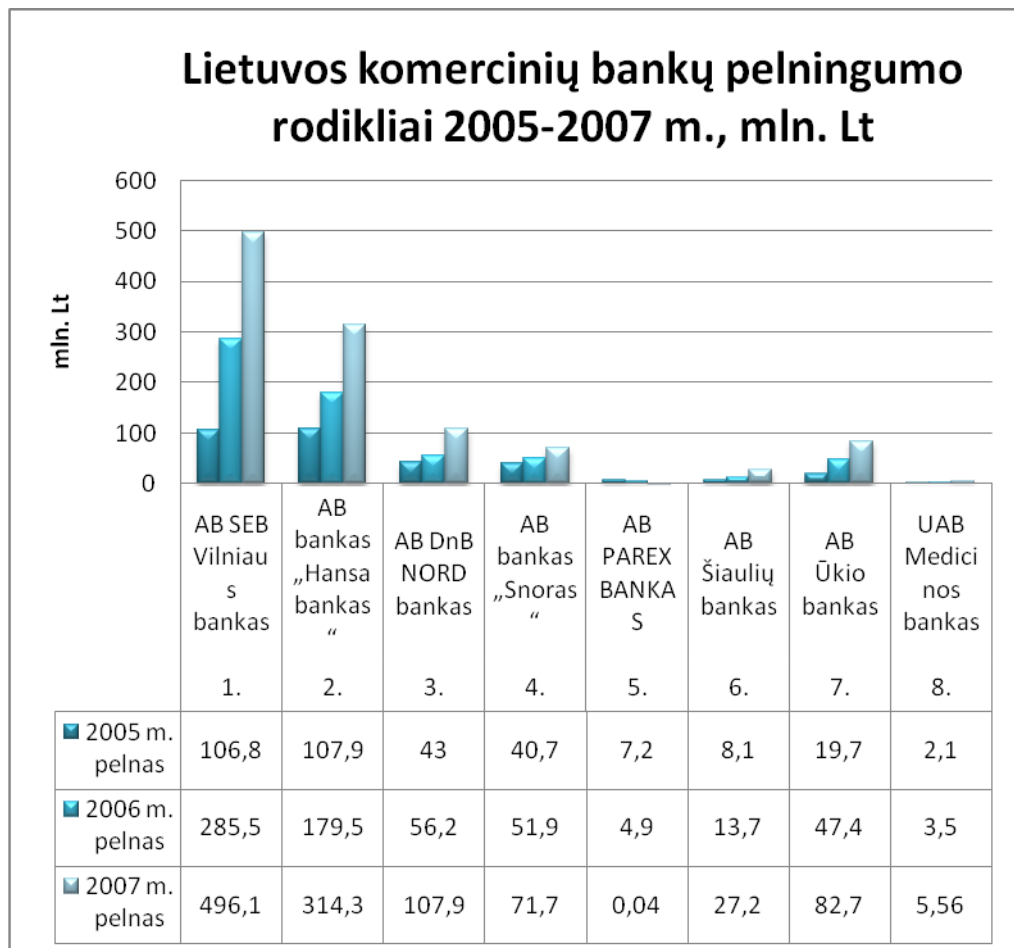
Šaltinis: Bankų 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

22 pav. Likvidumo normatyvo kitimas Lietuvos komerciniuose bankuose

Iš 22 pav. matyti, kad Lietuvos bankų likvidumo koeficientas visuomet viršijo Lietuvos banko numatytą normatyvą. Tai galima paaiškinti tuo, kad bankai nepasitiki skolininkais ir stengiasi užsitikrinti savo likvidumą. Taip pat aukštą bankų likvidumo procentą galima būtų susieti su ekonominėmis sąlygomis Lietuvoje, kurios sąlygoja tai, kad skolininkai negražina paimtų kreditų, o

indėlininkai gali bet kada pareikalauti atsiimti savo indėlius. Siekdami išvengti padidėjusios likvidumo rizikos, bankai ir stengiasi palaikyti aukštesnį likvidumo rodiklį.

Lietuvos komercinių bankų pelningumo rodiklių analizė. Kaip jau buvo minėta (žr. 21, 23 p.), valdant likvidumo riziką neišvengiamai kyla dilema - rizikos laipsnis ir pelningumas. Likvidumo rizika suprantama kaip rizika, galinti daryti įtaką banko pelningumui. Atsižvelgiant į tai, kad šiame darbe analizuojami komerciniai bankai nagrinėjamu laikotarpiu sėkmingai, palikdami rezervą, vykdė Lietuvos banko nustatytą likvidumo rizikos normatyvo reikalavimą, išanalizuosiu minėtų komercinių bankų pelningumo rodyklis 2005-2007 metų laikotarpiu. 23 pav. pateikta diagrama, atvaizduojanti pelningumo kitimą.

Šaltinis: Lietuvos banko 2005-2007 metų finansinės ataskaitos

23 pav. Lietuvos komercinių bankų pelningumo rodikliai 2005-2007 metų kitimas

Bankų pateiktų 2005 – 2007 m. audituotų finansinių ataskaitų duomenimis, minėtu laikotarpiu visi nagrinėjami komerciniai bankai dirbo pelningai. Bendras šalies bankų 2005 m. audituotas pelnas buvo 354 mln. Lt. Lyginant 2005-ųjų ir ankstesnių metų bankų veiklos rezultatus bei pelningumo ar veiklos efektyvumo rodiklius, būtina atsižvelgti į tai, kad nuo 2005 m. sausio 1 d., pasikeitus tarptautinei finansų apskaitos sistemai (TFAS), įvyko pasikeitimų ir bankų apskaitoje, o tai turėjo įtakos tiek bankų veiklos rezultatams, tiek ir įvairiems rodikliams. 2005 m. bankų pelno išaugimui lemiamos įtakos turėjo išaugusios bankų veiklos apimtys bei atitinkamai padidėjusi pajamų bazė. Pagrindinės veiklos sritys, kurios davė teigiamą efektą bankų pelningumui:

- gerokai išaugusio paskolų portfelio duodamos pajamos, kurios, kaip ir ankstesniais metais, labiausiai veikė bankų veiklos rezultatus;
- bankai gavo daugiau paslaugų ir komisinių pajamų;
- bankų veiklos rezultatus pagerino didesnės pajamos iš operacijų užsienio valiuta, išvestinėmis ir kitomis finansinėmis priemonėmis ir mažesnės amortizacijos ir nusidėvėjimo išlaidos.

Galima nurodyti keletą veiksnių, kurie turėjo neigiamos įtakos bankų veiklos rezultatams:

- padidėjusios bankų operacinės išlaidos; tačiau jų augimo tempai buvo gerokai mažesni už bankų valdomo turto bei sukaupiamų pajamų augimo tempus;
- išaugę bankų išlaidos dėl paskolų ir kito turto vertės sumažėjimo (išlaidos specialiesiems atidėjiniams). Bendras šalies bankų 2006 metų audituotas pelnas buvo 667 mln. Lt, o tai yra 88,4 proc. daugiau nei 2005 metais, kuomet Lietuvos bankų sistema gavo 354 mln. Lt pelno. 2006 metų bankų pelno išaugimui lemiamos įtakos turėjo išaugusios bankų veiklos apimtys ir atitinkamai padidėjusi pajamų bazė bei gerėjęs veiklos efektyvumas. Bendras šalies bankų 2007 m. audituotas pelnas buvo 1 156 mln. Lt, o tai yra 73 proc. daugiau nei 2006 m., kuomet Lietuvos bankų sistema gavo 667 mln. Lt pelno. Lietuvos bankų sistemos pelnas nuosekliai augo jau šeštus metus iš eilės. 2007 m. bankų pelno išaugimui lemiamos įtakos turėjo išaugusios bankų veiklos apimtys ir grynujų palūkanų pajamų išaugimas, kurį savo ruožtu sąlygojo sparčiai augęs bankų paskolų portfelis bei padidėjusi realioji palūkanų marža. Taip pat galima išskirti ir keletą veiksnių, mažinusių bankų pelningumą. Labiausiai išlaidų dalyje per metus padidėjo bankų operacinės išlaidos. Minėtų išlaidų augimą nulėmė ne tik daugumos bankų tinklo plėtra, bet ir visame ūkyje stebimas žymus darbo užmokesčio augimas, kuris neaplenkė ir bankų sektoriaus (Lietuvos banko metinės finansinės ataskaitos).

Likvidumo valdymas Lietuvos bankų sistemoje

Lietuvoje pagal likvidumo rizikos valdymą galima skirti dvi pagrindines bankų grupes. Pirmai grupei, sudarančiai didžiąją bankų sistemos dalį, priklauso patronuojančių užsienio bankų grupių dukteriniai (antriniai) bankai ir filialai, kurie turi santykinai lengvai prieinamą finansavimo šaltinį iš

kitų patronuojančių užsienio bankų grupės. Šios grupės bankų likvidumo situacija daugiausia priklauso nuo juos patronuojančių bankų likvidumo būklės. Antrai grupei priskiriami vietos kapitalo bankai, kurie neturi lengvai prieinamo išorinio finansavimo šaltinio ir dėl to yra kur kas labiau priklausomi nuo vietinės finansų rinkos. Šios grupės bankai siūlo didesnes indėlių palūkanų normas siekdami pritraukti daugiau nebankinio sektoriaus lėšų ir aktyviau skolinasi tarpbankinėje rinkoje, nors joje jų skolinimosi galimybes riboja skolinančių bankų nustatyti limitai paskoloms be užstato. Kai kurie šios grupės bankai taip pat skolinasi išleisdami skolos vertybinius popierius vidaus ir užsienio rinkose. Dėl šios priežasties šių bankų likvidumo būklė yra labiau priklausoma nuo vidaus rinkos pokyčių ir likvidumo situacijos šalies vertybinių popierių ir tarpbankinėje rinkoje. Šios grupės bankai turi daugiau likvidžių lėšų, tokių kaip Lietuvos Vyriausybės skolos vertybiniai popieriai, o jų likvidumo rodikliai paprastai yra geresni negu pirmosios grupės bankų.

Atlikdami lėšų perskirstymo ekonomikoje funkciją, bankai susiduria su likvidumo rizika, atsirandančia dėl nevienodų turto ir įsipareigojimų terminų. Bankų turtas, kurio didžiąją dalį sudaro paskolų portfelis, paprastai yra kur kas ilgesnio termino, negu prisiimti įsipareigojimai. Kita vertus, likvidumo rizikos valdymas yra kur kas platesnis klausimas, neapsiribojantis tik turto ir įsipareigojimų terminų suderinimu. Kai kuris ilgalaikis turtas gali būti panaudotas papildomam likvidumui gauti per gana trumpą laikotarpį. Pavyzdžiui, vyriausybės skolos VP dėl didelio jų saugumo ir išplėtotų antrinių rinkų yra palyginti nesunkiai parduodami. Ir priešingai, dalis pritrauktų trumpalaikių įsipareigojimų yra naudojami investicijoms į ilgalaikį turtą. Pavyzdžiui, nefinansinių klientų indėliai, nepaisant jų trumpo termino, paprastai pagal apimtį banke kinta mažai ir yra gana pastovus bankų veiklos finansavimo šaltinis.

Likvidumo rizikos valdymas Lietuvos bankų sistemoje daugiausia priklauso nuo vietos nebankinio sektoriaus finansinių išteklių ir patronuojančių bankų finansinės situacijos, o vietos tarpbankinė rinka tebėra mažai svarbi. Likvidumo rizikos požiūriu bankų sistemos atsparumą išorės šokams užtikrina tai, kad didžiąją dalį įsipareigojimų sudaro vidaus rinkoje ir iš patronuojančių bankų pritrauktos lėšos. Klientų (namų ūkių, nefinansinių įmonių ir valdžios sektoriaus) indėliai yra stabilūs ir mažo kintamumo bankų finansinių išteklių šaltinis. Šalyje vyraujant didelei kredito paklausai ir didelio vartojimo nulemtam santykinai mažesniam taupymui, vidaus rinkoje pritraukiamų išteklių apimtis buvo nepakankama bankų plėtrai finansuoti, todėl užsienio kapitalo bankai didino skolinimąsi iš patronuojančių bankų. Augantys įsiskolinimai patronuojantiems bankams didino šalies bankų priklausomybę nuo konkrečių užsienio bankų veiklos. Tad bendra likvidumo situacija šalies bankų sistemoje daugiausia priklauso nuo situacijos patronuojančių bankų finansų rinkose. 2007 m. antrąją pusę pasaulinėse finansų rinkose kilus neramumams, skolinimasis pinigų ir kapitalo rinkose padidėjo. Pakilus patronuojančių bankų skolinimosi palūkanų normoms, jų teikiamų lėšų dukteriniams bankams

Lietuvoje kaina taip pat padidėjo. Atsižvelgiant į tai, kad šalyje pritraukiamų finansinių išteklių vidutinė kaina yra mažesnė negu skolinimosi iš patronuojančių bankų, konkurencija dėl vidaus rinkoje pritraukiamų indėlių turi polinkį toliau stiprėti. 2007 m. vietos bankų finansavimo spraga ir toliau buvo neigiama, tačiau rodo didėjimo tendenciją. Kitaip tariant, indėliai vis dar dengia suteiktų paskolų portfelį, tačiau alternatyvių finansavimosi šaltinių poreikis didėja. Vietos bankai už pritrauktus indėlius paprastai siūlė didesnes indėlių palūkanų normas negu vidutinės. Tad jei konkurencija dėl vidaus rinkoje pritraukiamų lėšų labai padidėtų, vietos bankų padėtis gali gerokai pasunkėti. Tam įtakos turėtų tiek galinčios reikšmingai padidėti skolinimosi sąnaudos ir sumažėsiantis pelningumas, tiek palyginti ribotos šių bankų galimybės skolintis pinigų ir kapitalo rinkoje. Bankų finansavimo spraga Bankų sistemos įsipareigojimai kitiems (ne patronuojantiems) bankams ir finansų institucijoms buvo nedideli ir iš esmės skirti likvidumo svyravimams subalansuoti. Šiek tiek didesnė tokių įsipareigojimų dalis buvo vietos bankuose, tačiau tam įtakos taip pat turėjo ir tai, kad kai kurie bankai buvo pritraukę ilgalaikes paskolas iš kitų užsienio bankų. Dalį trūkstamų lėšų paskolų portfelio augimui finansuoti bankai pritraukė kapitalo rinkoje. Be to, kapitalo rinkoje pritrauktų išteklių suma buvo didžiausia per visą bankų veiklos istoriją. Stebimas didėjantis skolinimasis kapitalo rinkoje finansinio stabilumo atžvilgiu vertintinas kaip skolinimosi raida, daranti teigiamą įtaką bankų sistemos likvidumo būklei dėl ilgesnės tokių įsipareigojimų trukmės ir neretai fiksuotos kainos.

Bankų veiklos saugumas ir finansinis stabilumas paprastai vertinamas atsižvelgiant į nuostolių absorbcijos galimybes. Daugeliu atvejų bankų pelnas pirmasis sugertų nepalankių pokyčių rinkoje padarinius. Savo ruožtu bankų kapitalas skirtas netikėtiems nuostoliams padengti, jei nepakaktų pelno. Bankų kapitalo pakankamumo rodiklis yra vienas iš svarbiausių priežiūros institucijų nustatomų dydžių, rodantis kapitalo ir pagal riziką įvertinto turto bei nebalansinių straipsnių santykį. Nors tiek didesnis pelningumas, tiek kapitalo pakankamumas rodo, kad bankų veikla yra saugesnė, šie rodikliai neretai kinta priešinga kryptimi. Mažėjantis kapitalo pakankamumo rodiklis dažnai yra susijęs su pajamas uždribančio turto arba jo rizikos augimu. Jie savo ruožtu yra pelningumą didinantys veiksniai.

Analizuojant testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatus, ypač svarbu atsižvelgti į daromas prielaidas ir duomenų bei paties modelio techninius apribojimus. Testavimas nepalankiausiomis sąlygomis neapima galimų bankų ar priežiūros institucijų veiksmų, kurie galėtų sušvelninti nepalankių įvykių padarinius. Taip pat, atliekant testavimą nepalankiausiomis sąlygomis, nebuvo įtrauktos pačių bankų reakcijų funkcijos ir jų veiksmų įtaka bankų sistemos kapitalo pakankamumui. Finansinio nestabilumo laikotarpių modeliavimą riboja ir tai, kad įprastomis sąlygomis galioję ryšiai tarp pagrindinių makroekonominių rodiklių labai pakinta. Dėl šių priežasčių testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatai turėtų būti atsargiai interpretuojami atsižvelgiant į anksčiau minėtus analizės trūkumus. Siekiant įvertinti šalies bankų atsparumą neigiamiems likvidumo

šokams, t. y. netikėtam ir didelės apimties bankų finansinių išteklių sumažėjimui, atliktas likvidumo rizikos testavimas nepalankiausiomis sąlygomis. Jis buvo atliekamas visų veikiančių bankų atžvilgiu, išskyrus tuos, kurie savo veiklą pradėjo 2007 m.

Likvidumo rizikos testavimas nepalankiausiomis sąlygomis atliktas remiantis bankų 2007 m. pabaigos duomenimis. Testavimo rezultatai buvo pagrįsti priežiūros tikslais nustatyto likvidumo rodiklio po šoko perskaičiavimu ir palyginimu su normatyvu (30%). Jei perskaičiuotas likvidumo rodiklis po šoko buvo didesnis negu normatyvas, buvo daroma išvada, kad bankas su didesnėmis likvidumo problemomis nesusidurtų. Rodikliui sumažėjus mažiau normatyvo, tačiau buvus didesniam kaip 10 procentų, buvo daroma išvada, kad bankas galėtų susidurti su laikinu likvidumo sumažėjimu, o papildomų finansinių išteklių ir likvidaus turto poreikis galėtų padidėti. Perskaičiuotam likvidumo rodikliui nukritus mažiau 10 procentų, buvo daroma išvada, kad bankas galėtų susidurti su neatidėliotinu papildomo finansavimo poreikiu. (žr. 5 priedą)

Lietuvos banko atlikto testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatai rodo, kad:

- bankų sistema pasirengusi atlaikyti likvidumo šokus;
- bankų sistema turi pakankamai finansinių išteklių, kad atlaikytų kredito rizikos padidėjimą dėl išaugusių palūkanų normų bei kritusių būsto kainų.

Mažai kintantis ir gerokai didesnis už normatyvą (30%) bankų sistemos likvidumo rodiklis rodo, kad bankų sistema turėjo pakankamas likvidaus turto atsargas ir gerą bankų sistemos finansinio stabilumo būklę likvidumo rizikos atžvilgiu. Atskirų bankų likvidumo rodikliai buvo gana skirtingi. Galima išskirti daugumą vietos bankų, kurių likvidaus turto atsargos, palyginti su einamaisiais įsipareigojimais, buvo didesnės negu vidutinės sistemoje. Atsižvelgiant į aplinkos pokyčius, lemiančius galimą vietos bankų likvidumo rizikos padidėjimą, santykinai didesnė likvidaus turto dalis buvo riziką mažinantis veiksnys. Užsienio kapitalo bankų likvidumo rodikliai paprastai buvo šiek tiek mažesni už sistemos vidurkį. Santykinai mažesnes jų likvidaus turto atsargas kompensavo tai, kad jie kritinės situacijos metu galėtų tikėtis likvidumo pagalbos iš patronuojančių bankų. Augant bankų sistemos priklausomybei nuo išorės finansavimo šaltinių, taip pat ir ilgalaikių sukretimų tarptautinėse finansų rinkose pastebimas likvidumo rizikos didėjimas. Lietuvos bankų sistemos likvidumo būklė išlieka gera, vidutinė įsipareigojimų trukmė auga.

IŠVADOS

1. Apibendrinant daugybės autorių pateiktas rizikos sąvokas bei įvertinus išskirtus bankų rizikos elementus, darbo autorė pateikia savo suformuluotą rizikos apibrėžimą – „rizika – tai finansinių nuostolių atsiradimo tikimybė, susijusi su banko nenumatytais vidinės ir išorinės aplinkos veiksniais“. Banko rizikos problema kyla dėl to, kad įvairios rizikos formos dažnai persipina kiekvienoje bankinėje operacijoje, kurių kiekviena priduoja tam tikros rizikos laipsnį.
2. Banko likvidumo valdymas numato aktyvų ir pasyvų valdymo procesus, kurie yra priklausomi vienas nuo kito ir daromi vienu metu kiekybiniam bei kokybiniam banko likvidumo analizės įvertinimui praktikoje, naudojant įvairius rodiklius.
3. Sukūrus banko finansinio valdymo planavimo, motyvavimo ir kontrolės mechanizmą, kurio esmė koordinuoti, valdyti aktyvus ir pasyvus kartu, galima pasiekti efektyvų bankų aktyvų ir pasyvų valdymą, kuris įtakoja faktorius, veikiančius banko rizikos ir pelno santykį.
4. Mokslinėje literatūroje egzistuoja trys aktyvų ir pasyvų strategijos t. y. nulinio, teigiamo, neigiamo skirtumo valdymo strategijos. Kurią strategiją bankas betaikytų savo veikloje, bankas parodo, kad laikosi šiuolaikinio sisteminio požiūrio aktyvų ir pasyvų valdyme, kas tiesiogiai įtakoja ne tik banko likimą, bet ir pelną.
5. Atlikus Lietuvos komercinių bankų likvidumo rizikos valdymo analizę, nustatyta, kad, valdydami likvidumo riziką, bankai nuolat stebi likvidumo struktūrą, ar bankas laikosi išorinių reikalavimų, vidinių likvidumo normų, analizuoja balansinius ir nebalansinius straipsnius, jų terminus ir finansavimo šaltinių koncentraciją.
6. Lietuvos komercinių bankų likvidumo rizikos valdymo analizės rezultatai rodo, jog bankai yra parengę nenumatytų situacijų veiksmų planus, kurie ypatingomis aplinkybėmis gali užtikrinti trumpo laikotarpio didelį likvidumą.
7. Lietuvos komerciniai bankai nepasitiki skolininkais ir stengiasi užsitikrinti savo likvidumą. Taip pat aukštą bankų likvidumo procentą galima būtų susieti su ekonominėmis sąlygomis Lietuvoje, kurios sąlygoja tai, kad skolininkai negrąžina paimtų kreditų, o indėlininkai gali bet kada pareikalauti atsiimti savo indėlius. Siekdami išvengti padidėjusios likvidumo rizikos, bankai stengiasi palaikyti aukštesnį likvidumo rodiklį. Vadovaujantis atlikta Lietuvos komercinių bankų likvidumo koeficientų analizę, yra nustatyta, kad nagrinėjamu laikotarpiu likvidumo koeficientas visuomet viršijo Lietuvos banko numatytą normatyvą.
8. Didieji Lietuvos komerciniai bankai dar atsargiai vertina paskolų teikimą ir siekia labiau užsitikrinti savo likvidumą „išsaldydami“ daugiau lėšų. Tai įrodo didžiųjų Lietuvos komercinių

bankų likvidumo koeficientas, kuris nelabai skyrėsi nuo bendro bankų likvidumo rodiklio bei likvidumo koeficientas nežymiai, tačiau viršijo Lietuvos banko nustatytą normatyvą. Tuo tarpu mažųjų Lietuvos komercinių bankų likvidumo koeficientas yra žymiai aukštesnis už Lietuvos banko nustatytą normatyvą.

9. Atlikus Lietuvos komercinių bankų likvidumo rodiklių analizę, galima daryti išvadą, jog bankai, valdydami savo likvidumą, vadovaujasi panašiais principais ir atsižvelgia į tuos pačius likvidumą lemiančius veiksnius. AB DnB NORD banko vidutinis likvidumo koeficientas 2005-2007 metų laikotarpiu buvo 36,29%, AB SEB banko - 38,90%, kiek didesnis - 42,85% vidutinis likvidumo koeficientas buvo AB banko Hansabankas.
10. Vadovaudamiesi panašiais likvidumo valdymo metodais, mažieji Lietuvos komerciniai bankai tinkamai neišnaudoja turimų lėšų, ir vis dar vengia priimti didesnę riziką, siekdami užsitikrinti savo gebėjimus įvykdyti įsipareigojimus. Tai pagrindžia žemiau pateikti Lietuvos komercinių bankų atliktos analizės rezultatai. Mažųjų komercinių bankų likvidumo koeficientas viršijo bendrą bankų likvidumo rodiklį. Didžiausias mažųjų bankų vidutinis likvidumo koeficientas 2005-2007 metų laikotarpiu AB Ūkio banko – 57,61%, AB banko Snoras 57,23%, kiek mažesnis UAB Medicinos banko (48,17%), AB Šiaulių banko (41,04%) ir pats mažiausias AB Parex banko - 36,03%.
11. Likvidumo testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatai rodo, kad bankai turi pakankamai dideles likvidaus turto atsargas, galinčias užtikrinti einamųjų įsipareigojimų vykdymą ir atsparumą netikėtiems likvidumo šokams.
12. Likvidumo rizika finansų sistemoje išaugo dėl motininių bankų padėties. Išlaikyti bankų likvidumą įmanoma užtikrinant efektyvią bankų rizikos sistemos vadybą. Banko reguliavimo, valdymo sprendimo priėmimas siekiant kontroliuoti likvidumo normatyvo laikymąsi, naudojamas analizuojant finansinę banko būklę. Visa turima informacija liečianti likvidumo riziką yra sudedamoji turimos bendros informacijos apie rizikos valdymą dalis.
13. Pasiūlymai dėl likvidumo vadybos tobulinimo galimybių:
 - Išsamiai ištirti likvidumo rizikos valdymo naudojimo technologijas, kurios galės pagerinti banko veiklos finansų valdymo efektyvumą.
 - Numatyti stebėtojų tarybos patvirtintu dokumentu bei tiksliais veiksmais paremtą likvidumo rizikos valdymo strategiją, kuri būtų veiksmingo likvidumo rizikos pagrindu; numatyti likvidumo rizikos valdymo politiką bei priemonių ir procedūrų išimčių registravimo ir vertinimo sistemą.

- Atsižvelgiant į tai, jog ne visuose Lietuvos komerciniuose bankuose įsteigtas likvidumo rizikos valdymo komitetas bei aktyvų ir pasyvų valdymo komitetas, įvesti privalomą reikalavimą minietsiems komitetams įsteigti.
- Reikia aiškiai suformuluoti likvidumo rizikos valdytojų funkcijas. Likvidumo rizikos valdytojai turėtų periodiškai teikti ataskaitas apie savo veiklą.

LITERATŪRA

1. Ališauskas L., Vaškelaitis V. Šiuolaikinės bankų sistemos.- Vilnius, 1998.- 63 p.- ISBN 9986-12-172-8.
2. Buškevičiūtė E., Mačerinskienė I. Finansų analizė.- Kaunas: Technologija, 1998.- 246 p.- ISBN 9986-13-603-2.
3. Gaidienė Z. Finansų valdymas.- Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1998.- 125 p.- ISBN 9986-418-10-0.
4. Ivaškevičius D., Sakalas A. Bankų vadyba.- Kaunas: Technologija, 1997.- 239 p.- ISBN 9986-13-548-6.
5. Кидуель Д.С., Петерсон Р.Л., Блекует П., Финансовые институты, рынки и деньги, 2000, Москва ДИС.
6. Колесникова В.И., Кроливецкой Л.П., Финансы и статистика, Москва 1996 .; ДИС с. 461.
7. Бор З. Пятенко В.В., Менеджмен банков: организация, стратегия, планирование, 1997, Москва ДИС с. 282.
8. Taraila S. Kreditavimas: teorija ir praktika. – Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir Finansų institutas, 2001.
9. Vaškelaitis V. Pinigai: komerciniai bankai ir jų rizikos valdymas. Vilnius, “Lietuvos mokslo” redakcija, 2003.
10. Titarenko J., Titarenko V. Aktyvų ir pasyvų valdymas komerciniuose bankuose bei jo aspektai Lietuvoje.- 1997, p. 50.
11. Mačerinskienė I., Ivaškevičiūtė L.. Banko paskolų portfelio valdymo tyrimo metodologiniai aspektai. - 2000, nr. 5. p. 41. ISSN 1392-0758.
12. Bessis J. Risk Management in Banking.- UK, 1998.- 430 p. ISBN 0-471-97465-X (HB).
13. Heffernan Sh. Modern banking. – J.Wiley and Sons, Ltd., 2005. 716 p.
14. Titarenko J. Rinkos disciplinos elementų raida Lietuvos bankų sistemoje // Pinigų studijos, Nr. 3, 2001, p. 5 – 21.
15. Kardelis K. Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas, 1997. 208 p. ISBN 9986-13-561-3
16. J. S. Pečkaitis, I. Mačerinskienė Magistro baigiamojo darbo rengimo tvarka, Vilnius, 2008 p. 77
17. Lisauskas V. Organizacijų vadyba: sistemos tyrimai, 1995
18. Сервук В. Т. Банковские риски, Дело ЛТД, 1994, Москва

19. Роуз П.С., Банковский менеджмент, Дело 1997, Москва
20. Синки Д. Ф., Управление финансами коммерческих банков, 1995; Москва, Catallaxy
21. Райс Т., Койли П. Финансовые инвестиции и риск, Торгово-издательское бюро, 1995, Киев
22. Auštrevičius P., Pupkevičius D., Treigienė D. Šiuolaikinių ekonomikos terminų enciklopedinis žodynas. Lietuvių – anglų – vokiečių – rusų kalbomis.– Vilnius: Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Lietuvos komersantas, 1991. – 512 p.
23. Deltuvaitė V. Lietuvos bankų sektoriaus priežiūros tendencijos ir alternatyvos integracinių procesų aplinkoje // Ekonomika ir vadyba – 2004. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų medžiaga, 3 knyga: Finansų sistemos vystimosi tendencijos integracijos aplinkoje, 2004, p. 15 – 17.
24. Kropas Stasys , Vengraitis D., Šidlauskas G., Ciapas L.. Banko finansų valdymas. – 1998, p. 175. ISBN 9986-878-09-8.
25. Urniežius R. Rizika. - 2001, p. 183 . ISBN 5-417-00836-2.
26. Valvonis V. Šiuolaikinis kredito rizikos vertinimas banke: paskolos ir skolininko rizika.// Pinigų studijos. - 2006, Nr. 1, p. 94 – 97.
27. Mayer T., James S., Duesenberry, Aliber Z. R. Pinigai, bankai ir ekonomika. – 1995, p . 639 p. ISBN 9986-02-045-X.
28. Ritter L.S., Silber W.L., Udell G.F. Principles of money, banking and financial markets.- New York, 1996.- 606 p.
29. Finansinio stabilumo apžvalga. 2008, Prieiga per internetą: http://www.lb/leidiniai/fin_stabilumas/ [žiūrėta 2008 08 24].
30. Kudinska M. Liquidity of Bank and Methods of its Management // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. ISSN 1392-1142. 2002, Nr. 23, p. 51-57.
31. Pendev K. Bank Liquidity Management // Bulletin of Ministry of Finance. 2002, No. 6, p. 86-91.
32. Lietuvos banko valdybos 2004 09 02 d. nutarimas Nr. 143 “Dėl banko veiklos riziką ribojančių normatyvų”. Prieiga per Internetą: < <http://www.lb.lt/acts/default.asp> [žiūrėta 2008 09 14].
33. Lietuvos banko valdybos nutarimas “Dėl bankų likvidumo normatyvo skaičiavimo tvarkos” Valstybės žinios, 99.04.21, Nr.:35, 1059.
34. Lietuvos Respublikos bankų įstatymas. 2007 m. sausio 18 d. Nr. IX – 2085. Prieiga per Internetą: < <http://www3lrs.lt> [žiūrėta 2008 09 01].
35. Bankų veiklą reglamentuojantys teisės aktai [interaktyvus]. Iš Lietuvos Banko duomenų bazės. Prieiga per Internetą: <<<http://www.lb.lt>> [žiūrėta 2008 09 14].

36. Dėl kredito įstaigų privalomųjų atsargų taisyklių patvirtinimo. Lietuvos banko valdybos 2002 03 14 nutarimas Nr. 38. Valstybės žinios, 2002, Nr.31 – 1201; 2003, Nr. 58 – 2 35; 2004, Nr. 4 – 91; 2005, Nr. 59 – 2087; 2006 m. liepos 13 d. pakeitimas Nr.89.
37. Dėl likvidumo normatyvo skaičiavimo taisyklių. Lietuvos banko valdybos nutarimas Nr.1, 2006. Prieiga per Internetą: <<http://www.lb.lt/acts/default.asp>> [žiūrėta 2008 09 14].
38. Lietuvos banko internetinė svetainė. Prieiga per internetą: <<http://www.lb.lt>> [žiūrėta 2008 08 15].
39. Dėl testavimo nepalankiausiomis sąlygomis bendrųjų nuostatų patvirtinimo. Lietuvos Banko 2007 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. 133. Prieiga per Internetą: <http://www.lb.lt/acts/default.asp> [žiūrėta 2008 10 15].
40. Dėl kapitalo pakankamumo skaičiavimo bendrųjų nuostatų. Lietuvos banko valdybos 2006 m. lapkričio 9 d. nutarimas nr. 138. Prieiga per Internetą: <http://www.lb.lt/acts/default.asp> [žiūrėta 2008 10 01].
41. Dėl duomenų apie bankų sistemos likvidumo būklę skelbimo. Lietuvos banko valdybos 2004 m. lapkričio 25 d. nutarimas nr. 184. Prieiga per Internetą: <http://www.lb.lt/acts/default.asp> [žiūrėta 2008 09 04].
42. Akcinės bendrovės SEB bankas internetinė svetainė. Prieiga per Internetą: < <http://www.seb.lt> [žiūrėta 2008 08 15].
43. Akcinės bendrovės bankas Hansabankas internetinė svetainė. Prieiga per Internetą: <<http://www.hansa.lt>> [žiūrėta 2008 08 15].
44. Akcinės bendrovės bankas DnB NORD internetinė svetainė. Prieiga per Internetą: <<http://www.nordlb.lt>> [žiūrėta 2008 08 15].
45. Akcinės bendrovės bankas Snoras internetinė svetainė. Prieiga per Internetą: <<http://www.snoras.lt>> [žiūrėta 2008 08 15].
46. Akcinės bendrovės PAREX BANKAS internetinė svetainė. Prieiga per Internetą: <<http://www.parex.lt>> [žiūrėta 2008 08 15].
47. Akcinės bendrovės Šiaulių bankas internetinė svetainė. Prieiga per Internetą: <http://www.sb.lt> [žiūrėta 2008 08 15].
48. Uždarosios akcinės bendrovės Medicinos bankas internetinė svetainė. Prieiga per Internetą: <<http://www.medbank.lt>> [žiūrėta 2008 08 15].

Machankovienė J. (2008). Likvidumo rizikos vadybos tobulinimas Lietuvos kredito įstaigose. Finansų rinkų Verslo nuosavybės ekonomikos magistro baigiamasis darbas. Vadovas habil. dr. A. Buračas - Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas – 60 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuota ir įvertinta Lietuvos kredito įstaigų likvidumo rizikos vadybos tobulinimo galimybė. Pateikti siūlymai kaip patobulinti bankų aktyvų ir pasyvų valdymo sistemos efektyvumą. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu tiriamas bankų rizikos turinys, pateikiama bankų rizikos esmė bei klasifikavimo galimybės. Antroje dalyje nagrinėjamos aktyvų ir pasyvų strategijos, teorijos bei metodai. Trečioje dalyje analizuojamos ir vertinamos Lietuvos komercinių bankų veiklos bei likvidumo rizikos rodikliai, pokyčių tendencijos.

Reikšminiai žodžiai: bankų rizika, bankų likvidumo rizika, likvidumo rizikos valdymo procesas, komercinių bankų aktyvai ir pasyvai.

Machankovienė J. (2008). *Development of Liquidity Risk Management in Lithuanian Credit Institutions*. Master's Work on Financial market . Supervisor assoc. habil. dr. A. Buračas - Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University – 60 p.

ANOTATION

In Master's Work is analysed and evaluated opportunity and effectiveness an of development liquidity of management in Lithuanian Banks of. There are provided to the possibilities to improve activity of bank. In the first part of this work we've provided conception of risk management and different risk classification models. In the second part of this work there are consideratios strategy, theories and methods of assets and liabilities. In the third part of work analyse and there is an evaluation at liquidity risk rates of Lithuanian commercial banks, also tendency of changes.

Key words: risk of banks, liquidity risk of banks, liquidity risk process of management, the assets and liabilities of commercial banks.

SANTRAUKA

Verslo nuosavybės ekonomikos magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali kredito įstaigų veiklos svarbumu šalies ekonomikai. Tačiau, bankas, kaip ir bet kuri kita veikianti institucija, savo veikloje susiduria su įvairių rūšių rizika. Be rizikos nėra finansinės verslininkystės. Įvairios banko rizikos formos dažniausiai persipina kiekvienoje bankinėje operacijoje ir veikia viena kitą. yra būtina prognozuoti ir įvertinti įvairių rizikos tikimybę banko veikloje. *Todėl iškyla banko rizikos valdymo problemos.* Komercinių bankų sistemos plėtra, įtakoja komercinių bankų aktyvų ir pasyvų valdymą, nukreipta bankų veiklos efektyvumo didinimui. Šiame darbe, remiantis užsienio ir Lietuvos mokslininku darbais, pateikta banko rizikos esmė, susisteminta rizikos klasifikacija, išanalizuotas likvidumo rizikos valdymo procesas. Susisteminti atskirų mokslininku siūlomi likvidumo rizikos valdymo strategijos bei metodai.

Tyrimo metodai: *mokslinės literatūros analizė, teisinių dokumentų analizė, statistinių duomenų analizė.*

Darbo struktūra. Darbą sudaro teorinė ir analitinė dalys. *Teorinėje darbo dalyje* pateikiama banko rizikos esmė, atskirų mokslininkų banko rizikos klasifikavimas, banko likvidumo rizikos valdymo proceso ypatumai, aptarti pagrindiniai banko likvidumo rodikliai bei pateiktą išanalizuota likvidumo rizikos Lietuvos teisinė bazė. *Analitinėje darbo dalyje* pateikiama aktyvų ir pasyvų valdymas bei likvidumo rizikos Lietuvos komerciniuose bankuose analizė.

Machankovienė J. (2008). *Development of Liquidity Risk Management in Lithuanian Credit institutions*. Master's Work on Financial market. Supervisor assoc. habil. dr. A. Buračas - Vilnius: Faculty of Economics and Finance Management, Mykolas Romeris University – 60 p.

SUMMARY

Key words: risk of banks, liquidity risk of banks, liquidity risk process of management, the assets and liabilities of commercial banks.

Developing economy over past few years has caused main changes in banking system. Banks play an important role in a financial system. And they face various risks in their activities. Due to this that we have risk management problems. In this work I've provided conception of risk management, different risk classification models, which various authors show a little bit different, separate risks management options and main indexes of bank liquidity. The most important risk in bank activities liquidity is a risk. This work analyses the management strategies and methods of assets and liabilities to meet the major changes in economy. The authors also present possible developments of assets and liabilities management of commercial banks through the means of research, which are systematically analysis and economic and scientific literature, comparative analysis, use of statistical data and graphs.

The problem of the work. How to improve liquidity risk management in a bank.

The aim of the work – to analyse the peculiarities of liquidity management in a bank.

The object of the work – liquidity risk of a bank.

Tasks of the work: to analyse the risk and liquidity conceptions of commercial banks; to consider main principles of liquidity management which offer various scientists; to analyze main principles of liquidity risk management; to a research on liquidity risk management in Lithuanian banks.

Methods of the work: the analysis of scientific literature, the analysis of juristic documents, the analysis of sources of secondary data, content analysis, comparative analysis, interpretation and concluding.

Structure of work. Work contains two parts: theoretical and analytic. *Theoretical* part contains risk and liquidity conceptions of banks, separate scientists risks classification of banks, liquidity risks management peculiarities and we also show main liquidity indexes of banks. *Analytic* part contains liquidity risks management aspects. strategy and methods of management assets and share of commercial bank, to choose the strategy orientated to low the risk, of payment. To choose the strategy who orientate to balance between return, payment and stativity of activity commercial bank. To

preparing the possibilities to improve activity of bank. In analytic part of work it was analysed and evaluated liquidity risk rates of Lithuanian commercial banks, tendency of changes.

Main results of the work. While analyzing the scientific literature, it might be excluded common principles of liquidity risk management in Lithuanian bank. The research on liquidity risk management in a banks confirms above mentioned principles. It summarizes the main bank management strategies of assets and liabilities. The authors show that there is a direct connection between the management of assets and liabilities with the ration between risks and profits. There are three possible management strategies defined in scientific literature. These are zero, positive and negative equations. Also it must be emphasized that largest Lithuanian banks are managing these to objects more effectively than smaller commercial banks. The results can be applied only to studied banks because the research was exploratory.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

LIKVIDUMO RIZIKOS APIBRĖŽIMAI BANKŲ RIZIKOS KONTEKSTE

Europos Sąjungos oficialus leidinys	Likvidumo rizika - tai rizika, kuriai turi būti parengta politika ir procesai, skirti vertinti ir valdyti grynąją lėšų poziciją bei reikalavimų nenutrūkstamo ir išankstinio vertinimo bei valdymo politika ir procesai.
Titarenko V. I., 1997, p. 25	<i>Likvidumo rizika</i> – tai rizika, kad bankas tam tikru momentu neturės pakankamai likvidžių lėšų, kad visapusiškai įvykdytų savo įsipareigojimus su minimaliomis išlaidomis.
Ivaškevičius D., Sakalas A., 1997, p. 146	<i>Likvidumo rizika</i> atsiranda, kai bankas negali padengti savo pasyvinių įsipareigojimų turimais aktyvais.
Поуз П. С. 1995, p. 446	Likvidumo riziką vadina <i>nelikvidumo rizika</i> . Pasak jo, <i>nelikvidumas</i> – tai pavojus likti be pakankamai likvidžių lėšų, kai jos reikalingos išduodant pinigus indėlininkams arba suteikiant kreditus naudingiems klientams.
Банковское дело: стратегическое руководство, 1998	<i>Likvidumo riziką</i> lemia neteisingi sprendimai kreditavimo srityje, nenumatyti procentų pasikeitimai užstatuose arba pasikeitimai ekonomikoje apskritai

2 PRIEDAS

VEIKLOS RIZIKĄ RIBOJANČIŲ NORMATYVŲ APRAŠYMAS

Kapitalo pakankamumo normatyvas	banko skaičiuotino kapitalo ir turto (aktyvų) bei nebalansinių įsipareigojimų, įvertintų pagal riziką santykis, turi būti ne mažesnis kaip 8 procentai.
Likvidumo normatyvas	banko likvidaus turto santykis su einamaisiais įsipareigojimais negali būti mažesnis negu 30 procentų.
Maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais normatyvas	leidžiamas bendrosios (išskyrus eurus) atviros pozicijos dydis - ne daugiau kaip 25 procentų banko kapitalo, o vienos valiutos (išskyrus eurus) ar tauriųjų metalų atviros pozicijos dydis - ne daugiau kaip 15 procentų banko kapitalo.
Maksimalios paskolos sumos vienam skolininkui normatyvas	paskolų suma vienam skolininkui neturi viršyti 25 procentų banko kapitalo. Paskolų suma, suteikta jį patronuojančiai įmonei, kitoms šios patronuojančios įmonės dukterinėms įmonėms arba savo paties dukterinėms įmonėms, kiekvienam skolininkui negali viršyti 75 procentų banko kapitalo, jeigu Lietuvos bankas vykdo konsoliduotą visos finansinės grupės priežiūrą. Jeigu Lietuvos bankas nevykdo konsoliduotos visos finansinės grupės priežiūros, paskolos suma, banko suteikta jį patronuojančiai įmonei, kitoms šios patronuojančios įmonės dukterinėms įmonėms arba savo dukterinėms įmonėms, kiekvienam skolininkui negali viršyti 20 procentų banko kapitalo.
Didelių paskolų normatyvas	banko suteiktų didelių paskolų bendroji suma neturi viršyti 800 procentų banko kapitalo.

**LIETUVOS BANKO VALDYBOS 2004 M. SAUSIO 29 D. NUTARIMU NR. 1
PATVIRTINTOS LIKVIDUMO NORMATYVO SKAIČIAVIMO TAISYKLĖS**

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Šios taisyklės nustato Lietuvos Respublikoje įregistruotų bankų, užsienio bankų skyrių (filialų) (toliau – bankai) likvidumo normatyvo skaičiavimo tvarką.

2. Banko likvidumo rodiklis, t.y. banko likvidaus turto santykis su banko einamaisiais įsipareigojimais, negali būti mažesnis negu 30 procentų:

$$L = LT : EĮ \times 100\%, L \geq 30\%,$$

kur:

L – likvidumo rodiklis,

LT – likvidus turtas,

EĮ – einamieji įsipareigojimai.

II. LIKVIDAUS TURTO APSKAIČIAVIMAS

3. Banko likvidus turtas – tai:

3.1. pinigai ir proginės monetos;

3.2. lėšos centriniuose bankuose iki pareikalavimo ir terminuotosios lėšos, iki kurių grąžinimo datos liko ne daugiau negu mėnuo, išskyrus privalomąsias atsargas užsienio valiuta ir lėšas, skirtas banko išleistoms naujos emisijos akcijoms apmokėti;

3.3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos banko ir A grupės šalių vyriausybių bei centrinių bankų išleisti (ilgalaikiai ir trumpalaikiai) vertybiniai popieriai, išskyrus įkeistus vertybinius popierius;

3.4. lėšos Lietuvos Respublikos bei A grupės šalių bankuose ir kitose kredito bei finansų institucijose iki pareikalavimo ir terminuotosios lėšos, iki kurių grąžinimo datos liko ne daugiau negu mėnuo, išskyrus įkeistas lėšas ir lėšas, skirtas banko išleistoms naujos emisijos akcijoms apmokėti;

3.5. *pretenzijos dėl išvestinių finansinių priemonių sutarčių, kurios turi būti įvykdytos iškart pareikalavus, taip pat tos, iki kurių įvykdymo liko ne daugiau negu mėnuo;*

3.6. 50 procentų paskolų, iki kurių grąžinimo datos liko ne daugiau negu mėnuo, suteiktų klientams, kurie yra rezidentai;

3.7. išperkamosios nuomos įmokos, numatomos gauti artimiausią mėnesį;

3.8. įsigyti A grupės šalių kredito įstaigų indėlių sertifikatai, iki kurių išpirkimo datos liko ne daugiau negu mėnuo;

3.9. skolos vertybiniai popieriai, kurių emitentui yra suteiktas ne mažesnis negu Lietuvos banko valdybos patvirtintų Kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisyklių 1 priede nurodytas vertybinių popierių investicinis reitingas arba panašus reitingas pinigų rinkoje ir nėra jokios informacijos apie žemesnius (ne investicinius) reitingus;

3.10. nuosavybės vertybiniai popieriai, kurių pagrindu yra sudaryti likvidūs nuosavybės vertybinių popierių indeksai įvairių šalių rinkose. Likvidžių nuosavybės vertybinių popierių indeksų sąrašas pateiktas Lietuvos banko valdybos patvirtintų Kapitalo pakankamumo skaičiavimo taisyklių 2 priede;

3.11. lėšos tranzitinėse sąskaitose iki pareikalavimo ir lėšos, iki kurių pervedimo liko ne daugiau negu mėnuo;

3.12. sukauptos pajamos, iki kurių gavimo datos liko ne daugiau negu mėnuo.

4. Skaičiuojant likvidumo normatyvą iš likvidaus turto (3.1 p. – 3.12 p.) atimami tranzitinių sąskaitų įsipareigojimai iki pareikalavimo bei įsipareigojimai, iki kurių įvykdymo liko ne daugiau negu mėnuo.

5. Turtas, kurio grąžinimo terminai pradelsti, ataskaitoje įrašomos skiltyje „Neapibrėžti terminai“.

6. Turto grynoji vertė apskaičiuojama iš atitinkamo turto straipsnio atėmus specialiuosius atidėjinius atitinkamai turto straipsnių grupei, iš materialiojo turto – nusidėvėjimą, iš nematerialiojo turto – amortizaciją.

III. EINAMŲJŲ ĮSIPAREIGOJIMŲ APSKAIČIAVIMAS

7. Banko einamieji įsipareigojimai – tai:

7.1. įsiskolinimai centriniam bankui iki pareikalavimo ir terminuotieji įsiskolinimai, iki kurių grąžinimo datos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat įsiskolinimai, kurių grąžinimo terminas jau praėjęs;

7.2. įsiskolinimai bankams ir kitoms kredito bei finansų institucijoms iki pareikalavimo ir terminuotieji įsiskolinimai, iki kurių grąžinimo datos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat įsiskolinimai, kurių grąžinimo terminas jau praėjęs;

7.3. paskolos iš tarptautinių organizacijų, iki kurių grąžinimo datos liko ne daugiau negu mėnuo ir paskolos, kurių grąžinimo terminas jau praėjęs;

7.4. juridinių asmenų terminuotieji indėliai ir akredityvai, iki kurių grąžinimo ar apmokėjimo datos liko ne daugiau negu mėnuo, bei terminuotieji indėliai ir akredityvai, kurių grąžinimo ar apmokėjimo terminas jau praėjęs;

7.5. 75 procentai fizinių asmenų terminuotųjų indėlių;

7.6. klientų sąskaitų likučiai banke ir indėliai iki pareikalavimo;

7.7. išleisti indėlių sertifikatai, iki kurių išpirkimo datos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat kurių išpirkimo terminas jau praėjęs;

7.8. įsipareigojimai dėl išvestinių finansinių priemonių sutarčių, kurie turi būti įvykdyti iškart pareikalavus, iki kurių įvykdymo datos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat įsipareigojimai, kurių įvykdymo terminas jau praėjęs;

7.9. specialieji ir skolinimosi fondai iki pareikalavimo, iki kurių grąžinimo datos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat kurių grąžinimo terminas jau praėjęs;

7.10. išleisti skolos vertybiniai popieriai iki pareikalavimo, iki kurių išpirkimo datos liko ne daugiau nei mėnuo, taip pat kurių išpirkimo terminas jau praėjęs;

7.11. kiti įsiskolinimai iki pareikalavimo, iki kurių apmokėjimo datos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat tie, kurių apmokėjimo terminas jau praėjęs;

7.12. rezervai iki pareikalavimo, iki kurių išmokėjimo datos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat kurių išmokėjimo terminas jau praėjęs;

7.13. subordinuotosios paskolos, iki kurių grąžinimo datos liko ne daugiau negu mėnuo, taip pat tos, kurių grąžinimo terminas jau praėjęs;

7.14. kreditavimo įsipareigojimai ir tie nebalansiniai įsipareigojimai, kuriems sudaromi specialieji atidėjiniai, ir kurie turi būti įvykdyti iškart pareikalavus, taip pat tie, iki kurių įvykdymo liko ne daugiau negu mėnuo.

8. Įsipareigojimai, kurių įvykdymo terminas jau praėjęs, parodomi ataskaitos skiltyje „Iki pareikalavimo“.

IV. BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

9. Kiekvieną mėnesį bankai Lietuvos banko Kredito įstaigų priežiūros departamentui privalo pateikti Turto ir įsipareigojimų struktūros pagal terminus ataskaitą (7003 forma).

**LIETUVOS BANKO VALDYBOS 2008 M. RUGSĖJO 25 D. NUTARIMU NR. 149 „DĖL
VIDAUS KONTROLĖS IR RIZIKOS VERTINIMO (VALDYMO) ORGANIZAVIMO“
PATVIRTINTŲ NUOSTATŲ IŠTRAUKA, REGLAMENTUOJANTI LIKVIDUMO RIZIKOS
VALDYMĄ**

Bankas turi turėti aiškia likvidumo rizikos valdymo politiką, su kurios nuostatomis supažindinami visi su likvidumo rizikos valdymu susiję banko darbuotojai. Šią politiką (politikas) patvirtina ir reguliariai peržiūri banko valdyba. Likvidumo rizikos valdymo politikoje numatoma:

- 54.1. banko prisiimamos likvidumo rizikos lygis;
 - 54.2. likvidumo rizikos vertinimo metodai (modeliai);
 - 54.3. taikomi limitai ir (arba) kiti likvidumo rizikos apribojimai;
 - 54.4. likvidumo rizikos stebėjimo ir kontrolės procesas;
 - 54.5. einamojo ir ilgalaikio likvidumo valdymo principai;
 - 54.6. skirtingų valiutų pozicijų likvidumo rizikos valdymas;
 - 54.7. atitinkamų finansinių priemonių naudojimas valdant likvidumo riziką;
 - 54.8. atskirų turto rūšių likvidumo aprašymas;
 - 54.9. finansavimo šaltinių diversifikavimas pagal finansines priemones, lėšų skolintojus, geografinės sritis ir pan.;
 - 54.10. likvidumo rizikos valdymo procedūros, kai yra trumpalaikių ir ilgalaikių likvidumo trikdžių;
 - 54.11. banko naudojami einamųjų įsipareigojimų planavimo būdai.
55. Banko organizacinė struktūra turi būti tokia, kad bankas galėtų veiksmingai valdyti likvidumo riziką, vykdyti nustatytą likvidumo rizikos valdymo strategiją, t. y. turi būti užtikrintas tinkamas funkcijų atskyrimas, siekiant išvengti interesų konflikto, ir veiksminga vidaus kontrolės sistema.
56. Banke turi veikti tinkama vadovų informavimo sistema:
- 56.1. Jeigu yra reikšmingų pokyčių tikimybė esamoje arba būsimoje banko likvidumo situacijoje, apie šiuos pokyčius turi būti informuojama nedelsiant.
 - 56.2. Banko valdyba (arba kitas banko valdybos paskirtas padalinys) turi periodiškai stebėti likvidumo rizikos lygį ir valdymą bei laiku gauti informaciją, kuri būtų pakankamai išsami ir leistų įvertinti tiek pagrindiniams banko portfeliams, tiek bendrai visam bankui kylančią likvidumo riziką.

56.3. Kai banke yra, jo nuomone, reikšminga tam tikros rūšies likvidaus turto arba einamųjų įsipareigojimų koncentracija arba kai yra prielaidų reikšmingiems šio turto ir (arba) įsipareigojimų sudėties pokyčiams, informacija apie tokį turtą ir (arba) įsipareigojimus banko valdybai arba kitam banko valdybos paskirtam padaliniui turi būti pateikiama dažniau.

56.4. Banko valdyba (arba rizikos valdymo komitetas) turi būti informuojama apie visus vidinių limitų viršijimo atvejus.

57. Banko valdyba arba kitas banko valdybos paskirtas padalinys turi užtikrinti, kad:

57.1. likvidumo rizika bus veiksmingai valdoma, likvidumo rizikos valdymo politika (politikos) ir procesai atitiks banko prisiimamos likvidumo rizikos lygį, atsižvelgus į esamą ir numatomą ateityje veiklą. Banke turi būti taikomi bent keletas limitų, kurie tinkamai apribotų riziką. Bankas gali taikyti:

57.1.1. limitą įeinančių ir išeinančių piniginių srautų skirtumui nesutampant tam tikro periodo kaupiamajam pinigų srautui (t. y. esant likvidumo skirtumui). Kaupiamasis grynojo finansavimo (likvidumo) poreikis (angl. *net financing (liquidity) requirements*) gali būti išreiškiamas procentais nuo visų įsipareigojimų. Šis nesutapimas turėtų būti vertinamas konservatyviai, atsižvelgus į galimą kainos svyravimą ir kainos mažėjimą, jei pardavimas yra priverstinis, bei į kt. veiksnius;

57.1.2. likvidaus turto ir einamųjų įsipareigojimų santykį;

57.1.3. banko einamųjų įsipareigojimų ir likvidžių lėšų skirtumo bei viso banko turto ir likvidžių lėšų skirtumo santykį;

57.1.4. lėšų banko korespondentinėse sąskaitose ir įsipareigojimų bankams korespondentams skirtumo limitus;

57.1.5. banko korespondentinių sąskaitų minimalių likučių pagal valiutas darbo dienos pabaigoje limitus;

57.2. banke veiktų tokia aiškiai apibrėžta ir dokumentuose aprašyta limitų ir kitų apribojimų nustatymo, stebėjimo ir kontrolės sistema ir procedūros, kad:

57.2.1. limitams nustatyti naudojami rodikliai būtų nuosekliai naudojami ir kitoje banko veikloje;

57.2.2. būtų aiškiai nustatyta, ar konkrečių limitų turi būti griežtai laikomasi (angl. *hard limits*), ar šie limitai bus naudojami tik kaip išankstinio įspėjimo priemonės (angl. *soft limits*);

57.2.3. būtų aiškiai nustatyta, ar į limitus bus atsižvelgiama ir jų laikymasis bus vertinamas iš anksto (angl. *ex-ante monitoring*), pvz. prieš priimant sprendimą vykdyti arba nevykdyti konkretų sandorį, ar bus atliekama paskesnioji limitų laikymosi stebėseną (angl. *ex-post monitoring*);

57.2.4. bankas galėtų reguliariai vertinti, ar nustatyti limitai ir (arba) kiti apribojimai tikslingi ir patikimi;

57.2.5. būtų aiškiai nustatyta, kaip bus elgiamasi viršijus konkrečius limitus, ir apibrėžta su tuo susijusių darbuotojų atsakomybė;

57.2.6. būtų galima, jei reikia, patikslinti esamus arba pradėti taikyti naujus limitus ir (arba) kitus apribojimus;

57.2.7. reikalauti, kad būtų reguliariai pateikiama informacija apie banko likvidumo rizikos lygį ir vidaus limitų viršijimą.

57.3. banko vidaus metodikos apimtų likvidumo rizikos nustatymą, vertinimą, stebėseną, ribojimą ir likvidumo rizikos mažinimo priemones, tokias kaip finansavimo šaltinių diversifikavimas ir pan.

57.4. būtų atliekamas reguliarius naudojamų metodikų, nurodytų 57.3 punkte, patikimumo vertinimas. Patikimumo vertinimo proceso metodiniai aspektai ir faktinių reguliariai atliekamų patikimumo vertinimų rezultatai aprašomi dokumentuose. Apie patikimumo vertinimo rezultatus reguliariai informuojama banko valdyba. Bankas turi reguliariai:

57.4.1. peržiūrėti naudotas prielaidas arba ekspertinius vertinimus;

57.4.2. tikrinti, ar taikant vidaus metodiką (metodikas), atsižvelgiama į visus reikšmingus įeinančius ir išėinančius pinigų srautus, įskaitant ir pinigų srautus, atsirandančius dėl nebalansinių straipsnių;

57.4.3. tikrinti, ar naudojama metodika (metodikos) tinka, atsižvelgus į banko prisiimtos rizikos pobūdį ir mastą;

57.4.4. atlikti paskesniąją (angl. *ex-post*) naudojamų metodikų peržiūrą ir grįžtamąjį patikrinimą (angl. *back-testing*).

57.5. užduotys, atsakomybė ir tikslai būtų aiškiai paskirstyti tiek konkrečiame banke atitinkamiems darbuotojams ir (arba) struktūriniais padaliniais, tiek finansinėje grupėje.

58. Rekomenduojama, kad banke būtų parengtas ir vidaus dokumentuose (tvarkose) aprašytas tinkamas vidaus likvidumo rizikos įkainojimo ir paskirstymo mechanizmas, t. y., kad su likvidumo rizikos valdymu susijusios išlaidos būtų tinkamai paskirstytos tarp verslo linijų (struktūrinių padalinių) pagal likvidumo poreikį, atsižvelgus į likvidumo rizikos valdymo politiką.

59. Banke turi būti nuolat vertinamas ir stebimas grynojo finansavimo (likvidumo) poreikis, pvz. gali būti:

59.1. svarstomi keli alternatyvūs likvidumo scenarijai. Bankas gali nagrinėti tikėtiną skirtingų scenarijų įtaką likvidumui ir pagal tai nustatyti 57.1 punkte minimus limitus;

59.2. įdiegti einamųjų išpareigojimų diversifikaciją užtikrinantys limitai;

59.3. parengti ir reguliariai peržiūrėti veiklos tęstinumo (išlikimo užtikrinimo) esant likvidumo krizei planai.

60. Turi būti aiškiai apibrėžtas banko finansavimo ištikus likvidumo krizei procesas, jei šį finansavimą numatyta gauti iš globojančių (patronuojančių) bankų.

61. Bankas turi vertinti bendrą likvidumą pagal visas pozicijas užsienio valiuta, taip pat turi turėti ir savo pozicijų pagal atskiras konkrečias valiutas vertinimo, stebėjimo ir kontrolės sistemą. Bankas gali

nustatyti ir reguliariai peržiūrėti bendrus pinigų srautų nesutapimo (likvidumo skirtumo) limitus pagal visas pozicijas užsienio valiuta ir atskirai pagal kiekvieną konkrečią užsienio valiutą.

62. Banke turi veikti mechanizmas, užtikrinantis, jog bankas pakankamai suteiktų visuomenei informacijos, leidžiančios susidaryti nuomonę apie banko patikimumą.

5 PRIEDAS**LIKVIDUMO RIZIKOS TESTAVIMO NEPALANKIOMIS SĄLYGOMIS 2007 M.
LIETUVOS BANKO ANALIZĖ**

Likvidumo rizikos testavimo nepalankiausiomis sąlygomis metodika pagrįsta jautrumo testų principais, t. y. vienkartinių neigiamų likvidumo šokų įtakos banko likvidumo pozicijai vertinimu. Be to, buvo daroma prielaida, kad bankai neturėjo galimybės pritraukti kitų finansinių išteklių, kurie kompensuotų finansinių išteklių mažėjimą dėl likvidumo šoko. Dėl šios priežasties finansinių išteklių mažėjimas buvo kompensuojamas išskirtinai likvidaus turto pardavimu. Dalis likvidaus turto, pavyzdžiui, šalies skolos VP, būtų parduodamas 35 procentais mažesne negu rinkos verte.

Likvidumo rizikos testavimas nepalankiausiomis sąlygomis atliktas remiantis bankų 2007 m. pabaigos duomenimis. Testavimo rezultatai buvo pagrįsti priežiūros tikslais nustatyto likvidumo rodiklio po šoko perskaičiavimu ir palyginimu su normatyvu (30%). Jei perskaičiuotas likvidumo rodiklis po šoko buvo didesnis negu normatyvas, buvo daroma išvada, kad bankas su didesnėmis likvidumo problemomis nesusidurtų. Rodikliui sumažėjus mažiau normatyvo, tačiau buvus didesniame kaip 10 procentų, buvo daroma išvada, kad bankas galėtų susidurti su laikinu likvidumo sumažėjimu, o papildomų finansinių išteklių ir likvidaus turto poreikis galėtų padidėti. Perskaičiuotam likvidumo rodikliui nukritus mažiau 10 procentų, buvo daroma išvada, kad bankas galėtų susidurti su neatidėliotinu papildomo finansavimo poreikiu.

Likvidumo rizikos testavimas nepalankiausiomis sąlygomis buvo atliekamas pagal šiuos scenarijus.

1 scenarijus. Pasaulio finansų rinkose toliau yra suirutė. Dėl padidėjusio netikrumo itin sumažėja pinigų rinkų likvidumas, o didėjančios rizikos premijos brangina skolinimąsi. Investuotojai siekia sumažinti prisiimamą kredito riziką, todėl vengia investuoti į privačių bendrovių leidžiamus skolos VP, pastarųjų palūkanų normos gerokai padidėja. Dėl šių priežasčių su finansavimosi sunkumais susiduria Lietuvoje veikiančius bankus patronuojantys užsienio bankai, kurie laikinai neatnaujina 50 procentų finansavimo, kurio trukmė iki 1 mėn., dukteriniams bankams.

2 scenarijus. Dėl gerokai sulėtėjusio šalies ekonomikos augimo, suirutės pasaulio finansų rinkose, finansinio ir nekilnojamojo turto kainų kritimo šalies ūkio subjektų lūkesčiai dėl ekonominių perspektyvų labai pablogėja. Šalies ūkio subjektai pradeda atsiimti indėlius, kurie sumažėja 10 procentų. Reaguodami į tai, kitų užsienio bankų (išskyrus patronuojančių) ir finansų institucijų

laikomos lėšos šalies bankuose sumažėja 50 procentų. Šalies bankai visiškai nutraukia tarpusavio skolinimąsi.

3 scenarijus. Sujungiamos 1 ir 2 scenarijų prielaidos.

Likvidumo rizikos testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatai

(remiantis bankų 2007 m. pabaigos duomenimis) Scenarijus 1 2 3 Bankų, kurie galėtų susidurti su laikinu likvidumo sumažėjimu, skaičius 1 5 5 Bankų, kuriems galėtų būti reikalingas neatidėliotinas finansavimas, skaičius 0 0 1 Perskaičiuotas bankų sistemos likvidumo rodiklis, % 42 31 30

Likvidumo rizikos testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatai rodo, kad sistemos mastu bankai turi pakankamai dideles likvidaus turto atsargas, galinčias užtikrinti tiek einamųjų įsipareigojimų vykdymą, tiek pakankamai didelį atsparumą netikėtiems likvidumo šokams. Bankų likvidumo pozicija labiausiai jautri situacijai, kuri galėtų susiklostyti kilus indėlininkų panikai. Kita vertus, net ir griežčiausio 3 scenarijaus atveju vidutinis bankų sistemos likvidumo rodiklis nebūtų mažesnis kaip 30 procentų normatyvas.

Vertinant likvidumo šokų poveikį atskiriems bankams, galima pastebėti, kad padėtis likvidumo rizikos atžvilgiu buvo pakankamai tvirta. Tik griežčiausio hipotetinio likvidumo šoko scenarijaus atveju vieno banko likvidumo rodiklis nukristų mažiau 10 procentų, t. y. bankas galėtų susidurti su reikšmingomis likvidumo problemomis. Kita vertus, testavimo nepalankiausiomis sąlygomis pagal griežčiausią scenarijų rezultatai rodo, kad sistemiškai svarbiausi trys didžiausi šalies bankai būtų likvidūs (likvidumo rodiklis didesnis arba artimas 30%). Dėl pakankamai ilgos skolinimosi iš patronuojančių bankų trukmės daugelis bankų buvo atsparūs laikinam patronuojančių bankų teikiamo trumpalaikio finansavimo sumažėjimui. Kita vertus, dėl reikšmingos indėlių dalies bankų įsipareigojimų struktūroje staigus tokių lėšų sumažėjimas gali lemti laikiną papildomų finansinių išteklių poreikį apie pusę bankų. Be to, bankai galėtų būti priversti didinti likvidaus turto atsargas. Pažymėtina, kad, susiklosčius tokiai situacijai, dėl priverstinio turto pardavimo, padidėjusio mažesnio pajamingumo likvidaus turto poreikio ir brangesnių pritraukiamų naujų finansinių išteklių kainos bankų pelningumas gali gerokai sumažėti.

Lietuvos banko atlikto testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatai rodo, kad:

- bankų sistema pasirengusi atlaikyti likvidumo šokus;
- bankų sistema turi pakankamai finansinių išteklių, kad atlaikytų kredito rizikos padidėjimą dėl išaugusių palūkanų normų bei kritusių būsto kainų.